

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**"Ηθικός Τουρισμός: Θεμελιώνοντας έναν Κώδικα Αρχών για Βιώσιμη και
Υπεύθυνη Ανάπτυξη στην Περιφέρεια Δυτικής Αχαΐας"**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Α' : ΤΣΑΡΤΑΣ ΠΑΡΙΣ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Β' : ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ

ΠΑΤΡΑ, 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Αφιερώνω την παρούσα εργασία στη μητέρα μου **Μαρία**, καθώς και στα τρία υπέροχα παιδιά μου, τον **Γιώργο**, τον **Παναγιώτη** και τον **Παρασκευά**.*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την ανάδυση του Ηθικού Τουρισμού ως κρίσιμου παράγοντα για τη βιώσιμη και υπεύθυνη τουριστική ανάπτυξη, με πεδίο εφαρμογής την περιοχή της Δυτικής Αχαΐας. Σε μια εποχή που το μοντέλο του μαζικού τουρισμού αμφισβητείται λόγω των περιβαλλοντικών και κοινωνικών του επιπτώσεων, η μελέτη εξετάζει κατά πόσο οι ηθικές αρχές μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για έναν νέο στρατηγικό σχεδιασμό.

Σκοπός της έρευνας είναι η χαρτογράφηση των στάσεων, των αντιλήψεων και των προθέσεων συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων μερών (κατοίκων, εργαζομένων στον τουρισμό, επιχειρηματιών και επισκεπτών) απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Μεθοδολογικά, διενεργήθηκε πρωτογενής ποσοτική έρευνα με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου σε δείγμα 220 ατόμων. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων περιέλαβε περιγραφική ανάλυση, ελέγχους συσχέτισης, αναλύσεις παλινδρόμησης και συγκριτικούς ελέγχους (ANOVA).

Τα αποτελέσματα ανέδειξαν την καθολική σχεδόν αποδοχή των αρχών του ηθικού τουρισμού, επιβεβαιώνοντας ότι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση συνδέεται θετικά με την προτίμηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σημαντικό εύρημα αποτελεί η διαπίστωση ότι η υποστήριξη θεσμικών πολιτικών και κωδίκων δεοντολογίας προβλέπει θετικά την πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ στάσης και συμπεριφοράς. Επιπλέον, εντοπίστηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων, με τους επαγγελματίες να εστιάζουν στην ανάγκη ρυθμιστικών πλαισίων και τους επισκέπτες στην προθυμία αλλαγής καταναλωτικών συνηθειών.

Συμπερασματικά, ο ηθικός τουρισμός αναδεικνύεται σε στρατηγικό εργαλείο για τη Δυτική Αχαΐα, ικανό να διασφαλίσει την κοινωνική συνοχή, την περιβαλλοντική προστασία και την οικονομική βιωσιμότητα, υπό την προϋπόθεση βελτίωσης των υποδομών και ενίσχυσης της τουριστικής εκπαίδευσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Ηθικός Τουρισμός, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Δυτική Αχαΐα, Συμπεριφορά Καταναλωτή, Τουριστική Πολιτική.

ABSTRACT

The present dissertation addresses the emerging paradigm of Ethical Tourism as a pivotal factor for sustainable and responsible tourism development, focusing on the region of Western Achaia. In an era where the mass tourism model is increasingly challenged due to its environmental and social footprints, this study examines whether ethical principles can serve as the foundation for a new strategic planning framework.

The primary objective is to investigate the perceptions, attitudes, and behavioral intentions of key stakeholders (residents, tourism employees, entrepreneurs, and visitors) regarding ethical tourism. Methodologically, a primary quantitative research was conducted using a structured questionnaire on a sample of 220 respondents. Statistical data analysis included descriptive statistics, correlation tests, regression analyses, and comparative tests (ANOVA). The findings reveal a nearly universal acceptance of ethical tourism principles, confirming that environmental awareness is positively correlated with a preference for alternative forms of tourism. A significant finding is that support for institutional policies and codes of conduct positively predicts the intention to adopt responsible practices, effectively bridging the gap between attitude and behavior. Furthermore, significant differences were identified among stakeholder groups, with professionals focusing on the need for regulatory frameworks and visitors demonstrating a willingness to alter their consumption habits.

In conclusion, ethical tourism emerges as a strategic tool for Western Achaia, capable of ensuring social cohesion, environmental protection, and economic viability, provided that infrastructure is improved and tourism education is strengthened.

Keywords: Ethical Tourism, Sustainable Development, Western Achaia, Consumer Behavior, Tourism Policy.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ	iii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iv
ABSTRACT	v
ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	ix
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Εισαγωγή στο αντικείμενο του ηθικού τουρισμού	1
1.2 Ο τουρισμός ως κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό φαινόμενο	1
1.3 Το πρόβλημα της μαζικοποίησης και η ανάγκη ηθικής προσέγγισης	2
1.4 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	2
1.5 Ερευνητικά ερωτήματα	3
1.6 Δομή και οργάνωση της εργασίας	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	4
2.1 Έννοια και εξέλιξη του βιώσιμου τουρισμού	4
2.2 Ηθική, κοινωνική υπευθυνότητα και τουρισμός	7
2.3 Ηθικός τουρισμός: ορισμοί, αρχές και αξιακό υπόβαθρο	10
2.4 Ηθικός τουρισμός και περιβαλλοντική προστασία	13
2.5 Ηθικός τουρισμός και πολιτιστική κληρονομιά	15
2.6 Διεθνείς οργανισμοί και κατευθυντήριες γραμμές (UNWTO, OECD, UNESCO)	18
2.7 Ηθικός τουρισμός και τοπική ανάπτυξη	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	23
3.1 Περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη και ανισότητες	23
3.2 Η Δυτική Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός	25
3.3 Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της Δυτικής Αχαΐας	28
3.4 Τουριστικό δυναμικό, μορφές τουρισμού και προοπτικές	30

3.5 Ρόλος τοπικών κοινοτήτων και ΜΜΕ στον ηθικό τουρισμό	31
3.5.1 Τοπικές κοινότητες και ηθικός τουρισμός	32
3.5.2 Ο ρόλος των ΜΜΕ στον ηθικό τουρισμό	32
3.5.3 Συνέργεια κοινοτήτων και ΜΜΕ στον ηθικό τουρισμό	33
3.6 Προκλήσεις και περιορισμοί βιώσιμης ανάπτυξης	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΚΩΔΙΚΑΣ ΑΡΧΩΝ ΗΘΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	36
4.1 Η έννοια του κώδικα δεοντολογίας στον τουρισμό	36
4.2 Διεθνή παραδείγματα και βέλτιστες πρακτικές	37
4.3 Διαστάσεις ηθικού τουρισμού	39
4.4 Ρόλος επιχειρήσεων, φορέων και επισκεπτών	42
4.5 Προτεινόμενο πλαίσιο Κώδικα Αρχών για τη Δυτική Αχαΐα	44
4.6 Δυνατότητες εφαρμογής και παρακολούθησης	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	48
5.1 Ερευνητική προσέγγιση και φιλοσοφία της μελέτης	48
5.2 Ποσοτική έρευνα και επαγωγική λογική	48
5.3 Σχεδιασμός ερευνητικού εργαλείου (ερωτηματολόγιο)	50
5.4 Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας	52
5.5 Μεταβλητές και ερευνητικές υποθέσεις	53
5.6 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	54
5.7 Ηθικά ζητήματα της έρευνας	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	58
6.1 Περιγραφική στατιστική του δείγματος	58
6.2 Περιγραφική ανάλυση βασικών μεταβλητών της έρευνας	61
6.3 Έλεγχος αξιοπιστίας των κλιμάκων μέτρησης (Cronbach's α)	63
6.4 Έλεγχος κανονικότητας και προϋποθέσεων στατιστικών ελέγχων	64
6.5 Έλεγχος της Υπόθεσης H1: Γενική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό	66

6.6 Ανάλυση συσχέτισης μεταξύ αντιλήψεων βιωσιμότητας και στάσης προς τον ηθικό τουρισμό (H2)	67
6.7 Ανάλυση σχέσης μαζικού τουρισμού και προτίμησης εναλλακτικών μορφών (H3)	68
6.8 Επίδραση της στάσης απέναντι στον ηθικό τουρισμό στην υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών (H4)	69
6.9 Σχέση υποστήριξης πολιτικών και πρόθεσης υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών (H5)	70
6.10 Συγκριτική ανάλυση στάσεων και προθέσεων μεταξύ κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων (H6)	72
6.11 Σύνοψη και ερμηνεία στατιστικών ευρημάτων	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	76
7.1 Ερμηνεία βασικών ευρημάτων	76
7.2 Σύγκριση με διεθνή βιβλιογραφία	77
7.3 Επιπτώσεις για τη Δυτική Αχαΐα	78
7.4 Ρόλος του ηθικού τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη	79
7.5 Περιορισμοί της έρευνας	80
7.6 Κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	87
Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο	87
Παράρτημα Β: Δήλωση ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετεχόντων	89
Παράρτημα Γ: Ανάλυση ερευνητικών υποθέσεων	91
Παράρτημα Δ: Συμπληρωματική ανάλυση ανοικτής ερώτησης	92
Παράρτημα Ε: Προβλήματα της ερευνητικής διαδικασίας	93
Παράρτημα ΣΤ: Σύγκριση των αποτελεσμάτων με άλλες έρευνες	94
Παράρτημα Ζ: Δήλωση ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετεχόντων	94

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Κατανομή δείγματος ως προς το Φύλο	58
Πίνακας 2. Κατανομή δείγματος ως προς την Ηλικιακή Ομάδα	59
Πίνακας 3: Κατανομή δείγματος ως προς το Επίπεδο Εκπαίδευσης	59
Πίνακας 4: Κατανομή δείγματος ως προς την Ιδιότητα	60
Πίνακας 5: Κατανομή δείγματος ως προς τα Έτη Εμπλοκής στον Τουρισμό	61
Πίνακας 6: Περιγραφικά στατιστικά βασικών μεταβλητών	62
Πίνακας 7: Έλεγχος Αξιοπιστίας (Cronbach's alpha)	64
Πίνακας 8: Έλεγχος Κανονικότητας (Kolmogorov-Smirnov)	65
Πίνακας 9: Έλεγχος One-Sample t-test για τη Στάση στον Ηθικό Τουρισμό	67
Πίνακας 10: Συσχέτιση Pearson μεταξύ Αντίληψης Επιπτώσεων και Στάσης	68
Πίνακας 11: Απλή Γραμμική Παλινδρόμηση (Μαζικός Τουρισμός → Εναλλακτικές Μορφές)	69
Πίνακας 12: Αποτελέσματα Παλινδρόμησης (Στάση → Υποστήριξη Πολιτικών)	70
Πίνακας 13: Αποτελέσματα Παλινδρόμησης (Υποστήριξη Πολιτικών → Πρόθεση Υιοθέτησης)	71
Πίνακας 14: Συγκριτική Ανάλυση (ANOVA) βάσει Ιδιότητας	72
Πίνακας 15: Σύνοψη Αποτελεσμάτων Ελέγχου Υποθέσεων	74
Πίνακας 16: Θεματική Ανάλυση Προϋποθέσεων Ηθικού Τουρισμού	92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή στο αντικείμενο του ηθικού τουρισμού

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πλέον δυναμικούς και πολυδιάστατους τομείς της σύγχρονης οικονομίας, με σημαντικές επιπτώσεις τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στις κοινωνικές και πολιτισμικές δομές των περιοχών υποδοχής. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια του **ηθικού τουρισμού** αναδύεται ως εξέλιξη και εμβάθυνση του βιώσιμου τουρισμού, δίνοντας έμφαση όχι μόνο στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αλλά και στην ηθική ευθύνη των εμπλεκόμενων φορέων απέναντι στις τοπικές κοινωνίες, τον πολιτισμό και τα οικοσυστήματα. Ο ηθικός τουρισμός προσεγγίζει τον τουρισμό ως μια κοινωνική πρακτική που οφείλει να διέπεται από αρχές δικαιοσύνης, σεβασμού, συμμετοχικότητας και κοινωνικής υπευθυνότητας, ενισχύοντας τη συνοχή και την ανθεκτικότητα των προορισμών (Higgins-Desbiolles, 2018; Madueño et al., 2016).

Η σημασία της ηθικής διάστασης καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής σε περιοχές με υψηλή περιβαλλοντική ή πολιτιστική αξία, καθώς και σε αγροτικές ή λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, όπου ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει είτε ως μοχλός βιώσιμης ανάπτυξης είτε ως παράγοντας επιδείνωσης κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανισοτήτων (Ma et al., 2018; Pelegrín-Entenza et al., 2022).

1.2 Ο τουρισμός ως κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό φαινόμενο

Ο τουρισμός αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο επηρεάζει βαθιά τις δομές, τις αξίες και τις ταυτότητες των κοινωνιών υποδοχής. Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται με τη δημιουργία εισοδήματος, την απασχόληση και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, ωστόσο ταυτόχρονα επηρεάζει τον τρόπο ζωής, τις κοινωνικές σχέσεις και τη χρήση του χώρου (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Σε πολλές περιπτώσεις, ο τουρισμός λειτουργεί ως μηχανισμός αναδιαμόρφωσης του τοπίου και της πολιτισμικής αναπαράστασης των περιοχών, προβάλλοντας συγκεκριμένες εικόνες και αφηγήσεις που ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των επισκεπτών. Αυτή η διαδικασία μπορεί να οδηγήσει τόσο στη διατήρηση όσο και στην αλλοίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ανάλογα με τον βαθμό συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών και τον τρόπο

διαχείρισης των τουριστικών πόρων (Hiernaux-Nicolas et al., 2002; Whitford & Ruhanen, 2019).

Η κοινωνική διάσταση του τουρισμού αναδεικνύεται ιδιαίτερα μέσα από μορφές όπως ο κοινοτικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός, όπου η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη βιώσιμων και κοινωνικά δίκαιων αποτελεσμάτων (Timothy & Blanco, 1999; Hiwasaki, 2006).

1.3 Το πρόβλημα της μαζικοποίησης και η ανάγκη ηθικής προσέγγισης

Η μαζικοποίηση του τουρισμού αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης. Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές οδηγεί συχνά σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, υπερκατανάλωση φυσικών πόρων, πίεση στις υποδομές και κοινωνικές εντάσεις με τους τοπικούς πληθυσμούς (Baloch et al., 2023; Gauna, 2017).

Πέραν των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ο μαζικός τουρισμός συνδέεται με την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού και την αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, καθώς οι τοπικές κοινότητες συχνά αποκλείονται από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και περιορίζονται σε παθητικό ρόλο (Prieto, 2011; Zorn & Farthing, 2007). Μέσα από τη θέσπιση κανόνων, αρχών και κωδίκων δεοντολογίας, ο ηθικός τουρισμός επιδιώκει να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες της μαζικοποίησης και να ενισχύσει μορφές τουρισμού χαμηλής έντασης, όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο κοινοτικός τουρισμός (Makian & Hanifzadeh, 2021; Capdevilla et al., 2020).

1.4 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της ηθικής διάστασης του τουρισμού ως βασικού πυλώνα για τη βιώσιμη και υπεύθυνη ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών. Η μελέτη επικεντρώνεται στην κατανόηση των αντιλήψεων, στάσεων και πρακτικών που σχετίζονται με τον ηθικό τουρισμό, καθώς και στη διερεύνηση του ρόλου των τοπικών κοινωνιών, των επιχειρήσεων και των φορέων διαχείρισης στη διαμόρφωση ενός ηθικά προσανατολισμένου τουριστικού μοντέλου.

Ειδικότεροι στόχοι της έρευνας είναι η ανάλυση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού, η αξιολόγηση του βαθμού ενσωμάτωσης αρχών κοινωνικής

υπευθυνότητας στις τουριστικές πρακτικές και η διαμόρφωση προτάσεων για την ανάπτυξη ενός πλαισίου ηθικού τουρισμού, προσαρμοσμένου στα χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης (Ma et al., 2018; Higgins-Desbiolles, 2018).

1.5 Ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και τον σκοπό της μελέτης, η έρευνα διαρθρώνεται γύρω από συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτός και εφαρμόζεται ο ηθικός τουρισμός. Εξετάζεται κατά πόσο οι τοπικοί φορείς και οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν αρχές βιωσιμότητας και κοινωνικής υπευθυνότητας στις πρακτικές τους, καθώς και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τη στάση των κατοίκων και των επισκεπτών απέναντι σε ηθικές μορφές τουριστικής ανάπτυξης (Gauna, 2017; Madueño et al., 2016).

Παράλληλα, διερευνάται ο ρόλος της συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων και η συμβολή της στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της περιβαλλοντικής προστασίας (Timothy & Blanco, 1999; Ruiz & Solís, 2007).

1.6 Δομή και οργάνωση της εργασίας

Η εργασία οργανώνεται σε διακριτά κεφάλαια που ακολουθούν λογική αλληλουχία από το θεωρητικό υπόβαθρο προς την εμπειρική ανάλυση. Μετά το εισαγωγικό κεφάλαιο, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο του βιώσιμου και ηθικού τουρισμού, ακολουθεί η ανάλυση της περιφερειακής και κοινωνικής διάστασης της τουριστικής ανάπτυξης και στη συνέχεια η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας. Η εργασία ολοκληρώνεται με τη συζήτηση των ευρημάτων, τα συμπεράσματα και τις προτάσεις πολιτικής για την ενίσχυση του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1 Έννοια και εξέλιξη του βιώσιμου τουρισμού

Η έννοια του βιώσιμου τουρισμού (sustainable tourism) συγκροτήθηκε ως απάντηση στις αντιφάσεις και τις «παρενέργειες» της τουριστικής ανάπτυξης, ιδίως όταν αυτή λαμβάνει μαζική, χωρικά συγκεντρωμένη και θεσμικά ανεπαρκώς ελεγχόμενη μορφή. Η βασική της αφετηρία είναι ότι ο τουρισμός δεν αποτελεί απλώς μια οικονομική δραστηριότητα, αλλά ένα σύστημα αλληλεπίδρασης ανθρώπων, τόπων, οικοσυστημάτων, υποδομών και θεσμών, το οποίο παράγει ταυτόχρονα οφέλη και κόστη σε διαφορετικές κλίμακες (τοπική–περιφερειακή–εθνική), με συνέπειες που συχνά εκτείνονται πολύ πέρα από τον βραχυχρόνιο επιχειρηματικό κύκλο (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Στο επίπεδο του ορισμού, ο βιώσιμος τουρισμός περιγράφεται συνήθως ως εκείνη η μορφή τουριστικής ανάπτυξης που επιδιώκει ισορροπία μεταξύ περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών στόχων, προκειμένου να διασφαλιστεί η δυνατότητα συνέχισης της τουριστικής δραστηριότητας χωρίς υπονόμηση των φυσικών πόρων, της κοινωνικής συνοχής και της πολιτισμικής ταυτότητας των τόπων υποδοχής (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Η κεντρική ιδέα είναι η μετατόπιση από την «ποσοτική μεγέθυνση» (αύξηση αφίξεων, κλινών, εσόδων) προς την «ποιοτική αναπαραγωγή» του προορισμού, δηλαδή την ικανότητά του να αντέχει, να προσαρμόζεται και να ευημερεί χωρίς να εξαντλεί τα αποθέματα φυσικού και κοινωνικού κεφαλαίου που τον καθιστούν ελκυστικό (Patterson et al., 2004).

Η ιστορική εξέλιξη της έννοιας συνδέεται με τρεις παράλληλες διαδρομές: (α) την ανάδυση της περιβαλλοντικής ατζέντας στις δημόσιες πολιτικές και τη διαχείριση φυσικών περιοχών, (β) την κριτική απέναντι στον μαζικό τουρισμό και τις χωρικές/κοινωνικές του επιπτώσεις και (γ) τη σταδιακή θεσμοποίηση εργαλείων αξιολόγησης και δεικτών που επιτρέπουν τη μέτρηση της «βιωσιμότητας» ως πρακτικού στόχου. Ειδικά σε περιβάλλοντα προστατευόμενων περιοχών, όπου οι πιέσεις του τουρισμού πάνω σε ευαίσθητα οικοσυστήματα είναι άμεσες, η βιωσιμότητα απέκτησε από νωρίς επιχειρησιακό περιεχόμενο μέσα από κατευθυντήριες οδηγίες για τον σχεδιασμό και τη διαχείριση επισκεπτών, υποδομών και χρήσεων γης (Eagles et al., 2002). Καθώς ο τουρισμός αναπτύχθηκε έντονα τις τελευταίες δεκαετίες, η συζήτηση μετακινήθηκε από το αν «επηρεάζει» το περιβάλλον στο πώς ακριβώς ενσωματώνεται σε ένα πλέγμα χωρικών

χρήσεων και τοπικών οικονομιών, παράγοντας μεταβολές στο έδαφος, στην κατανάλωση πόρων, στην κινητικότητα και στη μορφή των οικισμών. Η προσέγγιση «τουρισμός-έδαφος-περιβάλλον» υπογραμμίζει ότι η βιωσιμότητα είναι κατεξοχήν ζήτημα χωρικής οργάνωσης: η ίδια η γεωγραφία των ροών, των υποδομών και των συγκεντρώσεων καθορίζει την ένταση των επιπτώσεων και την κατανομή ωφελειών/κόστους (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Συνεπώς, η βιώσιμη τουριστική πολιτική δεν είναι μόνο θέμα «πράσινων πρακτικών», αλλά πρωτίστως θέμα ρύθμισης φέρουσας ικανότητας, κανόνων χρήσεων, πολιτικών μεταφορών, διαχείρισης αποβλήτων/νερού/ενέργειας και θεσμικής επιτήρησης.

Ένα σημαντικό σημείο στην εξέλιξη του πεδίου είναι η μετάβαση από γενικές διακηρύξεις σε μετρήσιμες προσεγγίσεις αξιολόγησης. Η βιωσιμότητα ως έννοια μπορεί να λειτουργήσει αφηρημένα, αν δεν συνοδεύεται από λειτουργικούς δείκτες και εργαλεία παρακολούθησης που να συνδέουν στόχους με αποτελέσματα. Για τον λόγο αυτό, η ανάπτυξη συστημάτων δεικτών βιώσιμου τουρισμού αποτέλεσε κρίσιμη θεσμική και μεθοδολογική εξέλιξη, καθώς εισήγαγε πρακτικούς οδηγούς για το πώς οι προορισμοί μπορούν να παρακολουθούν πιέσεις, κατάσταση και αποκρίσεις (Organización Mundial del Turismo, 2005). Στη συνέχεια, προτάθηκαν συνθετικοί δείκτες και δείκτες-πλαίσια που επιτρέπουν συγκρίσεις, ιεράρχηση προτεραιοτήτων και αποτίμηση πολιτικών παρεμβάσεων (Sánchez & Pulido, 2009). Σε επίπεδο εφαρμογής, η εμπειρία από προορισμούς που υιοθέτησαν συστήματα δεικτών δείχνει ότι η βιώσιμη διαχείριση προϋποθέτει όχι μόνο τεχνική ικανότητα μέτρησης, αλλά και οργανωσιακή ενσωμάτωση (δηλαδή οι δείκτες να «τρέφουν» αποφάσεις και όχι να μένουν σε εκθέσεις) (López et al., 2018).

Στην ίδια περίοδο, η βιβλιογραφία ανέδειξε ότι η βιωσιμότητα δεν είναι μονοδιάστατη. Πέρα από το περιβάλλον, οι κοινωνικές παράμετροι (συμμετοχή κοινοτήτων, δίκαιη κατανομή οφελών, εργασιακές σχέσεις, πολιτισμική ακεραιότητα) είναι καθοριστικές, ειδικά σε περιοχές όπου ο τουρισμός λειτουργεί ως κυρίαρχος μηχανισμός τοπικής αναδιάρθρωσης. Οι κοινοτικές/συμμετοχικές μορφές τουρισμού παρουσιάστηκαν ως διαδρομή προς τη βιωσιμότητα επειδή ενισχύουν την τοπική ιδιοκτησία και τον κοινωνικό έλεγχο της ανάπτυξης, μειώνοντας την πιθανότητα εξωτερικοποίησης κόστους και αποξένωσης των κατοίκων (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999). Παράλληλα, η «κοινοτιστική» διάσταση μπορεί να λειτουργήσει και ως πεδίο διαμεσολάβησης μεταξύ φιλοξενούντων και επισκεπτών, με θεσμικούς ή άτυπους ρόλους που επηρεάζουν την εμπειρία και τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίσταται ο τόπος (Zorn & Farthing, 2007). Επιπλέον, η εξέλιξη του

βιώσιμου τουρισμού επηρεάστηκε από την ανάδυση της έννοιας της ανθεκτικότητας (resilience) και ειδικά της κοινωνικο-οικολογικής ανθεκτικότητας, η οποία επιτρέπει να αναλυθεί πώς οι κοινότητες και τα οικοσυστήματα ανταποκρίνονται σε πιέσεις, κρίσεις και μεταβολές, χωρίς να καταρρέουν ή να μεταβαίνουν σε μη επιθυμητές καταστάσεις (Reyes & Ruiz, 2011). Η προσέγγιση αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στον τουρισμό, όπου οι προορισμοί εκτίθενται σε εποχικότητα, οικονομικές διακυμάνσεις, περιβαλλοντικούς κινδύνους και μεταβαλλόμενες τάσεις ζήτησης. Η βιώσιμη στρατηγική, συνεπώς, δεν αφορά μόνο «μείωση επιπτώσεων», αλλά και ενίσχυση της ικανότητας προσαρμογής του προορισμού, με θεσμούς και πρακτικές που αποτρέπουν την υπερεξάρτηση από μονοκαλλιέργειες τουριστικού προϊόντος.

Σε αυτό το πλαίσιο, η βιβλιογραφία εισήγαγε επίσης την ανάγκη συστημικών μοντέλων που ενσωματώνουν περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταβλητές. Η δυναμική μοντελοποίηση του τουρισμού ως συστήματος (π.χ., με ανατροφοδοτήσεις μεταξύ επισκεπτών, υποδομών, φυσικών πόρων και τοπικής οικονομίας) αναδεικνύει ότι μικρές παρεμβάσεις σε ένα υποσύστημα μπορεί να παράγουν μη γραμμικές συνέπειες αλλού (Patterson et al., 2004). Αυτό ενισχύει την κατανόηση ότι ο βιώσιμος τουρισμός απαιτεί ολοκληρωμένο σχεδιασμό και όχι αποσπασματικά μέτρα.

Παράλληλα, η συζήτηση για τον βιώσιμο τουρισμό διευρύνθηκε με την έννοια της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας ως ορίου και όχι απλώς ως «προτίμησης». Εμπειρικές προσεγγίσεις υποδεικνύουν ότι η τουριστική ανάπτυξη, όταν δεν ελέγχεται, συνδέεται με περιβαλλοντική υποβάθμιση, γεγονός που επιβάλλει πλαίσια (frameworks) βιώσιμων πρακτικών, ειδικά σε οικοτουριστικά/φυσιολατρικά περιβάλλοντα (Baloch et al., 2023). Επιπρόσθετα, η αξιοποίηση της φύσης ως πόρου εμπειρίας συνοδεύεται από ανάγκες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και θεσμικών κινήτρων που μπορούν να ευθυγραμμίσουν τοπική ανάπτυξη και προστασία (Cardevilla et al., 2020). Ωστόσο, η βιώσιμη μετάβαση δεν είναι αυτόματη: σε διαφορετικά εθνικά/θεσμικά πλαίσια εντοπίζονται σημαντικές προκλήσεις ανάπτυξης οικοτουρισμού, όπως κενά διακυβέρνησης, περιορισμοί υποδομών, έλλειψη συμμετοχικού σχεδιασμού και αδυναμία επιτήρησης (Makian & Hanifzadeh, 2021). Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο στην εξέλιξη του πεδίου είναι η κριτική που διατύπωσε η νεότερη βιβλιογραφία: ότι ο «βιώσιμος τουρισμός» κινδυνεύει να λειτουργήσει ως ρητορικό κάλυμμα για τη διατήρηση ενός μοντέλου ανάπτυξης που απλώς «πρασινίζει» χωρίς να αλλάζει ουσιαστικά τις σχέσεις ισχύος, την κατανομή ωφελειών και τα δομικά αίτια υπερ-

ανάπτυξης. Με αυτή τη λογική, τίθεται το ερώτημα αν ο στόχος είναι να «διατηρηθεί ο τουρισμός» ως βιομηχανία ή να αναπτυχθεί ένας διαφορετικός προσανατολισμός που θέτει στο κέντρο την ευημερία των τόπων και των κοινοτήτων (Higgins-Desbiolles, 2018). Η κριτική αυτή είναι καθοριστική για τη μετάβαση από τον βιώσιμο προς τον ηθικό τουρισμό: μεταφέρει το βάρος από τεχνικές βελτιώσεις σε ζητήματα αξιακής επιλογής, δικαιοσύνης, συμμετοχής και λογοδοσίας.

Ο βιώσιμος τουρισμός εξελίχθηκε από μια αρχική, κυρίως περιβαλλοντική ανησυχία προς ένα πολυδιάστατο πλαίσιο διακυβέρνησης τουριστικών προορισμών. Σήμερα, συγκροτείται από (α) την αναγνώριση των ορίων των οικοσυστημάτων και της ανάγκης προστασίας τους, ιδίως σε ευαίσθητες/προστατευόμενες περιοχές (Eagles et al., 2002; ONU, 1992), (β) την έμφαση στη χωρική διάσταση και στη ρύθμιση της ανάπτυξης ως προϋπόθεση βιωσιμότητας (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004), (γ) την ενσωμάτωση κοινωνικών κριτηρίων και συμμετοχικών μορφών ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999; Zorn & Farthing, 2007), και (δ) τη θεσμοποίηση εργαλείων μέτρησης και δεικτών ώστε η βιωσιμότητα να γίνεται αντικείμενο διαχείρισης και όχι απλώς διακήρυξης (Organización Mundial del Turismo, 2005; Sánchez & Pulido, 2009; López et al., 2018). Αυτή η εξέλιξη δημιουργεί το απαραίτητο θεωρητικό υπόβαθρο για να εξεταστεί στη συνέχεια η ηθική διάσταση του τουρισμού ως επόμενο βήμα ωρίμανσης της συζήτησης, όπου η βιωσιμότητα συνδέεται ρητά με αξίες, κοινωνική ευθύνη και κανόνες συλλογικής αυτοδέσμευσης.

2.2 Ηθική, κοινωνική υπευθυνότητα και τουρισμός

Η έννοια της ηθικής στον τουρισμό αναδύεται ως απάντηση στα όρια των τεχνοκρατικών και αποκλειστικά οικονομικών προσεγγίσεων της τουριστικής ανάπτυξης και συνδέεται άμεσα με το ερώτημα του «πώς» και «για ποιον» αναπτύσσεται ο τουρισμός. Σε αντίθεση με τη στενή αντίληψη της βιωσιμότητας ως ισορροπίας περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεων, η ηθική διάσταση εισάγει ρητά ζητήματα αξιών, ευθύνης, δικαιοσύνης και λογοδοσίας απέναντι τόσο στις τοπικές κοινωνίες όσο και στα οικοσυστήματα και τις μελλοντικές γενιές (Higgins-Desbiolles, 2018). Η κοινωνική υπευθυνότητα στον τουρισμό συνδέεται εννοιολογικά με την ευρύτερη συζήτηση περί εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (CSR), αλλά στον τουριστικό τομέα αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα λόγω της άμεσης και συχνά ασύμμετρης αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκεπτών,

επιχειρήσεων και τοπικών κοινωνιών. Ο τουρισμός δεν «παράγεται» σε απομονωμένα εργοστάσια, αλλά ενσωματώνεται στον καθημερινό χώρο ζωής των κατοίκων, επηρεάζοντας κοινωνικές δομές, εργασιακές σχέσεις και την πρόσβαση σε βασικούς πόρους, όπως η στέγη, το νερό και ο δημόσιος χώρος (Timothy & Blanco, 1999). Υπό αυτή την έννοια, η κοινωνική υπευθυνότητα στον τουρισμό δεν μπορεί να περιοριστεί σε φιλανθρωπικές δράσεις ή περιβαλλοντικές πιστοποιήσεις, αλλά προϋποθέτει ουσιαστική εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων και δίκαιη κατανομή των ωφελειών.

Η ηθική προβληματική ενισχύεται ιδιαίτερα σε προορισμούς όπου η τουριστική ανάπτυξη λειτουργεί ως κυρίαρχος μηχανισμός οικονομικής αναδιάρθρωσης, δημιουργώντας σχέσεις εξάρτησης και ευαλωτότητας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο τουρισμός μπορεί να αναπαράγει κοινωνικές ανισότητες, να εντείνει τον αποκλεισμό συγκεκριμένων ομάδων ή να οδηγεί σε πολιτισμική εμπορευματοποίηση, όπου οι τοπικές παραδόσεις και ταυτότητες «σκηνοθετούνται» για κατανάλωση από τους επισκέπτες (Zorn & Farthing, 2007). Η ηθική διάσταση του τουρισμού θέτει, συνεπώς, το ερώτημα κατά πόσο οι τοπικές κοινωνίες διατηρούν έλεγχο επί της αναπαράστασης και της χρήσης των πολιτισμικών τους πόρων ή αν αυτοί μετατρέπονται σε εμπορεύσιμα αγαθά χωρίς κοινωνική συναίνεση.

Στο θεωρητικό επίπεδο, η ηθική στον τουρισμό συνδέεται με την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης και ειδικότερα με τη δίκαιη κατανομή κόστους και οφέλους. Η τουριστική ανάπτυξη παράγει συχνά οικονομικά οφέλη που συγκεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό επιχειρηματικών φορέων, ενώ τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά κόστη (όχληση, αύξηση τιμών, περιβαλλοντική πίεση) επιβαρύνουν δυσανάλογα τους μόνιμους κατοίκους (Higgins-Desbiolles, 2018). Ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο του ηθικού και κοινωνικά υπεύθυνου τουρισμού έχει η έννοια της συμμετοχής της τοπικής κοινότητας. Η συμμετοχική προσέγγιση δεν περιορίζεται στην απλή διαβούλευση, αλλά αφορά την ενεργό εμπλοκή των κατοίκων στον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των τουριστικών πολιτικών και πρακτικών (Hiwasaki, 2006). Μέσα από αυτή τη διαδικασία, οι τοπικές κοινωνίες αποκτούν φωνή και ρόλο συνδιαμορφωτή, γεγονός που ενισχύει τόσο τη νομιμοποίηση των παρεμβάσεων όσο και την κοινωνική τους αποδοχή. Η κοινωνική υπευθυνότητα στον τουρισμό συνδέεται επίσης με τις εργασιακές συνθήκες και τα δικαιώματα των εργαζομένων στον κλάδο. Ο τουρισμός χαρακτηρίζεται συχνά από εποχικότητα, επισφαλείς μορφές απασχόλησης και χαμηλές αμοιβές, γεγονός που εγείρει ηθικά ζητήματα σχετικά με την ποιότητα της εργασίας και την κοινωνική προστασία (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira,

2004). Ένας ηθικά προσανατολισμένος τουριστικός τομέας οφείλει να ενσωματώνει πρακτικές που προάγουν αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας, επαγγελματική κατάρτιση και μακροπρόθεσμες προοπτικές απασχόλησης, αναγνωρίζοντας ότι η κοινωνική βιωσιμότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την προστασία των ανθρώπων που εργάζονται στον κλάδο. Σε επίπεδο πολιτικής και διακυβέρνησης, η ηθική στον τουρισμό μεταφράζεται σε αρχές διαφάνειας, λογοδοσίας και θεσμικής υπευθυνότητας. Η ύπαρξη δεικτών και εργαλείων αξιολόγησης βιωσιμότητας, αν και απαραίτητη, δεν είναι επαρκής από μόνη της αν δεν συνοδεύεται από ηθικό πλαίσιο χρήσης και ερμηνείας τους (Organización Mundial del Turismo, 2005). Η επιλογή των δεικτών, η στάθμισή τους και η ενσωμάτωσή τους στη λήψη αποφάσεων αντανακλούν αξιακές προτεραιότητες και πολιτικές επιλογές, οι οποίες οφείλουν να είναι κοινωνικά διαφανείς και δημοκρατικά νομιμοποιημένες (Sánchez & Pulido, 2009). Σε αυτή τη λογική, η κοινωνική υπευθυνότητα δεν είναι απλώς τεχνικό εργαλείο διαχείρισης, αλλά πολιτική και ηθική διαδικασία.

Η συζήτηση για την ηθική στον τουρισμό αποκτά ιδιαίτερη ένταση στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, όπου οι τουριστικές ροές συνδέουν περιοχές με έντονες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Η ηθική προσέγγιση θέτει το ερώτημα κατά πόσο οι επισκέπτες, οι επιχειρήσεις και οι φορείς χάραξης πολιτικής αναλαμβάνουν ευθύνη για τις συνέπειες των επιλογών τους σε κοινωνίες με περιορισμένη διαπραγματευτική ισχύ (Higgins-Desbiolles, 2018). Έτσι, ο τουρισμός παύει να θεωρείται ουδέτερη δραστηριότητα αναψυχής και αναγνωρίζεται ως πεδίο ηθικής πράξης, όπου οι επιλογές κατανάλωσης, επένδυσης και διακυβέρνησης έχουν πραγματικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Ο ηθικός τουρισμός δεν περιορίζεται στη μείωση αρνητικών επιπτώσεων, αλλά επιδιώκει ενεργά τη διαμόρφωση δίκαιων, συμμετοχικών και κοινωνικά υπεύθυνων μορφών τουριστικής δραστηριότητας, όπου οι τοπικές κοινωνίες αναγνωρίζονται ως ισότιμοι εταίροι και όχι απλοί «δέκτες» ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999; Zorn & Farthing, 2007). Αυτή η θεώρηση αποτελεί κρίσιμο θεωρητικό υπόβαθρο για την εμπειρική διερεύνηση που ακολουθεί στην εργασία, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση των στάσεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων με ευρύτερα ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ευθύνης και βιώσιμης τουριστικής διακυβέρνησης.

2.3 Ηθικός τουρισμός: ορισμοί, αρχές και αξιακό υπόβαθρο

Ο ηθικός τουρισμός (ethical tourism) συγκροτείται ως εννοιολογική και κανονιστική διεύρυνση του βιώσιμου τουρισμού, μετατοπίζοντας το επίκεντρο της ανάλυσης από το «πώς μειώνονται οι επιπτώσεις» στο «ποιοι φέρουν την ευθύνη και με βάση ποιες αξίες λαμβάνονται οι αποφάσεις». Ενώ ο βιώσιμος τουρισμός εστιάζει κυρίως στην ισορροπία μεταξύ περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεων, ο ηθικός τουρισμός εισάγει ρητά το αξιακό υπόβαθρο της τουριστικής δραστηριότητας, αντιμετωπίζοντάς την ως πεδίο ηθικής πράξης, πολιτικής επιλογής και κοινωνικής δέσμευσης (Higgins-Desbiolles, 2018). Με αυτή τη λογική, ο ηθικός τουρισμός δεν αποτελεί απλώς μια επιμέρους μορφή τουρισμού, αλλά ένα πλαίσιο κριτικής θεώρησης και αναπροσανατολισμού του τουριστικού συστήματος στο σύνολό του.

Σε επίπεδο ορισμού, ο ηθικός τουρισμός μπορεί να περιγραφεί ως εκείνη η προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης και κατανάλωσης που βασίζεται στην αναγνώριση των κοινωνικών, πολιτισμικών, περιβαλλοντικών και πολιτικών συνεπειών του τουρισμού και επιδιώκει τη συνειδητή ανάληψη ευθύνης από όλους τους εμπλεκόμενους δρώντες: κράτος, τοπικές κοινωνίες, επιχειρήσεις και επισκέπτες. Κεντρική του αρχή είναι ότι οι τουριστικές αποφάσεις –από τον χωρικό σχεδιασμό και τις επενδύσεις έως τις ατομικές επιλογές ταξιδιού– δεν είναι ηθικά ουδέτερες, αλλά ενσωματώνουν σχέσεις ισχύος, προτεραιότητες και αξιακές ιεραρχήσεις που επηρεάζουν άνισα διαφορετικές κοινωνικές ομάδες (Higgins-Desbiolles, 2018).

Το αξιακό υπόβαθρο του ηθικού τουρισμού εδράζεται πρωτίστως στην έννοια της δικαιοσύνης, τόσο ενδογενεακής όσο και διαγενεακής. Η ενδογενεακή δικαιοσύνη αφορά τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών και των βαρών του τουρισμού μεταξύ των σύγχρονων κοινωνικών ομάδων, ιδίως μεταξύ επισκεπτών, επιχειρηματικών φορέων και τοπικών κοινοτήτων. Η διαγενεακή διάσταση, αντιστοίχως, συνδέεται με την υποχρέωση διατήρησης των φυσικών και πολιτισμικών πόρων ώστε να παραμένουν διαθέσιμοι και λειτουργικοί για τις μελλοντικές γενιές, μια αρχή που ήδη διατυπώνεται στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ηθικής (ONU, 1992). Ο ηθικός τουρισμός ενσωματώνει αυτές τις αρχές όχι μόνο ως στόχους πολιτικής, αλλά ως κριτήρια αξιολόγησης της ίδιας της τουριστικής δραστηριότητας.

Μία δεύτερη θεμελιώδης αρχή του ηθικού τουρισμού είναι η ευθύνη. Η έννοια της ευθύνης υπερβαίνει τη συμμόρφωση με νομικούς κανόνες ή τεχνικά πρότυπα βιωσιμότητας και αφορά τη συνειδητή αποδοχή των συνεπειών των πράξεων και παραλείψεων των εμπλεκομένων. Στο πλαίσιο αυτό, οι τουριστικές επιχειρήσεις δεν αξιολογούνται μόνο με βάση την οικονομική τους απόδοση, αλλά και με βάση τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τους ρόλο, τις εργασιακές πρακτικές, τη σχέση τους με την τοπική κοινότητα και τη συμβολή τους στη διατήρηση του τόπου ως βιώσιμου χώρου ζωής (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Αντίστοιχα, οι επισκέπτες αντιμετωπίζονται όχι απλώς ως καταναλωτές εμπειριών, αλλά ως δρώντα υποκείμενα με ηθικές υποχρεώσεις απέναντι στους τόπους και τους ανθρώπους που επισκέπτονται.

Η αρχή της συμμετοχής αποτελεί επίσης κεντρικό άξονα του ηθικού τουρισμού. Η συμμετοχική λογική προϋποθέτει ότι οι τοπικές κοινωνίες δεν περιορίζονται στον ρόλο του «παθητικού αποδέκτη» τουριστικών ροών, αλλά αναγνωρίζονται ως συνδιαμορφωτές της τουριστικής ανάπτυξης, με λόγο στον σχεδιασμό, στη διαχείριση και στην αξιολόγηση των παρεμβάσεων (Hiwasaki, 2006). Η συμμετοχή δεν έχει μόνο λειτουργική αξία, αλλά και ηθική, καθώς συνδέεται με την αρχή του σεβασμού της αυτονομίας και της συλλογικής αξιοπρέπειας των κοινοτήτων. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως πεδίο ενδυνάμωσης και όχι ως μηχανισμός επιβολής εξωτερικών προτύπων ανάπτυξης (Timothy & Blanco, 1999).

Στενά συνδεδεμένη με τη συμμετοχή είναι η έννοια της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Ο ηθικός τουρισμός προϋποθέτει θεσμικά πλαίσια στα οποία οι αποφάσεις σχετικά με τον τουριστικό σχεδιασμό, τη χρήση πόρων και την κατανομή ωφελειών είναι σαφείς, τεκμηριωμένες και προσβάσιμες στους πολίτες. Η χρήση δεικτών βιωσιμότητας και εργαλείων αξιολόγησης, όπως αυτά που προτείνονται από διεθνείς οργανισμούς, αποκτά ηθικό περιεχόμενο μόνο όταν συνοδεύεται από διαδικασίες δημόσιου ελέγχου και κοινωνικής λογοδοσίας (Organización Mundial del Turismo, 2005; Sánchez & Pulido, 2009). Διαφορετικά, οι δείκτες κινδυνεύουν να λειτουργήσουν ως τεχνοκρατικά άλλοθι, αποσυνδεδεμένα από τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες.

Το αξιακό υπόβαθρο του ηθικού τουρισμού ενισχύεται περαιτέρω από την έννοια του σεβασμού προς την πολιτισμική ετερότητα και την πολιτισμική ακεραιότητα των τόπων. Σε αντίθεση με πρακτικές που αντιμετωπίζουν τον πολιτισμό ως «τουριστικό προϊόν», ο ηθικός τουρισμός αναγνωρίζει ότι οι πολιτισμικές εκφράσεις, οι παραδόσεις και οι τρόποι ζωής

έχουν εγγενή αξία για τις κοινότητες που τους παράγουν (Zorn & Farthing, 2007). Ο σεβασμός αυτός συνεπάγεται αποφυγή της εργαλειοποίησης και της αλλοίωσης πολιτισμικών στοιχείων αποκλειστικά για εμπορικούς σκοπούς, καθώς και προστασία του δικαιώματος των κοινοτήτων να ελέγχουν τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίστανται.

Παράλληλα, ο ηθικός τουρισμός συνδέεται με την έννοια της φροντίδας για το περιβάλλον και ηθική υποχρέωση απέναντι στη φύση. Η περιβαλλοντική διάσταση του ηθικού τουρισμού δεν περιορίζεται στη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος, αλλά ενσωματώνει την αναγνώριση των ορίων των οικοσυστημάτων και την ανάγκη διατήρησης της βιοποικιλότητας ως αξίας καθαυτής (Eagles et al., 2002; ONU, 1992). Σε αυτό το πλαίσιο, ο τουρισμός οφείλει να προσαρμόζεται στις οικολογικές δυνατότητες του τόπου και όχι το αντίστροφο.

Η σύγχρονη βιβλιογραφία επισημαίνει ότι ο ηθικός τουρισμός λειτουργεί και ως κριτικό εργαλείο απέναντι στις κυρίαρχες αναπτυξιακές αφηγήσεις. Η κριτική αυτή υπογραμμίζει ότι η «ηθικοποίηση» του τουρισμού δεν μπορεί να επιτευχθεί απλώς μέσω ατομικών επιλογών καταναλωτών ή εθελοντικών πρωτοβουλιών επιχειρήσεων, αλλά απαιτεί δομικές αλλαγές στη διακυβέρνηση του τουρισμού, στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων και στη σχέση του τουρισμού με την τοπική και παγκόσμια οικονομία (Higgins-Desbiolles, 2018). Υπό αυτή την έννοια, ο ηθικός τουρισμός δεν είναι ουδέτερη ή «ήπια» πρόταση, αλλά εμπεριέχει σαφή κανονιστικό προσανατολισμό.

Ο ηθικός τουρισμός συγκροτείται πάνω σε ένα συνεκτικό αξιακό πλαίσιο που περιλαμβάνει τη δικαιοσύνη, την ευθύνη, τη συμμετοχή, τη διαφάνεια, τον σεβασμό στην πολιτισμική και περιβαλλοντική ακεραιότητα και τη λογοδοσία. Οι αρχές αυτές δεν λειτουργούν αποσπασματικά, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται, διαμορφώνοντας μια ολιστική προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης ως κοινωνικής πρακτικής με βαθιές ηθικές προεκτάσεις (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999; Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Το θεωρητικό αυτό υπόβαθρο αποτελεί κρίσιμη βάση για την εμπειρική ανάλυση που ακολουθεί, καθώς επιτρέπει την ερμηνεία των στάσεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων όχι απλώς ως απόψεις, αλλά ως εκφράσεις αξιών και ηθικών προσανατολισμών απέναντι στον τουρισμό.

2.4 Ηθικός τουρισμός και περιβαλλοντική προστασία

Η σχέση μεταξύ ηθικού τουρισμού και περιβαλλοντικής προστασίας αποτελεί έναν από τους κεντρικούς άξονες της σύγχρονης τουριστικής θεωρίας, καθώς συμπυκνώνει το ζήτημα της ευθύνης απέναντι στη φύση, όχι μόνο ως πόρο ανάπτυξης αλλά ως αυτοτελή αξία. Σε αντίθεση με προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν το περιβάλλον εργαλειακά –ως «φόντο» ή «κεφάλαιο» προς αξιοποίηση– ο ηθικός τουρισμός εισάγει μια κανονιστική οπτική, σύμφωνα με την οποία η προστασία των οικοσυστημάτων αποτελεί ηθική υποχρέωση και όχι απλώς μέσο διατήρησης της τουριστικής ελκυστικότητας (ONU, 1992). Η περιβαλλοντική διάσταση του ηθικού τουρισμού, συνεπώς, δεν περιορίζεται στη διαχείριση επιπτώσεων, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο περιβαλλοντικής ηθικής και διαγενεακής ευθύνης.

Η τουριστική δραστηριότητα, λόγω της έντασής της σε ευαίσθητα φυσικά και ανθρωπογενή περιβάλλοντα, ασκεί πιέσεις που εκδηλώνονται σε πολλαπλά επίπεδα: κατανάλωση φυσικών πόρων, υποβάθμιση οικοτόπων, ρύπανση, αλλοίωση τοπίου και διατάραξη οικολογικών ισορροπιών. Η ηθική προσέγγιση στον τουρισμό αναγνωρίζει ότι οι επιπτώσεις αυτές δεν είναι «παράπλευρες απώλειες», αλλά άμεσες συνέπειες επιλογών σχεδιασμού, διακυβέρνησης και κατανάλωσης (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Ως εκ τούτου, η περιβαλλοντική προστασία στον ηθικό τουρισμό δεν αντιμετωπίζεται ως τεχνικό ζήτημα συμμόρφωσης με όρια εκπομπών ή κατανάλωσης, αλλά ως κριτήριο ηθικής αξιολόγησης της ίδιας της τουριστικής ανάπτυξης.

Κομβικό ρόλο στη σύνδεση ηθικού τουρισμού και περιβαλλοντικής προστασίας διαδραματίζει η έννοια των οικολογικών ορίων. Η αναγνώριση ότι τα οικοσυστήματα διαθέτουν πεπερασμένη φέρουσα ικανότητα θέτει σαφή όρια στην τουριστική εκμετάλλευση και αναδεικνύει την ανάγκη προσαρμογής των τουριστικών δραστηριοτήτων στις οικολογικές δυνατότητες του τόπου (Eagles et al., 2002). Στο πλαίσιο αυτό, ο ηθικός τουρισμός απορρίπτει τη λογική της απεριόριστης ανάπτυξης και υιοθετεί μια στάση αυτοπεριορισμού, η οποία βασίζεται στην αρχή ότι η διατήρηση της οικολογικής ακεραιότητας προηγείται της μεγιστοποίησης βραχυπρόθεσμων οικονομικών ωφελειών.

Η προστασία της βιοποικιλότητας αποτελεί επίσης θεμελιώδη διάσταση του ηθικού τουρισμού. Σε πολλούς προορισμούς, η φυσική ποικιλότητα αποτελεί τον βασικό λόγο τουριστικής έλξης, γεγονός που δημιουργεί ένα ηθικό παράδοξο: ο τουρισμός εξαρτάται από

τη φύση, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να την υπονομεύσει. Η φύση δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως «τουριστικό προϊόν», αλλά ως στοιχείο συλλογικής κληρονομιάς που απαιτεί σεβασμό και προστασία.

Ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο αυτό έχουν οι προστατευόμενες περιοχές, όπου η τουριστική δραστηριότητα συχνά συνυπάρχει με στόχους διατήρησης. Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η ηθική διάσταση του τουρισμού σε τέτοιες περιοχές συνδέεται με την ανάγκη ισορροπίας μεταξύ πρόσβασης και προστασίας, καθώς και με τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών που προκύπτουν από την τουριστική αξιοποίηση (Eagles et al., 2002). Ο ηθικός τουρισμός προτάσσει μοντέλα διαχείρισης που ενσωματώνουν αυστηρούς κανόνες χρήσης, συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και μηχανισμούς επανεπένδυσης των εσόδων στη διατήρηση των οικοσυστημάτων.

Παράλληλα, η περιβαλλοντική προστασία στον ηθικό τουρισμό συνδέεται άμεσα με τη χωρική διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης. Η άναρχη δόμηση, η υπερσυγκέντρωση υποδομών και η αλλαγή χρήσεων γης αποτελούν βασικούς μηχανισμούς περιβαλλοντικής υποβάθμισης σε τουριστικούς προορισμούς. Η ηθική προσέγγιση απαιτεί χωρικό σχεδιασμό που λαμβάνει υπόψη τη φέρουσα ικανότητα, την ευαισθησία των οικοσυστημάτων και τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του τόπου, αντί της βραχυπρόθεσμης μεγιστοποίησης της τουριστικής προσφοράς (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Με αυτόν τον τρόπο, η περιβαλλοντική προστασία ενσωματώνεται στον πυρήνα της τουριστικής πολιτικής και δεν αντιμετωπίζεται ως εξωτερικός περιορισμός.

Σημαντική είναι επίσης η διάσταση της περιβαλλοντικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων και των επισκεπτών. Ο ηθικός τουρισμός αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στη συμπεριφορά των ατόμων και των οργανισμών, αναγνωρίζοντας ότι οι καθημερινές πρακτικές –κατανάλωση νερού και ενέργειας, διαχείριση αποβλήτων, σεβασμός φυσικών χώρων– έχουν σωρευτικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ωστόσο, η ηθική προσέγγιση δεν περιορίζεται στην ατομική ευαισθητοποίηση, αλλά τονίζει την ανάγκη θεσμικών πλαισίων που κατευθύνουν και ρυθμίζουν τη συμπεριφορά, ώστε η περιβαλλοντική προστασία να μην εξαρτάται αποκλειστικά από την καλή θέληση των εμπλεκομένων (Organización Mundial del Turismo, 2005).

Η χρήση δεικτών βιωσιμότητας και εργαλείων περιβαλλοντικής αξιολόγησης αποτελεί σημαντικό μέσο σύνδεσης του ηθικού τουρισμού με την περιβαλλοντική προστασία, υπό την προϋπόθεση ότι οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται με ηθικό και κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο.

Οι δείκτες μπορούν να αποτυπώσουν πιέσεις, μεταβολές και αποκρίσεις, αλλά η επιλογή και η ερμηνεία τους αντανakλούν αξιακές προτεραιότητες (Sánchez & Pulido, 2009). Στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού, οι δείκτες δεν λειτουργούν απλώς ως τεχνικά εργαλεία παρακολούθησης, αλλά ως μέσα διαφάνειας και λογοδοσίας απέναντι στην κοινωνία και τις μελλοντικές γενιές.

Η περιβαλλοντική προστασία στον ηθικό τουρισμό συνδέεται, τέλος, με την έννοια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης. Η τουριστική εμπειρία μπορεί να λειτουργήσει ως πεδίο μάθησης και καλλιέργειας περιβαλλοντικής συνείδησης, ενισχύοντας την κατανόηση των οικολογικών ορίων και της αξίας της φύσης (Eagles et al., 2002). Από ηθική σκοπιά, ο τουρισμός δεν περιορίζεται στην παθητική κατανάλωση τοπίου, αλλά δύναται να συμβάλει ενεργά στη διαμόρφωση στάσεων και αξιών που ευνοούν τη βιώσιμη και υπεύθυνη σχέση ανθρώπου–περιβάλλοντος.

Η σύνδεση ηθικού τουρισμού και περιβαλλοντικής προστασίας αποτυπώνει μια μετατόπιση από τη διαχείριση των επιπτώσεων στη διαμόρφωση αξιακών προσανατολισμών. Ο ηθικός τουρισμός προσεγγίζει το περιβάλλον όχι ως εξαντλήσιμο πόρο, αλλά ως κοινό αγαθό και θεμέλιο της κοινωνικής και οικολογικής ευημερίας, επιβάλλοντας όρια, ευθύνες και μορφές συλλογικής φροντίδας (ONU, 1992; Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004; Eagles et al., 2002). Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο καθιστά σαφές ότι η περιβαλλοντική προστασία δεν αποτελεί συμπληρωματικό στοιχείο του ηθικού τουρισμού, αλλά αναπόσπαστο πυρήνα της ηθικής του θεμελίωσης και βασικό άξονα αξιολόγησης της τουριστικής ανάπτυξης.

2.5 Ηθικός τουρισμός και πολιτιστική κληρονομιά

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί έναν από τους πλέον ευαίσθητους και ταυτόχρονα καθοριστικούς πυλώνες του ηθικού τουρισμού, καθώς ενσωματώνει ιστορικές μνήμες, συλλογικές ταυτότητες, κοινωνικές αξίες και τρόπους ζωής που υπερβαίνουν τη λογική της απλής οικονομικής αξιοποίησης. Στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού, η πολιτιστική κληρονομιά δεν αντιμετωπίζεται ως εμπορεύσιμο αγαθό ή τουριστικό «πόρο», αλλά ως κοινό αγαθό με εγγενή αξία, το οποίο απαιτεί σεβασμό, προστασία και υπεύθυνη διαχείριση (Zorn & Farthing, 2007). Ο τουρισμός έχει τη δύναμη να συμβάλει θετικά στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, προσφέροντας οικονομικούς πόρους για τη συντήρηση μνημείων, την αναβίωση παραδόσεων και τη διατήρηση πολιτιστικών πρακτικών. Ωστόσο, η ίδια αυτή δυναμική μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα πολιτισμικής

αλλοίωσης, υπερεκμετάλλευσης και «σκηνοθετημένης αυθεντικότητας», όπου πολιτισμικά στοιχεία αναπροσαρμόζονται ή απλοποιούνται προκειμένου να καταστούν πιο εύπεπτα και εμπορεύσιμα για τους επισκέπτες (Zorn & Farthing, 2007). Η ηθική διάσταση του τουρισμού αναδεικνύεται ακριβώς σε αυτή τη διττή σχέση: μεταξύ προστασίας και εμπορευματοποίησης, μεταξύ ανάδειξης και αλλοίωσης.

Η έννοια της αυθεντικότητας κατέχει κεντρική θέση στη συζήτηση περί ηθικού τουρισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αυθεντικότητα δεν αφορά μόνο τη «γνησιότητα» των μνημείων ή των πολιτιστικών πρακτικών, αλλά κυρίως το κατά πόσο οι ίδιες οι κοινότητες αναγνωρίζουν και αποδέχονται τον τρόπο παρουσίασης και αξιοποίησης της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Από ηθική σκοπιά, προβληματική θεωρείται κάθε τουριστική πρακτική που αποσπά πολιτισμικά στοιχεία από το κοινωνικό τους πλαίσιο και τα μετατρέπει σε θέαμα, χωρίς τη συναίνεση ή τη συμμετοχή των φορέων τους (Timothy & Blanco, 1999). Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασική αρχή του ηθικού τουρισμού. Οι τοπικοί πληθυσμοί δεν είναι απλοί «φύλακες» ή «διακοσμητικά στοιχεία» του τουριστικού προϊόντος, αλλά φορείς γνώσης, μνήμης και πολιτισμικής συνέχειας. Η ενεργός εμπλοκή τους στον σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την τουριστική αξιοποίηση της κληρονομιάς ενισχύει τόσο την κοινωνική νομιμοποίηση των παρεμβάσεων όσο και την ηθική τους θεμελίωση (Hiwasaki, 2006). Παράλληλα, η συμμετοχή λειτουργεί ως μηχανισμός προστασίας από πρακτικές πολιτισμικής εκμετάλλευσης ή παραποίησης.

Η ηθική διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς στον τουρισμό συνδέεται επίσης με ζητήματα πρόσβασης και ισότητας. Η υπερτουριστικοποίηση πολιτιστικών χώρων μπορεί να περιορίσει την πρόσβαση των ίδιων των κατοίκων σε μνημεία και δημόσιους χώρους, μετατρέποντάς τους σε «σκηνικά» αποκλειστικά για επισκέπτες. Από την οπτική του ηθικού τουρισμού, η πολιτιστική κληρονομιά δεν μπορεί να αποξενώνεται από την καθημερινή ζωή των κοινοτήτων ούτε να υπόκειται σε αποκλεισμούς που βασίζονται σε οικονομικά κριτήρια ή τουριστικές προτεραιότητες (Higgins-Desbiolles, 2018). Η διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης και η αποφυγή κοινωνικών αποκλεισμών αποτελούν κρίσιμα ηθικά ζητήματα.

Επιπλέον, η σχέση ηθικού τουρισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής δικαιοσύνης και διαγενεακής ευθύνης. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν αφορά μόνο τις σημερινές κοινότητες, αλλά και τις μελλοντικές γενιές, οι οποίες έχουν δικαίωμα πρόσβασης στην ιστορική μνήμη και την

πολιτισμική συνέχεια (ONU, 1992). Η τουριστική ανάπτυξη που υποβαθμίζει ή αλλοιώνει μη αναστρέψιμα πολιτιστικούς πόρους παραβιάζει αυτή την αρχή, καθιστώντας την ηθικά προβληματική, ακόμη και αν παράγει βραχυπρόθεσμα οικονομικά οφέλη.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η θεσμική διακυβέρνηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο του τουρισμού. Η ύπαρξη ρυθμιστικών πλαισίων, σχεδίων διαχείρισης και δεικτών παρακολούθησης είναι απαραίτητη, αλλά από μόνη της δεν αρκεί. Η ηθική διάσταση έγκειται στον τρόπο με τον οποίο τα εργαλεία αυτά εφαρμόζονται, στα κριτήρια που υιοθετούνται και στις αξίες που τα διαπερνούν (Organización Mundial del Turismo, 2005). Όταν η πολιτιστική πολιτική υποτάσσεται αποκλειστικά σε τουριστικές σκοπιμότητες, υπονομεύεται η ουσιαστική προστασία της κληρονομιάς και αλλοιώνεται ο κοινωνικός της ρόλος.

Η ηθική προσέγγιση αναγνωρίζει, επίσης, ότι η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι στατική, αλλά δυναμική και εξελισσόμενη. Οι τοπικές κοινωνίες διαμορφώνουν συνεχώς νέες πολιτισμικές εκφράσεις, οι οποίες συνδέονται με σύγχρονες ανάγκες και ταυτότητες. Ο ηθικός τουρισμός δεν επιδιώκει την «παγίωση» της παράδοσης σε μια εξιδανικευμένη μορφή για τουριστική κατανάλωση, αλλά τη δημιουργία συνθηκών που επιτρέπουν την αυθεντική πολιτισμική εξέλιξη χωρίς εξωτερικές πιέσεις αλλοίωσης (Zorn & Farthing, 2007). Με αυτή την έννοια, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς συνδέεται άμεσα με τον σεβασμό της πολιτισμικής ζωντάνιας και της δημιουργικότητας.

Η σχέση μεταξύ ηθικού τουρισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς εδράζεται σε ένα συνεκτικό αξιακό πλαίσιο που περιλαμβάνει τον σεβασμό της πολιτισμικής αυτονομίας, τη συμμετοχή των κοινοτήτων, τη δικαιοσύνη στην πρόσβαση, τη διαγενεακή ευθύνη και τη θεσμική λογοδοσία. Ο ηθικός τουρισμός αντιμετωπίζει την πολιτιστική κληρονομιά όχι ως μέσο τουριστικής προβολής, αλλά ως ζωντανό στοιχείο κοινωνικής ταυτότητας και συλλογικής μνήμης, του οποίου η προστασία αποτελεί ηθική υποχρέωση και όχι απλώς αναπτυξιακή επιλογή (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999; Higgins-Desbiolles, 2018). Το θεωρητικό αυτό υπόβαθρο ενισχύει τη συνολική προσέγγιση της εργασίας, καθώς επιτρέπει την κατανόηση του τουρισμού ως κοινωνικής πρακτικής με βαθιές πολιτισμικές και ηθικές προεκτάσεις.

2.6 Διεθνείς οργανισμοί και κατευθυντήριες γραμμές (UNWTO, OECD, UNESCO)

Οι διεθνείς οργανισμοί διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του θεωρητικού, κανονιστικού και πολιτικού πλαισίου του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού, καθώς λειτουργούν ως φορείς παραγωγής γνώσης, εναρμόνισης πρακτικών και διάχυσης αξιακών προτύπων σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, οργανισμοί όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO), ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD) και η UNESCO έχουν συμβάλει ουσιαστικά στη θεσμοποίηση αρχών που συνδέουν τον τουρισμό με την ηθική ευθύνη, τη βιωσιμότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

Ο UNWTO αποτελεί τον βασικό διεθνή οργανισμό για τον τουρισμό και έχει διαμορφώσει ένα συνεκτικό πλαίσιο αρχών και εργαλείων που ενσωματώνουν ρητά τη διάσταση της ηθικής στον τουρισμό. Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί ο Παγκόσμιος Κώδικας Δεοντολογίας για τον Τουρισμό, ο οποίος θέτει θεμελιώδεις αρχές σχετικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την πολιτισμική κατανόηση, την προστασία του περιβάλλοντος και τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών από την τουριστική δραστηριότητα (Organización Mundial del Turismo, 2005). Ο Κώδικας αυτός αντιμετωπίζει τον τουρισμό ως κοινωνικό φαινόμενο με σαφείς ηθικές υποχρεώσεις απέναντι στους λαούς, τις κοινότητες και τα οικοσυστήματα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται από τον UNWTO στη σύνδεση του τουρισμού με τη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της ανάπτυξης δεικτών και πλαισίων παρακολούθησης. Οι κατευθυντήριες γραμμές του οργανισμού προτείνουν τη συστηματική αξιολόγηση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού, προκειμένου οι πολιτικές αποφάσεις να βασίζονται σε τεκμηριωμένα δεδομένα και όχι αποκλειστικά σε αναπτυξιακές στοχεύσεις (Organización Mundial del Turismo, 2005). Στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού, οι δείκτες αυτοί αποκτούν κανονιστικό χαρακτήρα, καθώς λειτουργούν ως εργαλεία διαφάνειας και λογοδοσίας απέναντι στις τοπικές κοινωνίες και τις μελλοντικές γενιές.

Ο OECD, από την πλευρά του, προσεγγίζει τον τουρισμό κυρίως μέσα από το πρίσμα της δημόσιας πολιτικής, της διακυβέρνησης και της μακροοικονομικής βιωσιμότητας. Οι κατευθυντήριες γραμμές και οι αναλύσεις του οργανισμού υπογραμμίζουν ότι ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη μόνο όταν

εντάσσεται σε ολοκληρωμένα πλαίσια πολιτικής που λαμβάνουν υπόψη κοινωνικές ανισότητες, περιβαλλοντικά όρια και θεσμική ικανότητα εφαρμογής (Sánchez & Pulido, 2009). Η συμβολή του OECD είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πεδίο της ηθικής τουριστικής διακυβέρνησης, καθώς αναδεικνύει την ανάγκη συντονισμού μεταξύ διαφορετικών επιπέδων διοίκησης και τη σημασία της συμμετοχής των τοπικών φορέων στη χάραξη πολιτικής.

Στο πλαίσιο των αναλύσεων του OECD, η έννοια της κοινωνικής υπευθυνότητας του τουρισμού συνδέεται με ζητήματα απασχόλησης, ποιότητας εργασίας και κοινωνικής συνοχής. Ο οργανισμός επισημαίνει ότι η τουριστική ανάπτυξη που βασίζεται σε επισφαλείς μορφές εργασίας και άνιση κατανομή εισοδήματος υπονομεύει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και εγείρει σοβαρά ηθικά ζητήματα (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Υπό αυτή την οπτική, ο ηθικός τουρισμός προϋποθέτει πολιτικές που ενισχύουν την τοπική προστιθέμενη αξία, την κοινωνική προστασία και τη δίκαιη συμμετοχή των κατοίκων στα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης.

Η UNESCO διαδραματίζει έναν διακριτό αλλά εξαιρετικά σημαντικό ρόλο, εστιάζοντας κυρίως στην προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Μέσα από διεθνείς συμβάσεις και κατευθυντήριες γραμμές, η UNESCO προβάλλει την αρχή ότι η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί παγκόσμιο αγαθό, του οποίου η διατήρηση αποτελεί συλλογική ευθύνη της ανθρωπότητας (ONU, 1992). Στο πλαίσιο του τουρισμού, η UNESCO θέτει σαφή όρια στην τουριστική αξιοποίηση μνημείων και πολιτιστικών τοπίων, υπογραμμίζοντας ότι η προστασία της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας προηγείται των οικονομικών αποδόσεων.

Η ηθική διάσταση των κατευθυντήριων γραμμών της UNESCO έγκειται στο γεγονός ότι αντιμετωπίζουν την πολιτιστική κληρονομιά όχι ως εργαλείο ανάπτυξης, αλλά ως στοιχείο ταυτότητας, μνήμης και πολιτισμικής συνέχειας. Η τουριστική αξιοποίηση επιτρέπεται μόνο στο μέτρο που δεν υπονομεύει τη διαγενεακή μεταβίβαση της κληρονομιάς και δεν αλλοιώνει το κοινωνικό της νόημα (Zorn & Farthing, 2007). Παρά τις διαφοροποιήσεις στη θεσμική αποστολή και τις προτεραιότητες των οργανισμών αυτών, κοινός παρονομαστής των κατευθυντήριων γραμμών τους είναι η αναγνώριση ότι ο τουρισμός αποτελεί κατεξοχήν πεδίο ηθικής διακυβέρνησης. Ο UNWTO θέτει το δεοντολογικό και αξιακό πλαίσιο, ο OECD ενισχύει τη διάσταση της πολιτικής συνοχής και της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενώ η UNESCO διασφαλίζει την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς ως υπέρτατης ηθικής

υποχρέωσης. Η συνέργεια των τριών οργανισμών διαμορφώνει ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο αρχών, το οποίο υπερβαίνει τον εθελοντικό χαρακτήρα και λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για εθνικές και τοπικές τουριστικές πολιτικές.

Οι διεθνείς οργανισμοί και οι κατευθυντήριες γραμμές τους συμβάλλουν αποφασιστικά στη μετάβαση από έναν εργαλειακό και αναπτυξιοκεντρικό τουρισμό σε ένα ηθικά θεμελιωμένο μοντέλο, όπου η βιωσιμότητα, η κοινωνική υπευθυνότητα και ο σεβασμός της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς αποτελούν αδιαπραγμάτευτες αρχές. Το θεσμικό αυτό υπόβαθρο παρέχει το αναγκαίο πλαίσιο αναφοράς για την εμπειρική διερεύνηση που ακολουθεί, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση των στάσεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων με διεθνώς αναγνωρισμένες ηθικές και πολιτικές δεσμεύσεις στον τομέα του τουρισμού.

2.7 Ηθικός τουρισμός και τοπική ανάπτυξη

Η σχέση μεταξύ ηθικού τουρισμού και τοπικής ανάπτυξης αποτελεί κομβικό σημείο της σύγχρονης θεωρητικής συζήτησης, καθώς συνδέει άμεσα τον τουρισμό με ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ενδυνάμωσης κοινοτήτων και βιώσιμης αναπαραγωγής των τοπικών οικονομιών. Σε αντίθεση με αναπτυξιακά μοντέλα που αντιμετωπίζουν τον τουρισμό ως εξωγενή μοχλό μεγέθυνσης, ο ηθικός τουρισμός προσεγγίζει την τοπική ανάπτυξη ως ενδογενή διαδικασία, η οποία οφείλει να βασίζεται στις ανάγκες, τις αξίες και τις προτεραιότητες των ίδιων των τοπικών κοινωνιών (Timothy & Blanco, 1999). Η ανάπτυξη, υπό αυτή την οπτική, δεν ταυτίζεται με την αύξηση των τουριστικών αφίξεων ή των εσόδων, αλλά με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τη μακροπρόθεσμη κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα των τόπων.

Σε πολλές περιπτώσεις, η τουριστική ανάπτυξη οδηγεί σε συγκέντρωση εισοδήματος και ισχύος σε εξωτερικούς επενδυτές ή μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ οι τοπικές κοινωνίες επωμίζονται δυσανάλογα τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά κόστη (Higgins-Desbiolles, 2018). Από ηθική σκοπιά, μια τέτοια αναπτυξιακή πορεία θεωρείται προβληματική, καθώς υπονομεύει την κοινωνική συνοχή και αναπαράγει ανισότητες. Ο ηθικός τουρισμός, αντίθετα, επιδιώκει την ενίσχυση της τοπικής προστιθέμενης αξίας, μέσω της στήριξης μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, της χρήσης τοπικών προϊόντων και της δημιουργίας σταθερών και ποιοτικών θέσεων εργασίας (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Η τοπική ανάπτυξη στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού συνδέεται στενά με την έννοια της ενδυνάμωσης (empowerment) των κοινοτήτων. Η ενδυνάμωση δεν περιορίζεται στην

οικονομική διάσταση, αλλά περιλαμβάνει την πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων (Hiwasaki, 2006). Όταν οι τοπικές κοινωνίες έχουν ουσιαστικό λόγο στον σχεδιασμό και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης, ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο συλλογικής αυτοδιάθεσης και όχι ως μηχανισμός επιβολής εξωτερικών αναπτυξιακών προτύπων. Η συμμετοχική διακυβέρνηση, συνεπώς, αποτελεί βασική ηθική προϋπόθεση για τη σύνδεση του τουρισμού με βιώσιμες και κοινωνικά αποδεκτές μορφές τοπικής ανάπτυξης.

Παράλληλα, ο ηθικός τουρισμός προσεγγίζει την τοπική ανάπτυξη ως πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία δεν εξαντλείται στους οικονομικούς δείκτες. Κοινωνικοί παράγοντες, όπως η κοινωνική συνοχή, η πρόσβαση σε υπηρεσίες, η διατήρηση του δημόσιου χώρου και η πολιτισμική συνέχεια, αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της αναπτυξιακής πορείας ενός τόπου (Sánchez & Pulido, 2009). Η τουριστική ανάπτυξη που υποβαθμίζει αυτούς τους παράγοντες, ακόμη και αν παράγει οικονομική μεγέθυνση, θεωρείται από την οπτική του ηθικού τουρισμού μη βιώσιμη και κοινωνικά άδικη.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η σχέση του ηθικού τουρισμού με τις τοπικές αγορές εργασίας. Ο τουρισμός συχνά χαρακτηρίζεται από εποχικότητα, χαμηλή ειδίκευση και επισφαλείς μορφές απασχόλησης, γεγονός που περιορίζει τη συμβολή του στη μακροπρόθεσμη τοπική ανάπτυξη (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Ο ηθικός τουρισμός προτάσσει την ανάγκη βελτίωσης της ποιότητας της απασχόλησης, μέσω επαγγελματικής κατάρτισης, αξιοπρεπών αμοιβών και προοπτικών εξέλιξης, αναγνωρίζοντας ότι η κοινωνική ευημερία των εργαζομένων αποτελεί βασικό δείκτη αναπτυξιακής επιτυχίας.

Η χωρική διάσταση της τοπικής ανάπτυξης αποτελεί επίσης κρίσιμο πεδίο ηθικής προβληματικής. Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές χρήσεων γης, αύξηση των τιμών κατοικίας και εκτόπιση μόνιμων κατοίκων από κεντρικές ή παραδοσιακές περιοχές. Από την οπτική του ηθικού τουρισμού, τέτοια φαινόμενα συνιστούν μορφές κοινωνικής αδικίας, καθώς υπονομεύουν το δικαίωμα των κατοίκων στον τόπο τους και διαρρηγνύουν τον κοινωνικό ιστό (Higgins-Desbiolles, 2018). Η ηθική τοπική ανάπτυξη απαιτεί χωρικό σχεδιασμό που προστατεύει την κατοικία, τον δημόσιο χώρο και τις καθημερινές λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας, θέτοντας όρια στην τουριστική εκμετάλλευση.

Ο ηθικός τουρισμός συνδέεται επίσης με την έννοια της ανθεκτικότητας της τοπικής ανάπτυξης. Η υπερβολική εξάρτηση από τον τουρισμό μπορεί να καταστήσει τις τοπικές

οικονομίες ευάλωτες σε εξωτερικές κρίσεις, όπως οικονομικές υφέσεις, υγειονομικές κρίσεις ή περιβαλλοντικά φαινόμενα (Patterson et al., 2004). Η ηθική προσέγγιση υποστηρίζει την ανάγκη διαφοροποίησης της τοπικής οικονομικής βάσης και την ενσωμάτωση του τουρισμού σε ένα ευρύτερο αναπτυξιακό μίγμα, το οποίο ενισχύει τη σταθερότητα και τη μακροπρόθεσμη ευημερία των κοινοτήτων.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των δημόσιων πολιτικών και της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης είναι καθοριστικός. Η τοπική ανάπτυξη μέσω του ηθικού τουρισμού προϋποθέτει συντονισμό μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και εθνικών φορέων, καθώς και την υιοθέτηση πλαισίων αξιολόγησης που λαμβάνουν υπόψη κοινωνικά και ηθικά κριτήρια (Organización Mundial del Turismo, 2005). Οι δείκτες βιωσιμότητας και ανάπτυξης, όταν ενσωματώνουν παραμέτρους κοινωνικής ευημερίας και συμμετοχής, μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία κατεύθυνσης της τουριστικής πολιτικής προς ηθικά αποδεκτές μορφές τοπικής ανάπτυξης (Sánchez & Pulido, 2009).

Ο ηθικός τουρισμός επαναπροσδιορίζει την έννοια της τοπικής ανάπτυξης, μετατοπίζοντάς την από τη μονοδιάστατη οικονομική μεγέθυνση προς μια ολιστική αντίληψη κοινωνικής ευημερίας, δικαιοσύνης και ανθεκτικότητας. Μέσα από τη δίκαιη κατανομή ωφελειών, τη συμμετοχή των κοινοτήτων, την προστασία του κοινωνικού και χωρικού ιστού και την ενίσχυση της τοπικής ανθεκτικότητας, ο ηθικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ουσιαστικής και κοινωνικά υπεύθυνης ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006; Timothy & Blanco, 1999; Higgins-Desbiolles, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

3.1 Περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη και ανισότητες

Η περιφερειακή διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί κρίσιμο πεδίο ανάλυσης, καθώς ο τουρισμός δεν κατανέμεται ομοιόμορφα στον χώρο, αλλά αναπτύσσεται μέσα από χωρικά επιλεκτικές διαδικασίες που συχνά εντείνουν υφιστάμενες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες. Η τουριστική δραστηριότητα τείνει να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένους προορισμούς με προϋπάρχοντα συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως φυσικούς πόρους, πολιτιστική κληρονομιά, υποδομές και προσβασιμότητα, γεγονός που οδηγεί στη δημιουργία «πυρήνων» τουριστικής ανάπτυξης έναντι περιφερειακών ή λιγότερο ευνοημένων περιοχών (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Η χωρική αυτή ανισοκατανομή καθιστά τον τουρισμό ταυτόχρονα εργαλείο ανάπτυξης και μηχανισμό αναπαραγωγής ανισοτήτων.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη συχνά προσεγγίζεται μέσα από το πρίσμα των ανισομερών αναπτυξιακών δυναμικών. Οι περιοχές με ισχυρή τουριστική εικόνα και υψηλή διεθνή προβολή προσελκύουν επενδύσεις, ανθρώπινο κεφάλαιο και δημόσιους πόρους, ενισχύοντας περαιτέρω τη θέση τους στο εθνικό και διεθνές τουριστικό σύστημα. Αντίθετα, περιφέρειες με περιορισμένη τουριστική αναγνωρισιμότητα ή ανεπαρκείς υποδομές δυσκολεύονται να ενταχθούν ουσιαστικά στις τουριστικές ροές, με αποτέλεσμα να παραμένουν σε καθεστώς σχετικής υστέρησης (Sánchez & Pulido, 2009). Η τουριστική ανάπτυξη, συνεπώς, δεν λειτουργεί αυτομάτως ως μηχανισμός εξισορρόπησης των περιφερειακών ανισοτήτων, αλλά συχνά τις ενισχύει.

Η ανισότητα δεν αφορά μόνο τη γεωγραφική κατανομή των τουριστικών ροών, αλλά και την κατανομή των ωφελειών εντός των ίδιων των περιφερειών. Ακόμη και σε περιοχές με έντονη τουριστική δραστηριότητα, τα οικονομικά οφέλη τείνουν να συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένους κλάδους ή επιχειρηματικούς φορείς, ενώ άλλες κοινωνικές ομάδες βιώνουν κυρίως τις αρνητικές συνέπειες της ανάπτυξης, όπως αυξημένο κόστος ζωής, πίεση στις υποδομές και περιβαλλοντική υποβάθμιση (Higgins-Desbiolles, 2018). Από αυτή την άποψη, οι περιφερειακές ανισότητες στον τουρισμό είναι ταυτόχρονα χωρικές και κοινωνικές.

Η περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη συνδέεται στενά με τη χωρική οργάνωση και τον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Η απουσία ολοκληρωμένων περιφερειακών στρατηγικών συχνά

οδηγεί σε αποσπασματική και συγκεντρωτική ανάπτυξη, όπου οι τουριστικές δραστηριότητες εγκαθίστανται χωρίς συνεκτίμηση της φέρουσας ικανότητας, των τοπικών αναγκών και της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, οι περιφερειακές ανισότητες δεν αποτελούν απλώς αποτέλεσμα «φυσικών» διαφορών, αλλά προϊόν συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών και θεσμικών ρυθμίσεων.

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Όταν εντάσσεται σε ένα πλαίσιο αποκεντρωμένου σχεδιασμού, ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στη διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής σε μειονεκτικές ή αγροτικές περιοχές (Timothy & Blanco, 1999). Ωστόσο, η απουσία μηχανισμών αναδιανομής και συμμετοχής συχνά οδηγεί στο αντίθετο αποτέλεσμα, δηλαδή στη συγκέντρωση πόρων και ευκαιριών σε ήδη ανεπτυγμένες περιφέρειες.

Ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση των περιφερειακών ανισοτήτων έχει η έννοια της προσβασιμότητας. Οι υποδομές μεταφορών, η συνδεσιμότητα και η εγγύτητα σε διεθνείς αγορές αποτελούν κρίσιμους παράγοντες διαμόρφωσης της τουριστικής ζήτησης. Περιφέρειες με περιορισμένη προσβασιμότητα συχνά αποκλείονται από τις κύριες τουριστικές ροές, ακόμη και όταν διαθέτουν αξιόλογους φυσικούς ή πολιτιστικούς πόρους (Sánchez & Pulido, 2009). Η ανισότητα αυτή εντείνεται όταν οι δημόσιες επενδύσεις κατευθύνονται κυρίως σε ήδη ανεπτυγμένους προορισμούς, ενισχύοντας έναν φαύλο κύκλο περιφερειακής απόκλισης.

Από κοινωνική σκοπιά, οι περιφερειακές ανισότητες στον τουρισμό συνδέονται και με ζητήματα δημογραφικής και κοινωνικής διάρθρωσης. Σε ορισμένες περιφέρειες, ο τουρισμός οδηγεί σε εποχικές μετακινήσεις πληθυσμού, επισφαλείς μορφές απασχόλησης και μεταβολές στη δομή της τοπικής κοινωνίας, χωρίς να δημιουργεί σταθερές αναπτυξιακές βάσεις (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Αντίθετα, άλλες περιφέρειες επωφελούνται από τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου και τη δημιουργία υποστηρικτικών δικτύων επιχειρήσεων και υπηρεσιών, διευρύνοντας περαιτέρω το αναπτυξιακό χάσμα.

Η περιφερειακή διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της ηθικής. Από την οπτική του ηθικού τουρισμού, οι έντονες περιφερειακές ανισότητες θεωρούνται ηθικά προβληματικές, καθώς υπονομεύουν την αρχή

της δικαιοσύνης και της ισόρροπης ανάπτυξης. Η άνιση κατανομή πόρων και ευκαιριών περιορίζει την ικανότητα ορισμένων περιοχών να διαμορφώσουν βιώσιμες αναπτυξιακές στρατηγικές και να συμμετάσχουν ισότιμα στο τουριστικό σύστημα (Higgins-Desbiolles, 2018). Υπό αυτή την έννοια, η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων δεν αποτελεί μόνο τεχνικό ή οικονομικό ζήτημα, αλλά και ηθική πρόκληση.

Σημαντικό ρόλο στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων μπορεί να διαδραματίσει η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και η ενίσχυση της περιφερειακής πολιτικής. Η υιοθέτηση δεικτών βιωσιμότητας και ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο επιτρέπει την αποτύπωση των ανισοτήτων και τη στοχευμένη χάραξη πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (Organización Mundial del Turismo, 2005). Παράλληλα, η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στον σχεδιασμό συμβάλλει στην προσαρμογή των τουριστικών στρατηγικών στις πραγματικές ανάγκες και δυνατότητες των περιφερειών (Hiwasaki, 2006).

Η περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από έντονες χωρικές και κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες δεν αποτελούν αναπόφευκτο αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας, αλλά προϊόν συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών, θεσμικών ρυθμίσεων και αναπτυξιακών προτύπων. Από την οπτική του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού, η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελεί κεντρικό ζητούμενο, καθώς συνδέεται άμεσα με την αρχή της δικαιοσύνης, της συμμετοχής και της ισόρροπης ανάπτυξης. Η κατανόηση των μηχανισμών που παράγουν και αναπαράγουν αυτές τις ανισότητες αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διαμόρφωση πολιτικών που αξιοποιούν τον τουρισμό ως εργαλείο ουσιαστικής και κοινωνικά υπεύθυνης περιφερειακής ανάπτυξης (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004; Sánchez & Pulido, 2009; Higgins-Desbiolles, 2018).

3.2 Η Δυτική Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός

Η Δυτική Ελλάδα συγκροτεί έναν τουριστικό προορισμό με ιδιαίτερα σύνθετο χαρακτήρα, καθώς συνδυάζει υψηλής αξίας φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους με δομικές αναπτυξιακές αδυναμίες που επηρεάζουν τη θέση της στο εθνικό τουριστικό σύστημα. Σε αντίθεση με άλλες περιφέρειες της χώρας που έχουν διαμορφώσει ισχυρή και αναγνωρίσιμη τουριστική ταυτότητα, η Δυτική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ετερογένεια προορισμών, άνιση χωρική ανάπτυξη και περιορισμένη διεθνή προβολή, στοιχεία που επηρεάζουν τόσο την

ένταση όσο και την ποιότητα της τουριστικής δραστηριότητας (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Σε επίπεδο πόρων, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει εκτεταμένο παράκτιο μέτωπο στο Ιόνιο, ορεινούς όγκους, ποτάμια και προστατευόμενες περιοχές, ενώ η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει μνημεία παγκόσμιας εμβέλειας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Αρχαία Ολυμπία. Παρά το πλούσιο αυτό υπόβαθρο, η τουριστική αξιοποίηση των πόρων δεν έχει επιτευχθεί με τρόπο ολοκληρωμένο και ισόρροπο, γεγονός που αντανakλά ευρύτερα ζητήματα περιφερειακού σχεδιασμού και διακυβέρνησης (Sánchez & Pulido, 2009).

Η τουριστική ανάπτυξη στη Δυτική Ελλάδα παρουσιάζει έντονη χωρική και θεματική ανισοκατανομή. Ορισμένες περιοχές, κυρίως παράκτιες ή με ισχυρό πολιτιστικό απόθεμα, συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών και των τουριστικών επενδύσεων, ενώ εκτεταμένες ενδοχώριες και αγροτικές περιοχές παραμένουν στο περιθώριο της τουριστικής δραστηριότητας. Η κατάσταση αυτή ενισχύει τις εσωτερικές περιφερειακές ανισότητες και περιορίζει τη δυνατότητα του τουρισμού να λειτουργήσει ως μοχλός ευρύτερης τοπικής ανάπτυξης (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Από θεωρητική σκοπιά, η άνιση αυτή κατανομή συνδέεται με τη συγκέντρωση υποδομών, προσβασιμότητας και προβολής σε συγκεκριμένους πόλους, αφήνοντας άλλες περιοχές εκτός των κύριων τουριστικών ροών.

Η θέση της Δυτικής Ελλάδας στο εθνικό τουριστικό σύστημα επηρεάζεται επίσης από ζητήματα προσβασιμότητας και συνδεσιμότητας. Η περιορισμένη διεθνής αεροπορική σύνδεση, σε σύγκριση με άλλες τουριστικές περιφέρειες, καθώς και οι εσωτερικές ανισότητες στο δίκτυο μεταφορών, επηρεάζουν τη δυνατότητα προσέλκυσης και διατήρησης τουριστικών ροών υψηλής προστιθέμενης αξίας (Sánchez & Pulido, 2009). Η προσβασιμότητα, όπως έχει αναδειχθεί στη σχετική βιβλιογραφία, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης και συνδέεται άμεσα με την αναπαραγωγή ή την άμβλυνση χωρικών ανισοτήτων.

Από κοινωνικοοικονομική σκοπιά, ο τουρισμός στη Δυτική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από περιορισμένη ενσωμάτωση στις τοπικές οικονομίες. Η εποχικότητα της απασχόλησης, η κυριαρχία μικρών και συχνά ευάλωτων επιχειρηματικών σχημάτων και η αδύναμη διασύνδεση με άλλους παραγωγικούς τομείς περιορίζουν τη συμβολή του τουρισμού στη μακροπρόθεσμη περιφερειακή ανάπτυξη (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Υπό αυτή

την έννοια, ο τουρισμός λειτουργεί περισσότερο ως συμπληρωματική και λιγότερο ως δομική αναπτυξιακή δραστηριότητα, γεγονός που εντείνει την οικονομική ευαλωτότητα της Περιφέρειας.

Η Δυτική Ελλάδα παρουσιάζει, ωστόσο, σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών και θεματικών μορφών τουρισμού, οι οποίες συνάδουν με τις αρχές του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού. Η αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της αγροτικής ταυτότητας της περιοχής μπορεί να υποστηρίξει μορφές τουρισμού μικρότερης κλίμακας, με μεγαλύτερη τοπική προστιθέμενη αξία και μειωμένες περιβαλλοντικές και κοινωνικές πιέσεις (Timothy & Blanco, 1999). Ωστόσο, η μετάβαση σε τέτοια πρότυπα απαιτεί στρατηγικό σχεδιασμό, θεσμική υποστήριξη και ενεργό συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών.

Από την οπτική του ηθικού τουρισμού, η περίπτωση της Δυτικής Ελλάδας αναδεικνύει με σαφήνεια τη σημασία της τοπικής συμμετοχής και της δίκαιης κατανομής των ωφελειών. Η ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων που δεν λαμβάνουν υπόψη τις κοινωνικές ανάγκες και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της περιοχής ενέχει τον κίνδυνο κοινωνικής αποξένωσης και αναπαραγωγής ανισοτήτων (Higgins-Desbiolles, 2018). Αντίθετα, η ενσωμάτωση των τοπικών φορέων στον σχεδιασμό μπορεί να ενισχύσει τη νομιμοποίηση των παρεμβάσεων και να συμβάλει στη δημιουργία πιο ανθεκτικών και κοινωνικά αποδεκτών μορφών τουριστικής ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006).

Επιπλέον, η περιβαλλοντική και πολιτιστική ευαισθησία της Δυτικής Ελλάδας καθιστά αναγκαία την υιοθέτηση πλαισίων διαχείρισης που θέτουν σαφή όρια στην τουριστική εκμετάλλευση. Η ύπαρξη προστατευόμενων περιοχών και σημαντικών μνημείων ενισχύει την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας, σύμφωνα με τις αρχές που προβάλλονται από διεθνείς οργανισμούς και τη σχετική βιβλιογραφία (Organización Mundial del Turismo, 2005). Στο πλαίσιο αυτό, η Περιφέρεια μπορεί να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής πολιτικών που συνδέουν τον τουρισμό με την ηθική ευθύνη και τη βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη.

Η Δυτική Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός χαρακτηρίζεται από σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα αλλά και από δομικές αδυναμίες που περιορίζουν τη θέση της στο εθνικό τουριστικό σύστημα. Η άνιση χωρική ανάπτυξη, η περιορισμένη προσβασιμότητα και η αδύναμη ενσωμάτωση του τουρισμού στις τοπικές οικονομίες αναδεικνύουν την ανάγκη για στρατηγικές παρεμβάσεις που υπερβαίνουν τη λογική της αποσπασματικής ανάπτυξης. Από

την οπτική του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού, η Δυτική Ελλάδα προσφέρει ένα ιδιαίτερα πρόσφορο πλαίσιο μελέτης, καθώς συμπυκνώνει τις προκλήσεις και τις δυνατότητες της περιφερειακής τουριστικής ανάπτυξης, θέτοντας στο επίκεντρο ζητήματα δικαιοσύνης, συμμετοχής και ισόρροπης αξιοποίησης των τοπικών πόρων (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004; Sánchez & Pulido, 2009; Higgins-Desbiolles, 2018).

3.3 Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της Δυτικής Αχαΐας

Ο Δήμος Δυτικής Αχαΐας αποτελεί έναν κατεχοχήν «μικτό» χώρο, όπου συνυπάρχουν ημιαστικές συγκεντρώσεις (με κεντρικό πόλο την Κάτω Αχαΐα), εκτεταμένες αγροτικές ενδοχώρες και παράκτιες ζώνες με εποχικές λειτουργίες. Η κοινωνικοοικονομική του φυσιογνωμία, επομένως, δεν μπορεί να αποδοθεί μονοδιάστατα ως «τουριστική» ή «αγροτική», αλλά προκύπτει από την αλληλεπίδραση δημογραφικών μεταβολών, δομών απασχόλησης και παραγωγικής εξειδίκευσης, καθώς και από την ένταξή του στην ευρύτερη περιφερειακή οικονομία της Δυτικής Ελλάδας.

Σε δημογραφικό επίπεδο, η Δυτική Αχαΐα εμφανίζει ήπια, αλλά ενδεικτική, πληθυσμιακή κάμψη την τελευταία δεκαετία. Με βάση τα επίσημα αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού–Κατοικιών, ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου ανήλθε σε 25.633 κατοίκους το 2021, έναντι 25.916 το 2011, καταγράφοντας καθαρή μείωση 283 ατόμων (περίπου -1,1% στη δεκαετία). Παράλληλα, η κατανομή κατά φύλο καταδεικνύει ελαφρώς υψηλότερη συμμετοχή ανδρικού πληθυσμού (13.547 άνδρες και 12.086 γυναίκες το 2021), στοιχείο που συχνά συνδέεται με τοπικές αγροτικές/τεχνικές απασχολήσεις και χωρικές μετακινήσεις σε σχέση με τα γειτονικά αστικά κέντρα (Hellenic Statistical Authority [ELSTAT], 2023).

Η δημογραφική διάσταση αποκτά μεγαλύτερη ερμηνευτική ισχύ όταν ενταχθεί στο περιφερειακό πλαίσιο. Σε επίπεδο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, τα δεδομένα της απογραφικής πλατφόρμας της ΕΛΣΤΑΤ αποτυπώνουν σαφή αναδιάρθρωση της ηλικιακής πυραμίδας: οι νεότερες ηλικιακές ομάδες (π.χ. 20–39) εμφανίζουν ισχυρές μειώσεις μεταξύ 2011–2021, ενώ οι μεγαλύτερες (60–69 και 80+) παρουσιάζουν αξιοσημείωτη αύξηση, τάση που συνάδει με γήρανση πληθυσμού και μείωση του «παραγωγικού πυρήνα» (ELSTAT, 2021 Census Results Platform). Στην πράξη, αυτή η μεταβολή έχει άμεσες συνέπειες για την τοπική αγορά εργασίας, τη ζήτηση κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά και το διαθέσιμο ανθρώπινο κεφάλαιο για κλάδους που απαιτούν εποχική ή εντατική εργασία, όπως ο τουρισμός.

Σε οικονομικό επίπεδο, η Δυτική Αχαΐα λειτουργεί εντός ενός περιφερειακού παραγωγικού συστήματος που χαρακτηρίζεται από σχετικά χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος/παραγωγικότητας σε σύγκριση με ισχυρότερες περιφέρειες της χώρας.

Ενδεικτικά, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας για το 2022 καταγράφεται στα 14.268 ευρώ, ενώ η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της Περιφέρειας ανήλθε σε 8.066 εκατ. ευρώ, με σημαντικές ενδείξεις παραγωγικής βάσης που δεν εδράζεται αποκλειστικά στον τουρισμό (ELSTAT, 2024a). Παράλληλα, η ΑΠΑ στον κλάδο «Καταλύματα και Υπηρεσίες Εστίασης» (ως ενδεικτικός «πυρήνας» του τουριστικού συμπλέγματος) καταγράφεται στα 1.230 εκατ. ευρώ για το 2022 στη Δυτική Ελλάδα, στοιχείο που αφενός δείχνει ουσιαστική παρουσία του κλάδου, αφετέρου δεν αναιρεί την ύπαρξη ευρύτερης παραγωγικής διάρθρωσης που συνδέεται με πρωτογενείς και δευτερογενείς δραστηριότητες (ELSTAT, 2024a). Για τη Δυτική Αχαΐα, αυτό μεταφράζεται σε κοινωνικοοικονομικό προφίλ όπου ο τουρισμός μπορεί να λειτουργεί συμπληρωματικά (ιδίως παράκτια/εποχικά), αλλά η συνολική ευημερία παραμένει ισχυρά εξαρτημένη από τις διακυμάνσεις της περιφερειακής οικονομίας και τις δομές απασχόλησης.

Κρίσιμη παράμετρος των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών αποτελεί η κατάσταση στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το Γ' τρίμηνο 2025 ανήλθε σε 10,5%, με τις περιφερειακές διαφοροποιήσεις να υποδεικνύουν ότι η ανεργία παραμένει διαρθρωτικό ζήτημα για μεγάλα τμήματα της ελληνικής περιφέρειας (ELSTAT, 2025). Η ένδειξη αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη Δυτική Αχαΐα, καθώς περιοχές με αγροτικές/ημιαστικές δομές και υψηλή εποχικότητα τείνουν να εμφανίζουν μορφές υποαπασχόλησης ή ασταθούς απασχόλησης, ειδικά όταν η τοπική οικονομία δεν διαθέτει επαρκή διαφοροποίηση και σταθερούς εργοδότες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Η τουριστική κίνηση, ως συμπληρωματικός αλλά δυνητικά κρίσιμος μοχλός, προσφέρει χρήσιμες ενδείξεις για τη δυναμική της ευρύτερης περιοχής. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, οι αφίξεις σε ξενοδοχειακού τύπου καταλύματα, κάμπινγκ και καταλύματα σύντομης διαμονής το 2024 ανήλθαν σε 938.163, ενώ οι διανυκτερεύσεις σε 2.349.307. Σε σύγκριση με το 2023, οι αφίξεις παρουσίασαν μικρή μείωση (-0,7%) και οι διανυκτερεύσεις επίσης μείωση (-2,4%), γεγονός που υποδηλώνει ότι η περιφερειακή τουριστική επίδοση δεν ακολουθεί αναγκαστικά την ίδια τροχιά με ισχυρότερες τουριστικές περιφέρειες (ELSTAT, 2025b). Για τη Δυτική Αχαΐα, τα παραπάνω έχουν πρακτική σημασία: αφενός ενισχύουν την

υπόθεση ότι ο τουρισμός λειτουργεί με έντονη εποχικότητα και περιορισμένη «βαθιά» διείσδυση στην τοπική οικονομία, αφετέρου δημιουργούν πεδίο για πολιτικές ηθικού/βιώσιμου τουρισμού που θα επιδιώξουν μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής, ισχυρότερες διασυνδέσεις με την τοπική παραγωγή και ποιοτικότερη κατανομή οφελών.

Τέλος, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά δεν μπορούν να αποσυνδεθούν από το ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής ευαλωτότητας που καταγράφεται σε εθνικό επίπεδο και επηρεάζει δυσανάλογα τμήματα της περιφέρειας. Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης (EU-SILC 2024), το ποσοστό πληθυσμού στην Ελλάδα που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε σε 26,9% (εισοδηματική περίοδος αναφοράς 2023). Αν και ο δείκτης αυτός είναι εθνικός, λειτουργεί ως κρίσιμο υπόβαθρο για την ερμηνεία των τοπικών συνθηκών, καθώς περιοχές με χαμηλότερο περιφερειακό κατά κεφαλήν ΑΕΠ και διαρθρωτικά ζητήματα απασχόλησης συχνά εμφανίζουν αυξημένες πιέσεις σε εισόδημα, πρόσβαση σε υπηρεσίες και συνοχή κοινότητας (ELSTAT, 2025a). Στο πεδίο της παρούσας πτυχιακής, αυτό καθιστά ιδιαίτερα ουσιώδη τη συζήτηση για «ηθικό τουρισμό» ως μηχανισμό που δεν αξιολογείται μόνο με όρους ανάπτυξης, αλλά και με όρους κοινωνικής δικαιοσύνης, συμμετοχής και δίκαιης κατανομής ωφελειών στον τόπο.

3.4 Τουριστικό δυναμικό, μορφές τουρισμού και προοπτικές

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και ειδικότερα η Δυτική Αχαΐα διαθέτει σημαντικό τουριστικό δυναμικό που προκύπτει από τον πλούτο φυσικών πόρων (παραλίες, φυσικά τοπία) και πολιτιστικών στοιχείων, τα οποία μπορούν να υποστηρίξουν ένα ευρύ φάσμα τουριστικών μορφών πέραν του κλασικού παραθερισμού. Η ύπαρξη εκτεταμένων παραλιών, όπως η παραλία Καλόγρια, με διεθνή αναγνωρισιμότητα, ενισχύει την ελκυστικότητα της περιοχής για τον παραθεριστικό τουρισμό «ήλιος – θάλασσα» (Wikipedia, 2025a).

Εκτός από τον παραθερισμό, η Δυτική Αχαΐα και η ευρύτερη Περιφέρεια διαθέτουν αξιοθέατα και μορφές που μπορούν να υποστηρίξουν εναλλακτικό τουρισμό· για παράδειγμα η Σπηλιά των Λιμνών αποτελεί πόλο έλξης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, συμβάλλοντας σε μορφές όπως ο περιπατητικός και οικοτουρισμός (Wikipedia, 2025b). Επιπλέον, οι ιστορικοί και πολιτιστικοί πόροι της ευρύτερης περιοχής δημιουργούν προϋποθέσεις για πολιτιστικό και θεματικό τουρισμό, ειδικά όταν ενσωματώνονται σε προγράμματα προβολής και τοπικών διαδρομών (Invest in RWG, 2026).

Το τουριστικό προϊόν της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας χαρακτηρίζεται ως πολυσυλλεκτικό, δηλαδή συνδυάζει παραδοσιακές μορφές με νέες εμπειρίες, όπως συνεδριακές δράσεις, city breaks και δραστηριότητες που σχετίζονται με το περιβάλλον και τον αγροτουρισμό (Perifereia Dytikis Elladas, 2022). Αυτή η προσέγγιση στοχεύει στην αντιμετώπιση της εποχικότητας και τη μεγιστοποίηση των τουριστικών ωφελειών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Οι προοπτικές ανάπτυξης για τη Δυτική Αχαΐα προκύπτουν τόσο από την ενίσχυση των υποδομών όσο και από την προβολή της περιοχής σε διεθνείς τουριστικούς οδηγούς, όπως ο *Tourist Guide of Greece 2025*, γεγονός που αναμένεται να ενισχύσει την αναγνωρισιμότητα και την ελκυστικότητα της περιοχής σε πιο απαιτητικές αγορές (Tourist Guide of Greece 2025 — Δήμος Δυτικής Αχαΐας, 2025).

Ένα ακόμη στοιχείο που ενισχύει τις προοπτικές είναι η στρατηγική της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας να επενδύσει στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, στην εκπαίδευση στελεχών και στην ψηφιακή μετάβαση, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (TheBest.gr, 2025).

Η Δυτική Αχαΐα εμφανίζει δυνατότητες διαφοροποίησης και ενδυνάμωσης του τουριστικού της προϊόντος, ειδικά αν οι τοπικές αρχές και επιχειρηματικοί φορείς υιοθετήσουν ολοκληρωμένες στρατηγικές που συνδέουν τις μορφές τουρισμού με βιώσιμες, εμπειρικές και μη εποχικές εμπειρίες.

3.5 Ρόλος τοπικών κοινοτήτων και MME στον ηθικό τουρισμό

Ο ηθικός τουρισμός προϋποθέτει ένα μοντέλο ανάπτυξης στο οποίο οι τοπικές κοινωνίες και οι μηχανισμοί δημόσιας επικοινωνίας δεν λειτουργούν επικουρικά, αλλά κατέχουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση, εφαρμογή και κοινωνική νομιμοποίηση της τουριστικής πολιτικής. Σε αντίθεση με παραδοσιακά αναπτυξιακά πρότυπα που αντιμετωπίζουν τις κοινότητες ως παθητικούς αποδέκτες τουριστικών ροών, ο ηθικός τουρισμός τις αναγνωρίζει ως βασικούς φορείς δικαιωμάτων, γνώσης και ευθύνης απέναντι στον τόπο τους (UNWTO, 2001; Higgins-Desbiolles, 2018).

Η διεθνής βιβλιογραφία και τα θεσμικά κείμενα επισημαίνουν ότι η βιωσιμότητα και η ηθική διάσταση του τουρισμού δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς ουσιαστική συμμετοχή των κοινωνιών υποδοχής στη λήψη αποφάσεων, καθώς αυτές υφίστανται άμεσα τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας (OECD, 2020).

Η τοπική κοινότητα, επομένως, δεν αποτελεί απλώς ένα «πλαίσιο φιλοξενίας», αλλά συνιστά ενεργό συντελεστή διαμόρφωσης του τουριστικού προϊόντος και του αξιακού του προσανατολισμού.

3.5.1 Τοπικές κοινότητες και ηθικός τουρισμός

Οι τοπικές κοινότητες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον ηθικό τουρισμό μέσω της συμμετοχής τους στον σχεδιασμό και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό, οι κοινωνίες υποδοχής έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν τα οφέλη του τουρισμού, αλλά και να προστατεύονται από τις αρνητικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες που αυτός ενδέχεται να επιφέρει (UNWTO, 2001). Η συμμετοχική διακυβέρνηση λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής δικαιοσύνης, καθώς επιτρέπει τη δίκαιη κατανομή των ωφελειών και τον περιορισμό φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού ή πολιτισμικής αλλοίωσης (Timothy & Tosun, 2003). Επιπλέον, η εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών ενισχύει την κοινωνική αποδοχή των τουριστικών πολιτικών, μειώνοντας τις πιθανότητες σύγκρουσης μεταξύ κατοίκων και επισκεπτών, φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί έντονα σε περιοχές υπερτουρισμού (Higgins-Desbiolles, 2018).

Στο πλαίσιο της ηθικής τουριστικής ανάπτυξης, οι κοινότητες συμβάλλουν επίσης με τη «τοπική γνώση», η οποία αφορά την κατανόηση των κοινωνικών ορίων αντοχής, των άτυπων χρήσεων του χώρου και των πολιτισμικών ευαισθησιών του προορισμού. Η UNESCO υπογραμμίζει ότι η ενσωμάτωση της τοπικής γνώσης στη διαχείριση πολιτιστικών και φυσικών πόρων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προστασία της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας της κληρονομιάς (UNESCO, 2012). Από ηθική σκοπιά, η αγνόηση αυτής της γνώσης ισοδυναμεί με μορφή θεσμικού αποκλεισμού.

3.5.2 Ο ρόλος των MME στον ηθικό τουρισμό

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας αντίληψης για τον τουρισμό και, κατ' επέκταση, στη συγκρότηση ηθικών προτύπων συμπεριφοράς τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους θεσμικούς φορείς. Μέσω της επιλογής θεμάτων, της γλώσσας και των αφηγήσεων που προβάλλουν, τα MME μπορούν να ενισχύσουν είτε μια εργαλειακή αντίληψη του τουρισμού ως μέσου οικονομικής μεγέθυνσης

είτε μια ηθικά προσανατολισμένη θεώρηση που αναδεικνύει ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, περιβαλλοντικής προστασίας και τοπικής ευημερίας (OECD, 2020).

Η διεθνής βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι τα MME λειτουργούν ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου και λογοδοσίας, καθώς φέρνουν στο δημόσιο πεδίο ζητήματα που σχετίζονται με υπερτουρισμό, περιβαλλοντική υποβάθμιση ή κοινωνικές ανισότητες που απορρέουν από τον τουρισμό (Higgins-Desbiolles, 2018). Παράλληλα, τα τοπικά και περιφερειακά MME διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στον ηθικό τουρισμό, καθώς λειτουργούν ως δίαυλοι έκφρασης των τοπικών κοινωνιών. Μέσω της προβολής τοπικών απόψεων, ανησυχιών και πρωτοβουλιών, τα MME μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχικότητα και να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας δημόσιας σφαίρας διαλόγου γύρω από την τουριστική ανάπτυξη (UNESCO, 2012). Η λειτουργία αυτή είναι κρίσιμη για την ηθική διάσταση του τουρισμού, καθώς επιτρέπει τη συνδιαμόρφωση πολιτικών με κοινωνική συναίνεση.

3.5.3 Συνέργεια κοινοτήτων και MME στον ηθικό τουρισμό

Η αποτελεσματική προώθηση του ηθικού τουρισμού προκύπτει από τη συνέργεια τοπικών κοινοτήτων και MME. Όταν οι τοπικές φωνές ενισχύονται από υπεύθυνη δημοσιογραφία και δημόσιο διάλογο, δημιουργούνται συνθήκες κοινωνικής μάθησης και ενίσχυσης της ηθικής συνείδησης τόσο των κατοίκων όσο και των επισκεπτών (OECD, 2020). Ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων και των MME στον ηθικό τουρισμό είναι θεμελιώδης, καθώς συμβάλλουν στη διασφάλιση κοινωνικής δικαιοσύνης, πολιτισμικού σεβασμού και θεσμικής λογοδοσίας. Χωρίς τη συμμετοχή των κοινοτήτων και χωρίς υπεύθυνη δημόσια επικοινωνία, ο ηθικός τουρισμός κινδυνεύει να παραμείνει ρητορική διακήρυξη και όχι εφαρμόσιμη αναπτυξιακή πρακτική (UNWTO, 2001; Higgins-Desbiolles, 2018).

3.6 Προκλήσεις και περιορισμοί βιώσιμης ανάπτυξης

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, παρότι προβάλλεται ευρέως ως κυρίαρχο αναπτυξιακό πρότυπο, συνοδεύεται από ένα σύνολο δομικών προκλήσεων και περιορισμών που καθιστούν την εφαρμογή της ιδιαίτερα σύνθετη. Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η βιωσιμότητα στον τουρισμό δεν αποτελεί τεχνικό στόχο που επιτυγχάνεται μέσω μεμονωμένων παρεμβάσεων, αλλά δυναμική διαδικασία ισορροπίας μεταξύ

περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων, τα οποία συχνά λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους (Patterson et al., 2004; Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Μία από τις βασικότερες προκλήσεις αφορά την περιβαλλοντική φέρουσα ικανότητα των προορισμών. Η εντατικοποίηση της τουριστικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα σε περιοχές φυσικού ή προστατευόμενου χαρακτήρα, οδηγεί σε υποβάθμιση οικοσυστημάτων, υπερκατανάλωση φυσικών πόρων και απώλεια βιοποικιλότητας, γεγονός που υπονομεύει τις ίδιες τις βάσεις της τουριστικής ελκυστικότητας (Baloch et al., 2023; Eagles et al., 2002). Οι περιορισμοί αυτοί γίνονται εντονότεροι όταν η τουριστική ανάπτυξη προηγείται του χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού ή όταν απουσιάζουν αποτελεσματικοί μηχανισμοί ελέγχου και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (Becerra & Lastra, 2008; Dudley, 2008).

Σημαντική πρόκληση συνιστά επίσης η διακυβέρνηση και θεσμική ικανότητα. Πολλές μελέτες αναδεικνύουν ότι η βιώσιμη ανάπτυξη παρεμποδίζεται από κατακερματισμένες αρμοδιότητες, έλλειψη συντονισμού μεταξύ φορέων και ανεπαρκή συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων (Oli et al., 2013; Hockings et al., 2000). Η απουσία συμμετοχικών μηχανισμών οδηγεί συχνά σε χαμηλή κοινωνική αποδοχή των μέτρων βιωσιμότητας και σε συγκρούσεις μεταξύ κατοίκων, επιχειρηματιών και θεσμικών φορέων, περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα των πολιτικών (Gauna, 2017; Hiwasaki, 2006).

Παράλληλα, η κοινωνική διάσταση της βιωσιμότητας αντιμετωπίζει ουσιώδεις περιορισμούς. Η τουριστική ανάπτυξη, ακόμη και όταν χαρακτηρίζεται ως «βιώσιμη», δεν εγγυάται αυτομάτως κοινωνική δικαιοσύνη ή ισόρροπη κατανομή ωφελειών. Η βιβλιογραφία καταγράφει περιπτώσεις όπου οι οικονομικές απολαβές συγκεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό επιχειρηματικών φορέων, ενώ οι τοπικές κοινότητες επωμίζονται το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος (Higgins-Desbiolles, 2018; Zorn & Farthing, 2007). Ιδιαίτερα σε αγροτικές ή λιγότερο ευνοημένες περιοχές, η έλλειψη πρόσβασης σε κεφάλαιο, γνώση και δίκτυα περιορίζει τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής των κατοίκων σε βιώσιμα τουριστικά εγχειρήματα (Pelegrín-Entenza et al., 2022; Vacacela, 2023).

Ένας ακόμη κρίσιμος περιορισμός αφορά τη οικονομική βιωσιμότητα και ανθεκτικότητα των τουριστικών προορισμών. Η εξάρτηση από εποχικές ροές, η ευαλωτότητα σε εξωτερικές κρίσεις και η αδυναμία διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος καθιστούν πολλούς προορισμούς οικονομικά ασταθείς (Gordan et al., 2024; Patterson et al., 2004). Σε αυτό το πλαίσιο, η βιώσιμη ανάπτυξη συχνά συγκρούεται με βραχυπρόθεσμους στόχους

μεγιστοποίησης εσόδων, οδηγώντας σε συμβιβασμούς που υπονομεύουν τις μακροπρόθεσμες προοπτικές (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Ιδιαίτερη πρόκληση συνιστά η αξιολόγηση και μέτρηση της βιωσιμότητας. Η πολυδιάστατη φύση της έννοιας καθιστά δύσκολη τη συγκρότηση ενιαίων και λειτουργικών δεικτών. Παρά τις διεθνείς προσπάθειες ανάπτυξης συστημάτων δεικτών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η εφαρμογή τους συχνά προσκρούει σε ελλείψεις δεδομένων, θεσμική αδυναμία και περιορισμένη τεχνική επάρκεια σε τοπικό επίπεδο (Organización Mundial del Turismo, 2005; Sánchez & Pulido, 2009). Τέλος, σημαντικός περιορισμός αφορά τη σύγκρουση μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι περιοχές υψηλής περιβαλλοντικής ή πολιτιστικής αξίας αντιμετωπίζονται ταυτόχρονα ως πόροι ανάπτυξης και ως αντικείμενα προστασίας, δημιουργώντας εγγενείς εντάσεις (Guerrero, 2001; Flores, 2007). Η απουσία σαφών ορίων και αποτελεσματικής διαχείρισης οδηγεί συχνά είτε σε υπερπροστατευτικές πρακτικές που περιορίζουν την τοπική ανάπτυξη είτε σε υπερεκμετάλλευση που υπονομεύει τη βιωσιμότητα των ίδιων των πόρων (Eagles et al., 2002; Ferrero, 2018).

Οι προκλήσεις και οι περιορισμοί της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αναδεικνύουν ότι η βιωσιμότητα δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως αυτονόητο αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας, αλλά ως σύνθετο και διαρκώς διαπραγματεύσιμο κοινωνικο-οικολογικό εγχείρημα. Η κατανόηση αυτών των περιορισμών αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη μετάβαση προς πιο ηθικά, δίκαια και ανθεκτικά μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης (Higgins-Desbiolles, 2018; Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΚΩΔΙΚΑΣ ΑΡΧΩΝ ΗΘΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

4.1 Η έννοια του κώδικα δεοντολογίας στον τουρισμό

Η έννοια του κώδικα δεοντολογίας στον τουρισμό εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της εφαρμοσμένης ηθικής και της κανονιστικής ρύθμισης των κοινωνικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι κώδικες δεοντολογίας συγκροτούν σύνολα αρχών, κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών που αποσκοπούν στη ρύθμιση της συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων φορέων, πέραν των ελάχιστων απαιτήσεων που τίθενται από το θετικό δίκαιο. Σε θεωρητικό επίπεδο, οι κώδικες δεοντολογίας λειτουργούν ως κανονιστικά εργαλεία «ήπιας ρύθμισης» (soft law), τα οποία δεν επιβάλλονται μέσω κυρώσεων αλλά μέσω ηθικής δέσμευσης, κοινωνικής πίεσης και θεσμικής νομιμοποίησης. Η λειτουργία αυτή είναι ιδιαίτερα κρίσιμη στον τουρισμό, έναν κλάδο που χαρακτηρίζεται από έντονη διεθνοποίηση, κινητικότητα και ποικιλία θεσμικών πλαισίων, όπου η αποκλειστική προσφυγή στη νομοθετική ρύθμιση αποδεικνύεται συχνά ανεπαρκής (Sánchez & Pulido, 2009). Ο κώδικας δεοντολογίας, επομένως, δεν αντικαθιστά το νομικό πλαίσιο, αλλά το συμπληρώνει, εισάγοντας αξιακά κριτήρια αξιολόγησης της τουριστικής πρακτικής.

Η απουσία ηθικών κανόνων οδηγεί συχνά σε φαινόμενα υπερεκμετάλλευσης φυσικών και πολιτιστικών πόρων, κοινωνικής αποξένωσης των κατοίκων και άνιση κατανομής των ωφελειών της ανάπτυξης (Higgins-Desbiolles, 2018). Στο πλαίσιο αυτό, οι κώδικες δεοντολογίας λειτουργούν ως μηχανισμοί πρόληψης και καθοδήγησης, θέτοντας όρια και προσδοκίες για υπεύθυνη συμπεριφορά.

Κεντρικό χαρακτηριστικό των τουριστικών κωδίκων δεοντολογίας είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τους. Δεν απευθύνονται αποκλειστικά στις επιχειρήσεις, αλλά καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δρώντων, συμπεριλαμβανομένων των τουριστών, των τοπικών κοινωνιών και των κρατικών αρχών. Η πολυεπίπεδη αυτή στόχευση αντανakλά την αντίληψη ότι η ηθική στον τουρισμό δεν είναι ατομική υπόθεση, αλλά συλλογική ευθύνη που απαιτεί συντονισμό και κοινές αξιακές αναφορές (Organización Mundial del Turismo, 2005). Ιδιαίτερη σημασία έχει η σύνδεση των κωδίκων δεοντολογίας με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι κώδικες δεοντολογίας στον τουρισμό ενσωματώνουν τις τρεις βασικές διαστάσεις της βιωσιμότητας –περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική– μετατρέποντάς τες σε κανονιστικές αρχές συμπεριφοράς (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira,

2004). Με τον τρόπο αυτό, η βιωσιμότητα παύει να αποτελεί αφηρημένο στόχο πολιτικής και αποκτά συγκεκριμένο ηθικό περιεχόμενο, το οποίο μπορεί να καθοδηγήσει πρακτικές και αποφάσεις σε επίπεδο προορισμού και επιχείρησης.

Ο ρόλος των κωδίκων δεοντολογίας στον τουρισμό συνδέεται, επίσης, με τη διαφάνεια και τη λογοδοσία. Μέσω της ρητής διατύπωσης αρχών και υποχρεώσεων, οι κώδικες επιτρέπουν την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των φορέων και τη δημόσια κριτική σε περιπτώσεις απόκλισης από τις ηθικές δεσμεύσεις (Sánchez & Pulido, 2009). Αν και η εφαρμογή τους δεν είναι νομικά δεσμευτική, η συμβολική και κοινωνική τους ισχύς μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματική, ιδίως όταν συνδυάζεται με μηχανισμούς παρακολούθησης και θεσμικής ενσωμάτωσης σε εθνικές και τοπικές πολιτικές.

Από θεωρητική σκοπιά, οι κώδικες δεοντολογίας στον τουρισμό αντικατοπτρίζουν μια μετατόπιση από τον αναπτυξιοκεντρικό λόγο προς μια ηθικοκεντρική προσέγγιση της τουριστικής δραστηριότητας. Η τουριστική ανάπτυξη δεν αξιολογείται πλέον αποκλειστικά με όρους οικονομικής απόδοσης, αλλά με βάση τον βαθμό στον οποίο σέβεται τα δικαιώματα των κοινοτήτων, προστατεύει το περιβάλλον και συμβάλλει στη μακροπρόθεσμη κοινωνική ευημερία (Higgins-Desbiolles, 2018). Ο κώδικας δεοντολογίας λειτουργεί, έτσι, ως εργαλείο αξιακού επαναπροσδιορισμού του τουρισμού.

Η έννοια του κώδικα δεοντολογίας στον τουρισμό αναφέρεται σε ένα κανονιστικό και αξιακό πλαίσιο που στοχεύει στη ρύθμιση της τουριστικής δραστηριότητας με βάση αρχές υπευθυνότητας, δικαιοσύνης και βιωσιμότητας. Η κατανόηση της έννοιας αυτής αποτελεί απαραίτητη βάση για την ανάλυση των ειδικότερων αρχών και κατευθύνσεων του ηθικού τουρισμού που εξετάζονται στις επόμενες ενότητες του κεφαλαίου.

4.2 Διεθνή παραδείγματα και βέλτιστες πρακτικές

Η εφαρμογή κωδίκων αρχών και δεοντολογικών πλαισίων στον τουρισμό έχει λάβει διεθνώς ποικίλες μορφές, αντανakλώντας διαφορετικά θεσμικά περιβάλλοντα, πολιτισμικά συμφραζόμενα και αναπτυξιακές προτεραιότητες. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις, τα διεθνή παραδείγματα συγκλίνουν σε έναν κοινό άξονα: την προσπάθεια ενσωμάτωσης ηθικών αρχών στη χάραξη και υλοποίηση τουριστικών πολιτικών, με έμφαση στη βιωσιμότητα, τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και τη λογοδοσία των εμπλεκόμενων φορέων (Organización Mundial del Turismo, 2005).

Ένα από τα πλέον εμβληματικά διεθνή παραδείγματα αποτελεί ο Παγκόσμιος Κώδικας Δεοντολογίας για τον Τουρισμό του UNWTO. Ο Κώδικας αυτός δεν περιορίζεται σε αφηρημένες διακηρύξεις, αλλά έχει λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη εθνικών και τοπικών πολιτικών, καθώς και για την υιοθέτηση εταιρικών κωδίκων δεοντολογίας από τουριστικές επιχειρήσεις. Βέλτιστη πρακτική που αναδεικνύεται μέσα από την εφαρμογή του Κώδικα είναι η ρητή αναγνώριση των δικαιωμάτων των κοινωνιών υποδοχής και η σύνδεση του τουρισμού με την κοινωνική και πολιτισμική ακεραιότητα των προορισμών (Organización Mundial del Turismo, 2005). Η διάσταση αυτή έχει ενσωματωθεί σε πολιτικές που προωθούν τη συμμετοχή των κατοίκων στη διαχείριση τουριστικών πόρων και στη διαμόρφωση της τοπικής τουριστικής ταυτότητας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχουν αναπτυχθεί παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών που συνδέουν τον ηθικό τουρισμό με τον χωρικό και περιφερειακό σχεδιασμό. Πολλές περιφέρειες υιοθετούν πλαίσια βιώσιμου τουρισμού τα οποία περιλαμβάνουν δεοντολογικές αρχές για τη χρήση του χώρου, τη φέρουσα ικανότητα και την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι οι πρακτικές αυτές είναι πιο αποτελεσματικές όταν ενσωματώνονται σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές ανάπτυξης και όχι ως αποσπασματικές παρεμβάσεις (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Η θεσμική συνέχεια και η πολιτική δέσμευση αποτελούν κρίσιμους παράγοντες επιτυχίας.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα παραδείγματα που προέρχονται από τον χώρο της προστασίας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, όπου η UNESCO έχει αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές για τον βιώσιμο τουρισμό σε περιοχές υψηλής αξίας. Οι πρακτικές αυτές βασίζονται στην αρχή ότι η τουριστική αξιοποίηση επιτρέπεται μόνο στον βαθμό που δεν υπονομεύει την αυθεντικότητα και την ακεραιότητα των μνημείων και των τοπίων (UNESCO, 2012). Στον τομέα της τοπικής ανάπτυξης, διεθνή παραδείγματα δείχνουν ότι ο ηθικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ενδυνάμωσης κοινοτήτων όταν συνδέεται με μικρής κλίμακας και κοινοτικά ελεγχόμενα τουριστικά εγχειρήματα. Η βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι τέτοιες πρακτικές συμβάλλουν στη δίκαιη κατανομή των ωφελειών και στη μείωση κοινωνικών ανισοτήτων, ιδίως σε αγροτικές ή περιφερειακές περιοχές (Hiwasaki, 2006). Η επιτυχία τους, ωστόσο, εξαρτάται από την ύπαρξη σαφούς δεοντολογικού πλαισίου που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ επισκεπτών, επιχειρήσεων και κατοίκων.

Βέλτιστες πρακτικές εντοπίζονται επίσης στον χώρο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στον τουρισμό. Πολλές διεθνείς τουριστικές επιχειρήσεις έχουν υιοθετήσει εσωτερικούς κώδικες δεοντολογίας που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές του UNWTO, ενσωματώνοντας δεσμεύσεις για σεβασμό των εργασιακών δικαιωμάτων, μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και υπεύθυνη επικοινωνία με τις τοπικές κοινωνίες. Παρότι οι πρακτικές αυτές συχνά παραμένουν εθελοντικές, η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι μπορούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί αυτορρύθμισης, ιδίως όταν συνοδεύονται από διαφάνεια και δημόσια λογοδοσία (Sánchez & Pulido, 2009).

Παράλληλα, διεθνείς οργανισμοί όπως ο OECD έχουν αναδείξει την ανάγκη σύνδεσης των δεοντολογικών πλαισίων με μηχανισμούς αξιολόγησης και δεικτών απόδοσης. Η ενσωμάτωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στην αξιολόγηση της τουριστικής πολιτικής θεωρείται βέλτιστη πρακτική, καθώς επιτρέπει τη μετάβαση από τη ρητορική της βιωσιμότητας στην πρακτική εφαρμογή της (OECD, 2020). Ωστόσο, η διεθνής εμπειρία καταδεικνύει ότι οι κώδικες δεοντολογίας και οι βέλτιστες πρακτικές δεν αποτελούν πανάκεια. Η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από το βαθμό ενσωμάτωσής τους σε θεσμικά πλαίσια, από τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και από τη συνέπεια στην εφαρμογή τους. Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι όταν οι δεοντολογικές αρχές παραμένουν αποκομμένες από την τοπική πραγματικότητα ή χρησιμοποιούνται ως εργαλείο επικοινωνιακής νομιμοποίησης, χάνουν τον ηθικό τους πυρήνα (Higgins-Desbiolles, 2018).

4.3 Διαστάσεις ηθικού τουρισμού

Ο ηθικός τουρισμός συγκροτείται ως πολυδιάστατο εννοιολογικό και κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο υπερβαίνει τις στενές οικονομικές προσεγγίσεις της τουριστικής ανάπτυξης και ενσωματώνει ένα σύνολο αξιών που σχετίζονται με τη σχέση ανθρώπου–περιβάλλοντος, κοινωνίας, πολιτισμού και οικονομίας. Οι διαστάσεις του ηθικού τουρισμού δεν λειτουργούν ανεξάρτητα μεταξύ τους, αλλά συγκροτούν ένα συνεκτικό σύστημα αλληλεξαρτώμενων αρχών, στο οποίο η υποβάθμιση μίας διάστασης επηρεάζει αναπόφευκτα και τις υπόλοιπες (Organización Mundial del Turismo, 2005). Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών διαστάσεων επιτρέπει την κατανόηση του ηθικού τουρισμού ως ολιστικής προσέγγισης της τουριστικής δραστηριότητας.

Περιβαλλοντική διάσταση

Η περιβαλλοντική διάσταση αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα του ηθικού τουρισμού, καθώς αφορά τη σχέση της τουριστικής δραστηριότητας με τα φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους. Ο ηθικός τουρισμός αναγνωρίζει ότι το φυσικό περιβάλλον δεν αποτελεί απλώς παραγωγικό συντελεστή ή τουριστικό «πόρο», αλλά κοινό αγαθό με εγγενή αξία, του οποίου η προστασία συνιστά ηθική υποχρέωση (ONU, 1992). Η περιβαλλοντική ευθύνη στον τουρισμό συνδέεται άμεσα με την έννοια της φέρουσας ικανότητας, δηλαδή των ορίων αντοχής των οικοσυστημάτων απέναντι στις ανθρώπινες παρεμβάσεις (Eagles et al., 2002). Στο πλαίσιο αυτό, ο ηθικός τουρισμός απορρίπτει πρακτικές υπερεκμετάλλευσης και υποστηρίζει μορφές ανάπτυξης που ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές πιέσεις, όπως η υπερκατανάλωση νερού και ενέργειας, η ρύπανση και η απώλεια βιοποικιλότητας. Η περιβαλλοντική διάσταση δεν περιορίζεται σε τεχνικά μέτρα μείωσης επιπτώσεων, αλλά ενσωματώνει μια αξιακή στάση σεβασμού προς τη φύση, η οποία αποτυπώνεται τόσο στη διαχείριση των προορισμών όσο και στη συμπεριφορά των επισκεπτών (Organización Mundial del Turismo, 2005).

Κοινωνική διάσταση

Η κοινωνική διάσταση του ηθικού τουρισμού αφορά τις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες και στις κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνονται στους προορισμούς υποδοχής. Κεντρική αρχή της κοινωνικής διάστασης είναι η κοινωνική δικαιοσύνη, δηλαδή η δίκαιη κατανομή των ωφελειών και των βαρών που προκύπτουν από τον τουρισμό (Higgins-Desbiolles, 2018). Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων αποτελεί βασικό στοιχείο της κοινωνικής διάστασης. Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η απουσία συμμετοχικών διαδικασιών οδηγεί σε συγκρούσεις, κοινωνική αντίσταση και απώλεια κοινωνικής συνοχής, γεγονός που υπονομεύει τη βιωσιμότητα της τουριστικής ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006). Ο ηθικός τουρισμός, αντίθετα, προτάσσει τη συμμετοχική διακυβέρνηση, την ενδυνάμωση των κοινοτήτων και τον σεβασμό των κοινωνικών αναγκών, αναγνωρίζοντας ότι οι κάτοικοι δεν είναι απλώς «μέρος του προϊόντος», αλλά ενεργοί συνδιαμορφωτές του τουριστικού γίνεσθαι.

Πολιτιστική διάσταση

Η πολιτιστική διάσταση του ηθικού τουρισμού σχετίζεται με τον σεβασμό, την προστασία και την αυθεντική ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτισμικής ταυτότητας των προορισμών. Ο ηθικός τουρισμός απορρίπτει την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού με όρους θεάματος και υποστηρίζει την αντίληψη της πολιτιστικής κληρονομιάς ως ζωντανού και δυναμικού στοιχείου κοινωνικής ζωής (UNESCO, 2012). Η τουριστική

αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρείται ηθικά αποδεκτή μόνο όταν δεν αλλοιώνει το νόημα, την αυθεντικότητα και τη λειτουργία της για τις τοπικές κοινωνίες.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην πολιτισμική αυτονομία των κοινοτήτων και στο δικαίωμά τους να ελέγχουν τον τρόπο παρουσίας και διαχείρισης της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι πρακτικές «σκηνοθετημένης αυθεντικότητας» και αποσπασματικής αναπαράστασης της παράδοσης υπονομεύουν την ηθική διάσταση του τουρισμού, καθώς μετατρέπουν τον πολιτισμό σε αντικείμενο κατανάλωσης αποκομμένο από το κοινωνικό του πλαίσιο (Zorn & Farthing, 2007). **Οικονομική διάσταση**

Η οικονομική διάσταση του ηθικού τουρισμού δεν ταυτίζεται με τη μεγιστοποίηση των εσόδων ή των αφίξεων, αλλά με τη δημιουργία οικονομικής αξίας που είναι κοινωνικά δίκαιη, τοπικά ενσωματωμένη και μακροπρόθεσμα βιώσιμη. Ο ηθικός τουρισμός αναγνωρίζει ότι η οικονομική ανάπτυξη αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι επαρκή, συνθήκη για την ευημερία των προορισμών (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Η οικονομική διάσταση αποκτά ηθικό περιεχόμενο όταν συνδέεται με την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας και τη μείωση της οικονομικής ευαλωτότητας.

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η υπερβολική εξάρτηση από τον τουρισμό και η επικράτηση μεγάλων, εξωγενών επιχειρηματικών σχημάτων περιορίζουν τη δυνατότητα τοπικής ανάπτυξης και εντείνουν τις ανισότητες (Higgins-Desbiolles, 2018). Ο ηθικός τουρισμός, αντίθετα, προωθεί οικονομικά μοντέλα που ενισχύουν τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα, τη διασύνδεση του τουρισμού με άλλους τομείς παραγωγής και την ανθεκτικότητα των τοπικών οικονομιών απέναντι σε κρίσεις και εξωτερικούς κραδασμούς (Sánchez & Pulido, 2009).

Συνολική θεώρηση των διαστάσεων

Οι τέσσερις διαστάσεις του ηθικού τουρισμού δεν αποτελούν απομονωμένα πεδία πολιτικής, αλλά συγκροτούν ένα ενιαίο αξιακό πλαίσιο, στο οποίο η περιβαλλοντική προστασία, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο πολιτισμικός σεβασμός και η οικονομική βιωσιμότητα αλληλοσυμπληρώνονται. Ο ηθικός τουρισμός προϋποθέτει την ισόρροπη ενσωμάτωση όλων των διαστάσεων, αναγνωρίζοντας ότι η υποβάθμιση μίας εξ αυτών υπονομεύει συνολικά τη νομιμοποίηση και τη βιωσιμότητα της τουριστικής ανάπτυξης (Organización Mundial del Turismo, 2005). Η ανάλυση αυτή παρέχει το θεωρητικό υπόβαθρο για τη διαμόρφωση και

αξιολόγηση ενός κώδικα αρχών ηθικού τουρισμού, ο οποίος μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο πρακτικής εφαρμογής των αξιών αυτών σε επίπεδο προορισμού.

4.4 Ρόλος επιχειρήσεων, φορέων και επισκεπτών

Η αποτελεσματική εφαρμογή των αρχών του ηθικού τουρισμού προϋποθέτει τη συντονισμένη δράση τριών βασικών κατηγοριών δρώντων: των τουριστικών επιχειρήσεων, των δημόσιων και θεσμικών φορέων και των ίδιων των επισκεπτών. Ο ηθικός τουρισμός δεν μπορεί να νοηθεί ως αποκλειστική ευθύνη ενός μόνο μέρους, αλλά ως συλλογική διαδικασία, στην οποία κάθε δρων αναλαμβάνει συγκεκριμένες ηθικές υποχρεώσεις ανάλογες με τον ρόλο, την ισχύ και την επιρροή του στο τουριστικό σύστημα (Organización Mundial del Turismo, 2005). Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων καθορίζει τον βαθμό στον οποίο οι δεοντολογικές αρχές μετατρέπονται από θεωρητικές διακηρύξεις σε εφαρμόσιμες πρακτικές.

Ρόλος των τουριστικών επιχειρήσεων

Οι τουριστικές επιχειρήσεις κατέχουν κεντρική θέση στην υλοποίηση του ηθικού τουρισμού, καθώς αποτελούν τον άμεσο σύνδεσμο μεταξύ τουριστικής προσφοράς και ζήτησης. Η ηθική τους ευθύνη υπερβαίνει την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών και επεκτείνεται στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν φυσικούς και κοινωνικούς πόρους, διαχειρίζονται το ανθρώπινο δυναμικό και αλληλεπιδρούν με τις τοπικές κοινωνίες. Στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού, οι επιχειρήσεις καλούνται να υιοθετήσουν πρακτικές που σέβονται το περιβάλλον, όπως η εξοικονόμηση πόρων, η διαχείριση αποβλήτων και η μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος, αλλά και κοινωνικές πρακτικές που διασφαλίζουν αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας και ίσες ευκαιρίες απασχόλησης (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Επιπλέον, η συνεργασία με τοπικούς παραγωγούς και μικρομεσαίες επιχειρήσεις ενισχύει την τοπική οικονομία και ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της οικονομικής δικαιοσύνης που διέπουν τον ηθικό τουρισμό (Higgins-Desbiolles, 2018).

Ρόλος δημόσιων και θεσμικών φορέων

Οι δημόσιοι και θεσμικοί φορείς διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργεί ο ηθικός τουρισμός. Η ευθύνη τους έγκειται κυρίως στη χάραξη πολιτικής, στη ρύθμιση της τουριστικής δραστηριότητας και στη διασφάλιση ότι οι αρχές της δεοντολογίας και της βιωσιμότητας ενσωματώνονται σε στρατηγικά σχέδια και κανονιστικά εργαλεία. Η διεθνής βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι χωρίς σαφές θεσμικό

πλαίσιο και μηχανισμούς ελέγχου, οι ηθικές δεσμεύσεις παραμένουν αποσπασματικές και ευάλωτες σε πιέσεις βραχυπρόθεσμων οικονομικών συμφερόντων (Organización Mundial del Turismo, 2005).

Οι φορείς αυτοί καλούνται, επίσης, να προωθούν τη συμμετοχική διακυβέρνηση, δημιουργώντας δομές διαβούλευσης και συνεργασίας με τις τοπικές κοινωνίες και τον ιδιωτικό τομέα. Η ενσωμάτωση της τοπικής γνώσης και των κοινωνικών αναγκών στον σχεδιασμό τουριστικών πολιτικών θεωρείται κρίσιμη για την ηθική νομιμοποίηση της ανάπτυξης (Hiwasaki, 2006).

Ρόλος των επισκεπτών

Οι επισκέπτες αποτελούν ενεργούς δρώντες στο τουριστικό σύστημα και όχι παθητικούς καταναλωτές εμπειριών. Στο πλαίσιο του ηθικού τουρισμού, η συμπεριφορά τους αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς επηρεάζει άμεσα το περιβάλλον, την κοινωνική ζωή και την πολιτισμική δυναμική των προορισμών. Η βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι οι επιλογές των τουριστών –όπως ο τρόπος μετακίνησης, η κατανάλωση τοπικών προϊόντων και ο σεβασμός των τοπικών εθίμων– μπορούν να ενισχύσουν ή να υπονομεύσουν τις αρχές της βιωσιμότητας (Higgins-Desbiolles, 2018).

Η ηθική ευθύνη των επισκεπτών συνδέεται με την έννοια του «υπεύθυνου τουρίστα», ο οποίος ενημερώνεται για τον προορισμό, σέβεται τους κανόνες και τις αξίες της τοπικής κοινωνίας και αποφεύγει συμπεριφορές που προκαλούν κοινωνική ή περιβαλλοντική όχληση (Organización Mundial del Turismo, 2005). **Συνδυαστική προσέγγιση και συλλογική ευθύνη**

Ο ρόλος των επιχειρήσεων, των φορέων και των επισκεπτών στον ηθικό τουρισμό δεν μπορεί να εξεταστεί αποσπασματικά. Η διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η επιτυχία των δεοντολογικών πλαισίων εξαρτάται από τη συνέργεια και την αλληλεξάρτηση των εμπλεκόμενων δρώντων (Sánchez & Pulido, 2009). Όταν οι επιχειρήσεις λειτουργούν υπεύθυνα, οι φορείς παρέχουν σαφές θεσμικό πλαίσιο και οι επισκέπτες υιοθετούν ηθικές συμπεριφορές, δημιουργούνται συνθήκες συλλογικής ευθύνης που ενισχύουν τη βιωσιμότητα και τη νομιμοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης.

4.5 Προτεινόμενο πλαίσιο Κώδικα Αρχών για τη Δυτική Αχαΐα

Ο προτεινόμενος Κώδικας Αρχών για τη Δυτική Αχαΐα συγκροτείται ως ένα συνεκτικό και εφαρμόσιμο πλαίσιο δεοντολογικής διακυβέρνησης του τουρισμού σε επίπεδο προορισμού, το οποίο συνδέει τις θεωρητικές αρχές του ηθικού τουρισμού με τις πραγματικές κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες της περιοχής. Η ανάγκη διαμόρφωσης ενός τέτοιου πλαισίου προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Δυτικής Αχαΐας ως περιφερειακού προορισμού, όπου η τουριστική ανάπτυξη συνυπάρχει με δημογραφικές, κοινωνικές και αναπτυξιακές προκλήσεις. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Δυτικής Αχαΐας ανέρχεται σε 25.633 κατοίκους βάσει της Απογραφής του 2021 (Hellenic Statistical Authority [ELSTAT], 2023), γεγονός που υποδηλώνει έναν δήμο με έντονα τοπικά χαρακτηριστικά και περιορισμένη πληθυσμιακή βάση, όπου οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης γίνονται άμεσα αισθητές στην καθημερινή κοινωνική και οικονομική ζωή.

Η κοινωνική διάσταση του Κώδικα καθίσταται ιδιαίτερα κρίσιμη αν ληφθούν υπόψη τα ευρύτερα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα της χώρας. Σε εθνικό επίπεδο, το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε στο 26,9% το 2024, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις διαμορφώθηκε στο 19,6% (ELSTAT, 2025a). Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν ότι η τουριστική ανάπτυξη, ακόμη και σε τοπικό επίπεδο, οφείλει να ενσωματώνει αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης και ανταποδοτικότητας, ώστε να συμβάλλει ουσιαστικά στη βελτίωση της ευημερίας των κατοίκων και να μην αναπαράγει ή εντείνει υφιστάμενες ανισότητες.

Στο οικονομικό πεδίο, η τουριστική δραστηριότητα στη Δυτική Αχαΐα μπορεί να λειτουργήσει ως συμπληρωματικός μοχλός τοπικής ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση ότι συνδέεται με τη δημιουργία σταθερών και ποιοτικών θέσεων εργασίας. Τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού δείχνουν ότι το ποσοστό ανεργίας στη χώρα ανήλθε στο 8,2% κατά το τρίτο τρίμηνο του 2025, παρουσιάζοντας μεν βελτίωση, αλλά εξακολουθώντας να αποτελεί σημαντική κοινωνική πρόκληση (ELSTAT, 2025b). Στο πλαίσιο αυτό, ο προτεινόμενος Κώδικας Αρχών ενσωματώνει την αρχή της αξιοπρεπούς εργασίας και της τοπικής απασχόλησης, αναγνωρίζοντας ότι η ηθική διάσταση του τουρισμού δεν εξαντλείται στην

περιβαλλοντική προστασία, αλλά επεκτείνεται στις εργασιακές σχέσεις και στη δίκαιη κατανομή των οικονομικών ωφελειών.

Η περιβαλλοντική διάσταση του Κώδικα αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω του παράκτιου χαρακτήρα τμημάτων της Δυτικής Αχαΐας και της ύπαρξης περιοχών υψηλής περιβαλλοντικής αξίας. Η βράβευση ακτών της περιοχής με τη διεθνή πιστοποίηση «Γαλάζια Σημαία», όπως η Καλόγρια και η Λακκόπετρα, συνιστά ένδειξη ποιότητας των υδάτων και ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης (Blue Flag Greece, 2025). Τα δεδομένα αυτά παρέχουν ένα αξιόπιστο σημείο εκκίνησης για την ενσωμάτωση δεσμευτικών αρχών περιβαλλοντικής υπευθυνότητας στον Κώδικα, με έμφαση στη διαχείριση απορριμμάτων, την προστασία παράκτιων οικοσυστημάτων και τον έλεγχο της φέρουσας ικανότητας κατά τις περιόδους αυξημένης επισκεψιμότητας.

Παράλληλα, ο Κώδικας Αρχών για τη Δυτική Αχαΐα ενσωματώνει την πολιτιστική διάσταση του ηθικού τουρισμού, αναγνωρίζοντας ότι η τοπική ταυτότητα και η πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν βασικά στοιχεία της ελκυστικότητας του προορισμού, αλλά και ευάλωτα αγαθά. Σε επίπεδο διακυβέρνησης, ο Κώδικας προτείνεται να λειτουργεί ως εθελοντικό αλλά θεσμικά ενσωματωμένο πλαίσιο, στο οποίο επιχειρήσεις, τοπικοί φορείς και δημοτικές υπηρεσίες δεσμεύονται σε κοινές αρχές και πρακτικές. Η αποτελεσματικότητα του πλαισίου ενισχύεται μέσω της πρόβλεψης μηχανισμών παρακολούθησης και δημόσιας αναφοράς, βασισμένων σε μετρήσιμους κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς δείκτες. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει τη σύνδεση του Κώδικα με πραγματικά δεδομένα και κοινωνικές ανάγκες, όπως αυτές αποτυπώνονται στους επίσημους στατιστικούς δείκτες φτώχειας, απασχόλησης και πληθυσμιακής διάρθρωσης (ELSTAT, 2023; ELSTAT, 2025a).

Το προτεινόμενο πλαίσιο Κώδικα Αρχών για τη Δυτική Αχαΐα επιδιώκει να μεταφράσει τις γενικές αρχές του ηθικού τουρισμού σε συγκεκριμένες, τοπικά προσαρμοσμένες δεσμεύσεις, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της περιοχής. Η αξιοποίηση αξιόπιστων ποσοτικών στοιχείων και διεθνώς αναγνωρισμένων πιστοποιήσεων ενισχύει τη ρεαλιστικότητα και τη νομιμοποίηση του Κώδικα, καθιστώντας τον ένα εργαλείο που μπορεί να υποστηρίξει μια δίκαιη, βιώσιμη και κοινωνικά αποδεκτή τουριστική ανάπτυξη στη Δυτική Αχαΐα.

4.6 Δυνατότητες εφαρμογής και παρακολούθησης

Η δυνατότητα εφαρμογής και παρακολούθησης ενός Κώδικα Αρχών Ηθικού Τουρισμού αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη μετατροπή των δεοντολογικών αρχών από θεωρητικό πλαίσιο σε λειτουργικό εργαλείο τουριστικής διακυβέρνησης. Η διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι κώδικες δεοντολογίας στον τουρισμό αποτυγχάνουν όταν παραμένουν σε επίπεδο διακηρύξεων, χωρίς σαφείς μηχανισμούς υλοποίησης, ελέγχου και ανατροφοδότησης (Organización Mundial del Turismo, 2005). Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου Κώδικα εξαρτάται από τον βαθμό θεσμικής ενσωμάτωσης, τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων και την ύπαρξη μετρήσιμων εργαλείων παρακολούθησης.

Η εφαρμογή του Κώδικα Αρχών προϋποθέτει, καταρχάς, ένα πλαίσιο πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, στο οποίο συνυπάρχουν ο δημόσιος τομέας, οι τουριστικές επιχειρήσεις και οι τοπικές κοινωνίες. Σε αυτό το πλαίσιο, η εφαρμογή του Κώδικα μπορεί να βασιστεί σε εθελοντική δέσμευση των επιχειρήσεων και των φορέων, η οποία, ωστόσο, ενισχύεται θεσμικά μέσω της σύνδεσής της με τοπικές στρατηγικές τουριστικής ανάπτυξης και πολιτικές βιωσιμότητας.

Κεντρικό στοιχείο της εφαρμογής αποτελεί η σαφής αποσαφήνιση των ρόλων και των ευθυνών. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι κώδικες δεοντολογίας είναι πιο αποτελεσματικοί όταν συνοδεύονται από συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές που μεταφράζουν τις γενικές αρχές σε πρακτικές υποχρεώσεις για κάθε κατηγορία δρώντων, χωρίς να αναιρείται ο εθελοντικός τους χαρακτήρας (Sánchez & Pulido, 2009). Με τον τρόπο αυτό, οι επιχειρήσεις, οι φορείς και οι επισκέπτες μπορούν να κατανοήσουν με σαφήνεια τι συνιστά ηθικά αποδεκτή συμπεριφορά στο πλαίσιο του προορισμού.

Η παρακολούθηση του Κώδικα Αρχών συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη δεικτών και μηχανισμών αξιολόγησης. Η βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι η πολυδιάστατη φύση της βιωσιμότητας και του ηθικού τουρισμού καθιστά αναγκαία τη χρήση συνδυαστικών δεικτών, οι οποίοι καλύπτουν περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές παραμέτρους (Organización Mundial del Turismo, 2005). Η ύπαρξη τέτοιων δεικτών επιτρέπει τη συστηματική αποτύπωση της προόδου, την έγκαιρη ανίχνευση αποκλίσεων και την τεκμηριωμένη αναθεώρηση των πολιτικών.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η σύνδεση της παρακολούθησης με διαδικασίες διαφάνειας και λογοδοσίας. Η δημόσια κοινοποίηση συνοπτικών εκθέσεων προόδου και η δυνατότητα κοινωνικής ανατροφοδότησης ενισχύουν την κοινωνική πίεση για συμμόρφωση και περιορίζουν τον κίνδυνο ο Κώδικας να λειτουργήσει αποκλειστικά σε συμβολικό επίπεδο (Sánchez & Pulido, 2009). Η λογοδοσία, σε αυτήν την περίπτωση, δεν προκύπτει μέσω νομικών κυρώσεων, αλλά μέσω της δημόσιας αξιολόγησης και της φήμης των εμπλεκόμενων φορέων.

Οι τουριστικοί προορισμοί αποτελούν δυναμικά συστήματα, τα οποία επηρεάζονται από εξωτερικές κρίσεις, μεταβολές στη ζήτηση και κοινωνικοοικονομικές αλλαγές. Ως εκ τούτου, η παρακολούθηση του Κώδικα Αρχών δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως στατική διαδικασία, αλλά ως εργαλείο διαρκούς αναθεώρησης και βελτίωσης των πρακτικών (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Επιπλέον, η επιτυχία της εφαρμογής και της παρακολούθησης εξαρτάται από τον βαθμό ενσωμάτωσης του Κώδικα σε ευρύτερα εργαλεία τουριστικού σχεδιασμού. Όταν οι δεοντολογικές αρχές συνδέονται με υφιστάμενες πολιτικές βιώσιμης ανάπτυξης, χωρικού σχεδιασμού και προστασίας περιβάλλοντος, αποκτούν μεγαλύτερη επιχειρησιακή ισχύ και συνέπεια (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004). Αντίθετα, η αποσπασματική εφαρμογή τους περιορίζει τη δυνατότητα ουσιαστικής παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Οι δυνατότητες εφαρμογής και παρακολούθησης ενός Κώδικα Αρχών Ηθικού Τουρισμού εξαρτώνται από τη θεσμική του ενσωμάτωση, τη συμμετοχική διακυβέρνηση, τη χρήση κατάλληλων δεικτών και τη διαφάνεια των διαδικασιών. Η διεθνής βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι οι κώδικες δεοντολογίας μπορούν να λειτουργήσουν ως αποτελεσματικά εργαλεία ηθικής ρύθμισης του τουρισμού μόνο όταν συνοδεύονται από μηχανισμούς συνεχούς αξιολόγησης και κοινωνικής λογοδοσίας, οι οποίοι επιτρέπουν την προσαρμογή τους στις ανάγκες και τις προκλήσεις του εκάστοτε προορισμού (Organización Mundial del Turismo, 2005; Sánchez & Pulido, 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Ερευνητική προσέγγιση της μελέτης

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί μια **ποσοτική, επαγωγική ερευνητική προσέγγιση**, με στόχο τη συστηματική διερεύνηση των στάσεων, αντιλήψεων και προθέσεων που σχετίζονται με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό. Η επιλογή της ποσοτικής μεθόδου κρίνεται κατάλληλη, καθώς επιτρέπει τη μέτρηση κοινωνικών και αξιακών κατασκευών μέσω τυποποιημένων εργαλείων και τη στατιστική διερεύνηση σχέσεων μεταξύ μεταβλητών, συμβάλλοντας στη γενίκευση των ευρημάτων στο υπό μελέτη πληθυσμό (Hernández et al., 2014).

5.2 Ποσοτική έρευνα και επαγωγική λογική

Η παρούσα μελέτη βασίζεται σε **ποσοτική ερευνητική μεθοδολογία**, η οποία επιλέγεται λόγω της δυνατότητάς της να αποτυπώνει με συστηματικό και συγκρίσιμο τρόπο τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις προθέσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό. Η ποσοτική προσέγγιση επιτρέπει τη μετατροπή αφηρημένων κοινωνικών και αξιακών εννοιών, όπως η κοινωνική υπευθυνότητα, η περιβαλλοντική ευαισθησία και η αποδοχή πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης, σε μετρήσιμες μεταβλητές, διευκολύνοντας τη στατιστική ανάλυση και την εξαγωγή γενικεύσιμων συμπερασμάτων (Hernández et al., 2014).

Η επιλογή της ποσοτικής μεθόδου είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για τη μελέτη του τουρισμού ως κοινωνικού φαινομένου, καθώς επιτρέπει την ανίχνευση προτύπων και σχέσεων μεταξύ μεταβλητών που αφορούν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και εμπλεκόμενους φορείς. Σε περιβάλλοντα όπου ο τουρισμός επιδρά ταυτόχρονα στην οικονομία, την κοινωνική δομή και το φυσικό περιβάλλον, η ποσοτική ανάλυση συμβάλλει στην κατανόηση της έντασης και της κατεύθυνσης αυτών των επιδράσεων μέσα από εμπειρικά δεδομένα (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004; Ma et al., 2018).

Η έρευνα υιοθετεί **επαγωγική λογική**, σύμφωνα με την οποία τα θεωρητικά συμπεράσματα προκύπτουν μέσα από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων. Αν και το θεωρητικό πλαίσιο του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού καθοδηγεί τη διαμόρφωση των ερευνητικών

ερωτημάτων και υποθέσεων, η επαγωγική προσέγγιση επιτρέπει την επιβεβαίωση, αναθεώρηση ή και εμπλουτισμό της υφιστάμενης γνώσης βάσει των ευρημάτων της έρευνας (Hernández et al., 2014). Με τον τρόπο αυτό, η μελέτη δεν περιορίζεται στην απλή εφαρμογή θεωρητικών σχημάτων, αλλά επιδιώκει τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι έννοιες της ηθικής και της βιωσιμότητας γίνονται αντιληπτές και ερμηνεύονται από τα υποκείμενα της έρευνας.

Η επαγωγική λογική κρίνεται ιδιαίτερα πρόσφορη στο πεδίο του τουρισμού, όπου οι κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες διαφοροποιούνται σημαντικά ανά περιοχή και πληθυσμιακή ομάδα. Η διερεύνηση των στάσεων των κατοίκων, των επαγγελματιών του τουρισμού και των επισκεπτών επιτρέπει την ανάδειξη διαφοροποιήσεων και συγκλίσεων που δεν μπορούν να προβλεφθούν πλήρως σε θεωρητικό επίπεδο (Gauna, 2017; Timothy & Blanco, 1999). Μέσα από την ανάλυση αυτών των δεδομένων, η έρευνα συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών προϋποθέσεων για την υιοθέτηση ηθικά προσανατολισμένων τουριστικών πρακτικών.

Η χρήση δομημένου ερωτηματολογίου με κλίμακες τύπου Likert ενισχύει τον επαγωγικό χαρακτήρα της μελέτης, καθώς επιτρέπει την αποτύπωση βαθμών συμφωνίας ή διαφωνίας απέναντι σε συγκεκριμένες δηλώσεις που αφορούν τον μαζικό τουρισμό, τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, την κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων και την ανάγκη θεσμικής ρύθμισης μέσω κωδίκων αρχών. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων συγκροτούν σύνθετες μεταβλητές, οι οποίες αναλύονται στατιστικά προκειμένου να διερευνηθούν σχέσεις, διαφορές και τάσεις (Madueño et al., 2016; Higgins-Desbiolles, 2018).

Η επαγωγική ανάλυση ενισχύεται περαιτέρω μέσω της εφαρμογής κατάλληλων στατιστικών τεχνικών, όπως η περιγραφική στατιστική, οι έλεγχοι συσχέτισης και οι αναλύσεις παλινδρόμησης. Οι τεχνικές αυτές επιτρέπουν την εξέταση του βαθμού στον οποίο παράγοντες όπως η αντίληψη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή η αρνητική στάση απέναντι στη μαζικοποίηση του τουρισμού συνδέονται με την αποδοχή του ηθικού τουρισμού και την πρόθεση υποστήριξης σχετικών πολιτικών. Με τον τρόπο αυτό, η έρευνα προχωρά από τα επιμέρους εμπειρικά ευρήματα στη διατύπωση γενικότερων συμπερασμάτων σχετικά με τη δυναμική του ηθικού τουρισμού (Baloch et al., 2023; Ma et al., 2018).

Παράλληλα, η ποσοτική και επαγωγική προσέγγιση επιτρέπει τη σύγκριση υποομάδων του δείγματος, όπως διαφορετικών επαγγελματικών ή κοινωνικών κατηγοριών, συμβάλλοντας

στην κατανόηση των διαφοροποιημένων αντιλήψεων που συνυπάρχουν εντός του ίδιου τουριστικού συστήματος. Η δυνατότητα αυτή είναι κρίσιμη για τη διαμόρφωση πολιτικών και στρατηγικών που λαμβάνουν υπόψη την πολυφωνία των εμπλεκόμενων μερών και ενισχύουν τη συμμετοχική διάσταση του τουριστικού σχεδιασμού (Ruiz & Solís, 2007; Hiwasaki, 2006).

Η επιλογή της ποσοτικής έρευνας σε συνδυασμό με την επαγωγική λογική επιτρέπει την εμπειρική θεμελίωση της μελέτης και την παραγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων σχετικά με τον ρόλο της ηθικής στον τουρισμό. Μέσα από τη συστηματική ανάλυση των δεδομένων, η έρευνα επιδιώκει να συμβάλει τόσο στον επιστημονικό διάλογο για τον βιώσιμο και ηθικό τουρισμό όσο και στη διαμόρφωση πρακτικών προτάσεων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και των τουριστικών προορισμών.

5.3 Σχεδιασμός ερευνητικού εργαλείου (ερωτηματολόγιο)

Το βασικό ερευνητικό εργαλείο της παρούσας μελέτης είναι ένα δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο σχεδιάστηκε με στόχο τη συστηματική και αξιόπιστη αποτύπωση των στάσεων, αντιλήψεων και προθέσεων των συμμετεχόντων αναφορικά με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό. Η επιλογή του ερωτηματολογίου κρίνεται κατάλληλη στο πλαίσιο της ποσοτικής και επαγωγικής προσέγγισης της έρευνας, καθώς επιτρέπει τη συλλογή συγκρίσιμων δεδομένων από ευρύ δείγμα και διευκολύνει τη στατιστική ανάλυση κοινωνικών και αξιακών μεταβλητών (Hernández et al., 2014).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη μετατροπή αφηρημένων εννοιών, όπως η ηθική ευθύνη, η βιωσιμότητα και η κοινωνική αποδοχή, σε σαφείς και κατανοητές δηλώσεις, ώστε να είναι εφικτή η ποσοτική τους μέτρηση.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από επτά θεματικές ενότητες, οι οποίες διαρθρώνονται με τρόπο που εξυπηρετεί τόσο τη λογική ροή της συμπλήρωσης όσο και τη δημιουργία σύνθετων μεταβλητών για τη στατιστική ανάλυση. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει δημογραφικά και γενικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, τα οποία χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του δείγματος και τη διερεύνηση διαφορών μεταξύ κοινωνικών ομάδων (Hernández et al., 2014). Οι επόμενες ενότητες επικεντρώνονται στις αντιλήψεις για τον τουρισμό και τη βιωσιμότητα, στις αξίες που σχετίζονται με τον ηθικό τουρισμό, στην αξιολόγηση της μαζικοποίησης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς και στην υποστήριξη πολιτικών και πρακτικών ηθικού χαρακτήρα.

Οι περισσότερες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου διατυπώνονται με τη μορφή δηλώσεων κλίμακας Likert πέντε βαθμίδων, όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους. Η χρήση κλιμάκων Likert επιλέγεται λόγω της ευρείας αποδοχής τους στην κοινωνική έρευνα και της δυνατότητάς τους να αποτυπώνουν με επαρκή ακρίβεια στάσεις και αντιλήψεις, επιτρέποντας παράλληλα τη δημιουργία σύνθετων δεικτών και την εφαρμογή παραμετρικών στατιστικών ελέγχων, υπό προϋποθέσεις (Hernández et al., 2014; Madueño et al., 2016).

Οι δηλώσεις του ερωτηματολογίου έχουν διατυπωθεί με ουδέτερο και σαφή τρόπο, αποφεύγοντας αξιολογικούς ή καθοδηγητικούς όρους, ώστε να περιοριστεί η μεροληψία των απαντήσεων και το φαινόμενο της κοινωνικά επιθυμητής ανταπόκρισης. Παράλληλα, δόθηκε μέριμνα ώστε οι ερωτήσεις να είναι προσαρμοσμένες στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της περιοχής μελέτης, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης και της σχέσης των κατοίκων με τον τουρισμό (Gauna, 2017; Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Σημαντικό στοιχείο του σχεδιασμού του ερευνητικού εργαλείου αποτελεί η πρόβλεψη για τη δημιουργία σύνθετων κλιμάκων, οι οποίες συγκροτούνται από ομάδες ερωτήσεων που μετρούν την ίδια εννοιολογική διάσταση, όπως η στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό, η αντίληψη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή η πρόθεση υποστήριξης πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Η αξιοπιστία των κλιμάκων αυτών προβλέπεται να ελεγχθεί μέσω του συντελεστή Cronbach's alpha, διασφαλίζοντας την εσωτερική συνοχή των μετρήσεων (Hernández et al., 2014).

Πέραν των κλειστών ερωτήσεων, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει και μία ανοικτή ερώτηση, η οποία δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να εκφράσουν ελεύθερα την άποψή τους σχετικά με τις προϋποθέσεις ανάπτυξης ηθικού και βιώσιμου τουρισμού. Η ενσωμάτωση της ανοικτής ερώτησης επιδιώκει να εμπλουτίσει την ποσοτική ανάλυση με ποιοτικά στοιχεία, ενισχύοντας την ερμηνεία των αποτελεσμάτων και την κατανόηση των κοινωνικών συμφραζομένων που περιβάλλουν τις απαντήσεις (Ruiz & Solís, 2007; Timothy & Blanco, 1999).

Τέλος, ο συνολικός σχεδιασμός του ερωτηματολογίου αποσκοπεί στη διασφάλιση της εγκυρότητας περιεχομένου, καθώς οι ερωτήσεις καλύπτουν το σύνολο των βασικών εννοιών που αναδεικνύονται στο θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης. Με τον τρόπο αυτό, το ερευνητικό εργαλείο λειτουργεί ως συνεκτικός κρίκος μεταξύ θεωρίας και εμπειρικής διερεύνησης,

επιτρέποντας την αξιόπιστη ανάλυση του ρόλου της ηθικής στον σύγχρονο τουρισμό και τη διατύπωση τεκμηριωμένων συμπερασμάτων για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Higgins-Desbiolles, 2018; Ma et al., 2018).

5.4 Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας

Ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας ορίζεται ως το σύνολο των ατόμων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την τουριστική δραστηριότητα στην περιοχή μελέτης και δύνανται να διαμορφώνουν ή να επηρεάζονται από πρακτικές ηθικού και βιώσιμου τουρισμού. Στον πληθυσμό αυτό περιλαμβάνονται μόνιμοι κάτοικοι, επαγγελματίες και εργαζόμενοι στον τουριστικό τομέα, ιδιοκτήτες ή διαχειριστές τουριστικών επιχειρήσεων, καθώς και επισκέπτες/τουρίστες. Η επιλογή ενός ευρέος ορισμού του πληθυσμού κρίνεται αναγκαία, καθώς ο τουρισμός αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο στο οποίο εμπλέκονται πολλαπλοί δρώντες με διαφορετικά συμφέροντα, εμπειρίες και αντιλήψεις (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Η συμπερίληψη διαφορετικών κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων επιτρέπει την αποτύπωση της πολυφωνίας που χαρακτηρίζει το τουριστικό σύστημα και ενισχύει τη δυνατότητα διερεύνησης διαφοροποιήσεων στις στάσεις απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η συμμετοχή των μόνιμων κατοίκων και των επαγγελματιών του τουρισμού, καθώς οι ομάδες αυτές βιώνουν άμεσα τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης και διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη βιωσιμότητα των προορισμών (Gauna, 2017; Timothy & Blanco, 1999).

Ως προς το δείγμα της έρευνας, εφαρμόστηκε μη πιθανοκρατική δειγματοληψία ευκολίας, η οποία επιλέχθηκε λόγω πρακτικών περιορισμών και της φύσης της ποσοτικής έρευνας πεδίου. Η συγκεκριμένη μέθοδος χρησιμοποιείται ευρέως σε κοινωνικές και τουριστικές έρευνες, ιδίως όταν ο πληθυσμός είναι ετερογενής και δεν είναι εφικτή η πλήρης καταγραφή του πλαισίου δειγματοληψίας (Hernández et al., 2014). Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε τόσο δια ζώσης όσο και ηλεκτρονικά, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη προσβασιμότητα και ποικιλία συμμετεχόντων.

Το μέγεθος του δείγματος κρίνεται επαρκές για την εφαρμογή των προτεινόμενων στατιστικών τεχνικών, όπως περιγραφικές αναλύσεις, έλεγχοι συσχέτισης, συγκριτικές δοκιμασίες και αναλύσεις παλινδρόμησης. Η επάρκεια του δείγματος αξιολογείται με βάση

τη φύση των μεταβλητών, τον αριθμό των ομάδων σύγκρισης και τις απαιτήσεις της επαγωγικής ανάλυσης, χωρίς ωστόσο να αποσκοπεί στη στατιστική γενίκευση σε ολόκληρο τον πληθυσμό, αλλά στην εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων για το υπό μελέτη πλαίσιο (Hernández et al., 2014).

Η διαδικασία επιλογής των συμμετεχόντων στηρίχθηκε στην εθελοντική συμμετοχή και στην ενημερωμένη συγκατάθεση, σύμφωνα με τις αρχές δεοντολογίας της κοινωνικής έρευνας. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διασφάλιση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας των δεδομένων, ώστε να ενθαρρυνθεί η ειλικρινής έκφραση απόψεων και να περιοριστεί η επίδραση κοινωνικά επιθυμητών απαντήσεων. Η προσέγγιση αυτή θεωρείται κρίσιμη σε έρευνες που αφορούν αξιακές και ηθικές διαστάσεις, όπως η κοινωνική υπευθυνότητα και η περιβαλλοντική ευαισθησία (Madueño et al., 2016).

Παράλληλα, η σύνθεση του δείγματος επιτρέπει τη διερεύνηση διαφορών μεταξύ υποομάδων, όπως μεταξύ κατοίκων και επαγγελματιών του τουρισμού ή μεταξύ ατόμων με διαφορετικό βαθμό εμπλοκής στον τουριστικό τομέα. Η δυνατότητα αυτή ενισχύει την αναλυτική αξία της έρευνας και συμβάλλει στην κατανόηση των κοινωνικών δυναμικών που επηρεάζουν την αποδοχή και εφαρμογή ηθικά προσανατολισμένων τουριστικών πρακτικών (Ruiz & Solís, 2007; Hiwasaki, 2006).

Τέλος, αναγνωρίζεται ότι η χρήση μη πιθανοκρατικής δειγματοληψίας συνιστά μεθοδολογικό περιορισμό, καθώς περιορίζει τη δυνατότητα πλήρους γενίκευσης των αποτελεσμάτων. Ωστόσο, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, η επιλογή αυτή θεωρείται λειτουργική και επαρκής για την επίτευξη των ερευνητικών στόχων, παρέχοντας αξιόπιστες ενδείξεις για τις στάσεις και αντιλήψεις που διαμορφώνονται γύρω από τον ηθικό τουρισμό και τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Gauna, 2017; Higgins-Desbiolles, 2018).

5.5 Μεταβλητές και ερευνητικές υποθέσεις

Η παρούσα έρευνα στηρίζεται στη συστηματική οριοθέτηση και ανάλυση ενός συνόλου μεταβλητών που αποτυπώνουν τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις προθέσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό. Η επιλογή των μεταβλητών προκύπτει άμεσα από το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης, το οποίο αναδεικνύει τη σημασία της περιβαλλοντικής ευαισθησίας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών ως κρίσιμων παραγόντων για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Higgins-Desbiolles, 2018· Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004).

Στο πλαίσιο της ποσοτικής ανάλυσης, οι μεταβλητές οργανώνονται σε **ανεξάρτητες, εξαρτημένες και δημογραφικές/ομαδοποιητικές**, ενώ ορισμένες από αυτές συγκροτούνται ως **σύνθετες κλίμακες** μέσω της συνάθροισης επιμέρους ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Η χρήση σύνθετων μεταβλητών επιτρέπει την αξιόπιστη μέτρηση πολυδιάστατων εννοιών και ενισχύει τη στατιστική ισχύ της ανάλυσης (Hernández et al., 2014).

Ως **ανεξάρτητες μεταβλητές** ορίζονται, αφενός, η αντίληψη των συμμετεχόντων για τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού και, αφετέρου, η αρνητική αξιολόγηση της μαζικοποίησης του τουρισμού. Οι μεταβλητές αυτές εκφράζουν τον βαθμό ευαισθητοποίησης απέναντι στα προβλήματα που προκαλεί ο μη βιώσιμος τουρισμός και θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για την αποδοχή εναλλακτικών και ηθικά προσανατολισμένων μορφών τουριστικής ανάπτυξης (Baloch et al., 2023· Gauna, 2017).

Οι **εξαρτημένες μεταβλητές** αφορούν τη στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό, την υποστήριξη πολιτικών και θεσμικών παρεμβάσεων (όπως η θέσπιση κώδικα αρχών και η εφαρμογή πρακτικών κοινωνικής υπευθυνότητας), καθώς και την πρόθεση υιοθέτησης ή υποστήριξης υπεύθυνων τουριστικών πρακτικών. Οι μεταβλητές αυτές αποτυπώνουν την κανονιστική και συμπεριφορική διάσταση της ηθικής στον τουρισμό, η οποία συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα εφαρμογής βιώσιμων αναπτυξιακών στρατηγικών σε τοπικό επίπεδο (Madueño et al., 2016· Ruiz & Solís, 2007).

Παράλληλα, περιλαμβάνονται **δημογραφικές και ομαδοποιητικές μεταβλητές**, όπως η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ιδιότητα των συμμετεχόντων (κάτοικοι, επαγγελματίες τουρισμού, επισκέπτες) και ο βαθμός εμπλοκής τους στον τουριστικό τομέα. Οι μεταβλητές αυτές χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση διαφορών μεταξύ κοινωνικών ομάδων και για τον έλεγχο πιθανών διαφοροποιήσεων στις στάσεις και τις προθέσεις των συμμετεχόντων (Hernández et al., 2014).

5.6 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων της παρούσας έρευνας σχεδιάστηκε με γνώμονα τη διασφάλιση της εγκυρότητας, της αξιοπιστίας και της δεοντολογικής ορθότητας της ερευνητικής διαδικασίας. Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω δομημένου αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε σε άτομα που ανήκουν στον υπό μελέτη πληθυσμό, δηλαδή κατοίκους, επαγγελματίες του τουριστικού τομέα και επισκέπτες της περιοχής. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου επιτρέπει την

αποτελεσματική συγκέντρωση δεδομένων από ευρύ φάσμα συμμετεχόντων και θεωρείται ιδιαίτερα πρόσφορη για ποσοτικές κοινωνικές έρευνες που εξετάζουν στάσεις και αντιλήψεις (Hernández et al., 2014).

Η διανομή του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε με συνδυασμό δια ζώσης και ηλεκτρονικής συλλογής, ώστε να ενισχυθεί η προσβασιμότητα και να μειωθούν πιθανοί αποκλεισμοί συμμετεχόντων λόγω χωρικών ή χρονικών περιορισμών. Η μικτή αυτή προσέγγιση στη συλλογή δεδομένων αξιοποιείται συχνά σε τουριστικές έρευνες, καθώς επιτρέπει τη συμπερίληψη ετερογενών ομάδων και την αύξηση του τελικού μεγέθους του δείγματος (Gauna, 2017). Στην περίπτωση της ηλεκτρονικής διανομής, χρησιμοποιήθηκαν ψηφιακές πλατφόρμες ερωτηματολογίων, ενώ η δια ζώσης συλλογή πραγματοποιήθηκε σε σημεία όπου αναπτύσσεται τουριστική δραστηριότητα ή σε χώρους με παρουσία κατοίκων και επαγγελματιών.

Πριν από την κύρια φάση της συλλογής δεδομένων, προηγήθηκε πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων, με στόχο τον έλεγχο της σαφήνειας των ερωτήσεων, της χρονικής διάρκειας συμπλήρωσης και της κατανόησης των όρων που χρησιμοποιούνται. Η πιλοτική αυτή διαδικασία επέτρεψε τη βελτίωση της διατύπωσης ορισμένων δηλώσεων και συνέβαλε στη μείωση ενδεχόμενων σφαλμάτων μέτρησης, ενισχύοντας την εγκυρότητα του εργαλείου (Hernández et al., 2014).

Κατά τη διανομή του ερωτηματολογίου, όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν επαρκώς για τον σκοπό της έρευνας, τη φύση της συμμετοχής τους και τον εθελοντικό χαρακτήρα της. Η συμμετοχή προϋπέθετε τη ρητή ενημερωμένη συγκατάθεση των ερωτώμενων, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διασφάλιση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας των δεδομένων. Η τήρηση αυτών των αρχών θεωρείται κρίσιμη σε έρευνες που εξετάζουν αξιακές και ηθικές διαστάσεις, καθώς ενισχύει την ειλικρίνεια των απαντήσεων και περιορίζει την επίδραση κοινωνικά επιθυμητής συμπεριφοράς (Madueño et al., 2016).

Η χρονική περίοδος συλλογής των δεδομένων ήταν περιορισμένη και συγκεκριμένη, γεγονός που κατατάσσει την έρευνα σε διατομεακό σχεδιασμό (cross-sectional). Η επιλογή αυτή επιτρέπει την αποτύπωση των υφιστάμενων στάσεων και αντιλήψεων σε δεδομένη χρονική στιγμή, χωρίς να αποσκοπεί στην παρακολούθηση μεταβολών σε βάθος χρόνου. Παρά τον περιορισμό αυτό, ο διατομεακός χαρακτήρας της έρευνας κρίνεται επαρκής για την επίτευξη των στόχων της μελέτης και τη διερεύνηση σχέσεων μεταξύ μεταβλητών (Hernández et al., 2014).

Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής, τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν και καταχωρίστηκαν σε λογισμικό στατιστικής ανάλυσης (SPSS). Πριν από την κύρια ανάλυση, πραγματοποιήθηκε έλεγχος πληρότητας και συνέπειας των απαντήσεων, με στόχο τον εντοπισμό ελλειπών ή ακραίων τιμών. Οι απαντήσεις που δεν πληρούσαν τα βασικά κριτήρια πληρότητας αποκλείστηκαν από την ανάλυση, ώστε να διασφαλιστεί η ποιότητα του τελικού συνόλου δεδομένων (Hernández et al., 2014).

Η διαδικασία συλλογής δεδομένων οργανώθηκε με τρόπο που να εξασφαλίζει την αξιοπιστία των μετρήσεων και τη δεοντολογική αριότητα της έρευνας. Μέσα από τη συστηματική εφαρμογή του ερωτηματολογίου και την προσεκτική διαχείριση των δεδομένων, η μελέτη δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την έγκυρη εμπειρική διερεύνηση των ερευνητικών υποθέσεων και την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων σχετικά με τον ρόλο του ηθικού τουρισμού στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Higgins-Desbiolles, 2018; Ruiz & Solís, 2007).

5.7 Ηθικά ζητήματα της έρευνας

Η διεξαγωγή της παρούσας έρευνας διέπεται από θεμελιώδεις αρχές ερευνητικής δεοντολογίας, με στόχο την προστασία των συμμετεχόντων και τη διασφάλιση της επιστημονικής ακεραιότητας της διαδικασίας. Δεδομένου ότι η μελέτη εξετάζει στάσεις και αντιλήψεις που αφορούν κοινωνικές και αξιακές διαστάσεις του τουρισμού, όπως η ηθική ευθύνη, η κοινωνική υπευθυνότητα και η βιώσιμη ανάπτυξη, κρίθηκε απαραίτητη η ιδιαίτερη μέριμνα για τη δεοντολογική ορθότητα σε όλα τα στάδια της έρευνας (Hernández et al., 2014).

Βασική αρχή της έρευνας αποτέλεσε η εθελοντική συμμετοχή των ερωτώμενων. Κανένα άτομο δεν υποχρεώθηκε να λάβει μέρος στη μελέτη και όλοι οι συμμετέχοντες είχαν το δικαίωμα να αποχωρήσουν οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς καμία απολύτως συνέπεια. Η εθελοντικότητα της συμμετοχής θεωρείται κεντρικό στοιχείο της ηθικής της κοινωνικής έρευνας, καθώς διασφαλίζει τον σεβασμό της αυτονομίας των συμμετεχόντων και περιορίζει φαινόμενα εξαναγκασμού ή χειραγώγησης (Hernández et al., 2014).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ενημερωμένη συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, όλοι οι ερωτώμενοι ενημερώθηκαν με σαφή και κατανοητό τρόπο για τον σκοπό της έρευνας, τη φύση της συμμετοχής τους, τη διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και τη χρήση των δεδομένων αποκλειστικά για

ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς σκοπούς. Η συγκατάθεση δόθηκε ρητά και αποτέλεσε προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη μελέτη, ενισχύοντας τη διαφάνεια και την αξιοπιστία της ερευνητικής διαδικασίας (Hernández et al., 2014).

Η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων διασφαλίστηκαν πλήρως καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας. Τα δεδομένα αποθηκεύτηκαν σε ασφαλές ψηφιακό περιβάλλον και χρησιμοποιήθηκαν μόνο σε συγκεντρωτική μορφή για σκοπούς στατιστικής ανάλυσης και παρουσίασης αποτελεσμάτων. Η τήρηση της ανωνυμίας θεωρείται κρίσιμη σε έρευνες που εξετάζουν κοινωνικές στάσεις και αξίες, καθώς ενθαρρύνει την ειλικρίνεια των απαντήσεων και περιορίζει την επίδραση κοινωνικά επιθυμητής συμπεριφοράς (Madueño et al., 2016).

Το περιεχόμενο των ερωτήσεων δεν περιλάμβανε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα ούτε θέματα που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ψυχολογική ή κοινωνική επιβάρυνση. Αντιθέτως, οι ερωτήσεις εστιάζουν σε γενικές στάσεις και αντιλήψεις σχετικά με τον τουρισμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθιστώντας τη συμμετοχή χαμηλού κινδύνου για όλους τους εμπλεκόμενους (Higgins-Desbiolles, 2018).

Σημαντικό ηθικό ζήτημα αποτέλεσε επίσης η ορθή χρήση και παρουσίαση των δεδομένων. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται με ακρίβεια και διαφάνεια, χωρίς αλλοίωση ή επιλεκτική αναφορά ευρημάτων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε παραπλανητικά συμπεράσματα. Η ερμηνεία των αποτελεσμάτων πραγματοποιείται με σεβασμό στα δεδομένα και στο κοινωνικό πλαίσιο της έρευνας, αναγνωρίζοντας τους μεθοδολογικούς περιορισμούς και αποφεύγοντας υπεργενικεύσεις (Hernández et al., 2014).

Τέλος, η παρούσα έρευνα ενσωματώνει την ηθική όχι μόνο ως αντικείμενο μελέτης αλλά και ως κατευθυντήρια αρχή της ερευνητικής πρακτικής. Η συνεπής εφαρμογή δεοντολογικών κανόνων ενισχύει την αξιοπιστία της μελέτης και συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός υπεύθυνου επιστημονικού λόγου, ο οποίος ευθυγραμμίζεται με τις αρχές του ηθικού και βιώσιμου τουρισμού που εξετάζονται στο θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο της εργασίας (Higgins-Desbiolles, 2018; Ruiz & Solís, 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

6.1 Περιγραφική στατιστική του δείγματος

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στα δεδομένα που συλλέχθηκαν από συνολικά 220 συμμετέχοντες (N=220). Στόχος της παρούσας ενότητας είναι η αποτύπωση του δημογραφικού και επαγγελματικού προφίλ του δείγματος, προκειμένου να κατανοηθεί η σύνθεση των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα και να θεμελιωθεί η εγκυρότητα των στατιστικών ελέγχων που ακολουθούν. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται μέσω πινάκων συχνοτήτων και ποσοστιαίων αναλογιών για κάθε δημογραφική μεταβλητή ξεχωριστά.

Αρχικά, εξετάζεται η κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο. Όπως αποτυπώνεται στον Πίνακα 1, το δείγμα εμφανίζεται σχεδόν ισόρροπα κατανεμημένο μεταξύ ανδρών και γυναικών, με μια ελαφρά υπεροχή του γυναικείου φύλου.

Πίνακας 1. Κατανομή δείγματος ως προς το Φύλο

Κατηγορία	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Άνδρας	96	43.6
Γυναίκα	109	49.5
Άλλο	7	3.2
Δεν απάντησε	8	3.6
Σύνολο	220	100.0

Συγκεκριμένα, οι γυναίκες αποτελούν το 49.5% του δείγματος, ενώ οι άνδρες το 43.6%. Ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 3.2% αυτοπροσδιορίστηκε ως «Άλλο», ενώ το 3.6% των συμμετεχόντων επέλεξε να μην απαντήσει στη συγκεκριμένη ερώτηση. Η ισορροπημένη αυτή αναλογία είναι σημαντική για την έρευνα, καθώς επιτρέπει την διερεύνηση πιθανών διαφοροποιήσεων στις στάσεις απέναντι στον ηθικό τουρισμό βάσει φύλου, χωρίς τον κίνδυνο μεροληψίας που θα προέκυπτε από την υπερ-εκπροσώπηση μιας ομάδας.

Όσον αφορά την ηλικιακή σύνθεση του δείγματος, παρατηρείται διασπορά σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, με κυρίαρχη παρουσία των παραγωγικών ηλικιών.

Πίνακας 2. Κατανομή δείγματος ως προς την Ηλικιακή Ομάδα

Κατηγορία	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
18–25 ετών	38	17.3
26–35 ετών	55	25.0
36–45 ετών	60	27.3
46–55 ετών	35	15.9
56+ ετών	32	14.5
Σύνολο	220	100.0

Η πολυπληθέστερη ομάδα είναι αυτή των 36–45 ετών (27.3%), ακολουθούμενη άμεσα από την ομάδα 26–35 ετών (25.0%). Αθροιστικά, οι ηλικίες 26–45 ετών καλύπτουν πάνω από το μισό δείγμα (52.3%), γεγονός που υποδηλώνει ότι οι απόψεις που καταγράφονται αντικατοπτρίζουν κυρίως τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, ο οποίος αποτελεί και τον βασικό πυρήνα λήψης αποφάσεων τόσο στην τουριστική κατανάλωση όσο και στην επαγγελματική δραστηριότητα. Η συμμετοχή των νεότερων (18–25 ετών) στο 17.3% και των μεγαλύτερων ηλικιών (άνω των 46 ετών) στο 30.4% εξασφαλίζει ωστόσο την πολυφωνία και την αντιπροσωπευτικότητα διαφορετικών γενεών.

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι τα ευρήματα που αφορούν το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, το οποίο εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλό.

Πίνακας 3: Κατανομή δείγματος ως προς το Επίπεδο Εκπαίδευσης

Κατηγορία	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Υποχρεωτική εκπαίδευση	13	5.9
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	59	26.8
Ανώτατη εκπαίδευση	90	40.9
Μεταπτυχιακή/Διδακτορική	58	26.4
Σύνολο	220	100.0

Η πλειονότητα του δείγματος κατέχει τίτλο ανώτατης εκπαίδευσης (40.9%), ενώ ένα πολύ σημαντικό ποσοστό (26.4%) διαθέτει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο. Μόλις το 5.9% έχει ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση. Το υψηλό μορφωτικό επίπεδο του δείγματος είναι κρίσιμος παράγοντας για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, καθώς η βιβλιογραφία συχνά συσχετίζει την εκπαίδευση με αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και κριτική στάση απέναντι στις πρακτικές του μαζικού τουρισμού. Ιδιαίτερη βαρύτητα για την έρευνα έχει η ιδιότητα των συμμετεχόντων, καθώς το δείγμα περιλαμβάνει εκπροσώπους από όλο το φάσμα της τουριστικής δραστηριότητας.

Πίνακας 4: Κατανομή δείγματος ως προς την Ιδιότητα

Κατηγορία	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Μόνιμος κάτοικος	74	33.6
Εργαζόμενος τουρισμού	52	23.6
Ιδιοκτήτης/διαχειριστής	30	13.6
Επισκέπτης/τουρίστας	64	29.1
Σύνολο	220	100.0

Οι μόνιμοι κάτοικοι αποτελούν τη μεγαλύτερη ομάδα (33.6%), ενώ οι επισκέπτες/τουρίστες καλύπτουν το 29.1%. Αθροιστικά, οι επαγγελματίες του χώρου (εργαζόμενοι και ιδιοκτήτες) αποτελούν το 37.2% του δείγματος. Η πολυμορφία αυτή επιτρέπει την πολυδιάστατη ανάλυση του φαινομένου του ηθικού τουρισμού, συγκρίνοντας τις αντιλήψεις της τοπικής κοινωνίας, των επαγγελματιών που βιοπορίζονται από τον τουρισμό και των ίδιων των επισκεπτών.

Τέλος, εξετάζεται η εμπειρία των συμμετεχόντων στον χώρο του τουρισμού, με βάση τα έτη εμπλοκής τους. Η μεταβλητή αυτή αφορά κυρίως τους κατοίκους και τους επαγγελματίες, ενώ για τους επισκέπτες δεν έχει εφαρμογή.

Πίνακας 5: Κατανομή δείγματος ως προς τα Έτη Εμπλοκής στον Τουρισμό

Κατηγορία	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Δεν εφαρμόζεται (Επισκέπτες)	64	29.1
< 5 έτη	58	26.4
5–10 έτη	42	19.1
11–20 έτη	41	18.6
> 20 έτη	15	6.8
Σύνολο	220	100.0

Εξαιρώντας το 29.1% των επισκεπτών, παρατηρείται ότι ένα σημαντικό τμήμα των εμπλεκόμενων (26.4% του συνολικού δείγματος) έχει σχετικά μικρή εμπειρία (λιγότερο από 5 έτη). Ωστόσο, υπάρχει και ένας ισχυρός πυρήνας με μεσαία (5–10 έτη: 19.1%) και μακρόχρονη εμπειρία (11–20 έτη: 18.6%), ενώ οι βετεράνοι του κλάδου (>20 έτη) αποτελούν το 6.8%. Η διαστρωμάτωση αυτή προσφέρει τη δυνατότητα να εξεταστεί εάν η μακροχρόνια τριβή με τον κλάδο διαφοροποιεί τις ηθικές στάσεις σε σύγκριση με τους νεοεισερχόμενους. Το δείγμα της έρευνας κρίνεται ικανοποιητικό και αντιπροσωπευτικό ως προς τις βασικές δημογραφικές παραμέτρους. Η ισορροπία μεταξύ των φύλων, η εκπροσώπηση όλων των ηλικιακών και επαγγελματικών κατηγοριών, καθώς και το υψηλό μορφωτικό επίπεδο, δημιουργούν μια στέρεη βάση για την περαιτέρω διερεύνηση των ερευνητικών υποθέσεων που αφορούν τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό.

6.2 Περιγραφική ανάλυση βασικών μεταβλητών της έρευνας

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα βασικά περιγραφικά χαρακτηριστικά των κεντρικών μεταβλητών που συγκροτούν το εννοιολογικό πλαίσιο της έρευνας. Πριν από την εφαρμογή των επαγωγικών στατιστικών ελέγχων, είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των κλιμάκων, προκειμένου να διαμορφωθεί μια σαφής εικόνα για τις κυρίαρχες τάσεις, το βαθμό συμφωνίας και την ομοιογένεια των απόψεων του δείγματος σχετικά με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό.

Στον Πίνακα 6 που ακολουθεί, αποτυπώνονται συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα της περιγραφικής ανάλυσης για το σύνολο των συμμετεχόντων (N=220).

Πίνακας 6: Περιγραφικά στατιστικά βασικών μεταβλητών

Μεταβλητή	N	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Αντίληψη περιβαλλοντικών & κοινωνικών επιπτώσεων	220	3.75	0.63
Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό	220	3.90	0.57
Αρνητική αξιολόγηση μαζικού τουρισμού	220	3.51	0.73
Προτίμηση εναλλακτικών / υπεύθυνων μορφών	220	3.76	0.64
Υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών	220	3.72	0.54
Πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών	220	3.69	0.57

Η εξέταση των μέσων όρων αποκαλύπτει μια γενικευμένη θετική προδιάθεση του δείγματος προς τις αρχές του ηθικού τουρισμού. Συγκεκριμένα, η υψηλότερη τιμή καταγράφεται στη μεταβλητή **«Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό»** (Μ.Ο.=3.90), γεγονός που υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν σε μεγάλο βαθμό την ηθική διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης και την ανάγκη σεβασμού προς τις τοπικές κοινωνίες. Η σχετικά χαμηλή τυπική απόκλιση (SD=0.57) στη συγκεκριμένη μεταβλητή φανερώνει υψηλή συνοχή στις απόψεις των ερωτώμενων.

Εξίσου υψηλή εμφανίζεται η **«Προτίμηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού»** (Μ.Ο.=3.76) και η **«Αντίληψη περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων»** (Μ.Ο.=3.75). Οι τιμές αυτές καταδεικνύουν ότι το δείγμα διαθέτει ανεπτυγμένη περιβαλλοντική συνείδηση και αντιλαμβάνεται τις πιέσεις που ασκεί η τουριστική δραστηριότητα στους φυσικούς και κοινωνικούς πόρους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεταβλητή **«Υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών»** (Μ.Ο.=3.72), η οποία σημειώνει τη χαμηλότερη τυπική απόκλιση (SD=0.54) από όλες τις εξεταζόμενες κλίμακες. Το εύρημα αυτό υποδεικνύει ότι υπάρχει σχεδόν καθολική συναίνεση για την ανάγκη θεσμοθέτησης κανόνων και ρυθμιστικών πλαισίων που θα διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα του κλάδου.

Αντίθετα, η **«Αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού»**, παρόλο που κινείται σε θετικά επίπεδα (Μ.Ο.=3.51), παρουσιάζει τη χαμηλότερη μέση τιμή και την υψηλότερη τυπική απόκλιση (SD=0.73). Αυτό ερμηνεύεται ως ένδειξη μεγαλύτερης διαφοροποίησης στις απόψεις των συμμετεχόντων. Ενώ δηλαδή αναγνωρίζονται τα προβλήματα του μαζικού

μοντέλου, υπάρχει μια μερίδα του δείγματος που διατηρεί επιφυλάξεις ή αναγνωρίζει και θετικά στοιχεία σε αυτό, πιθανόν λόγω οικονομικών ωφελειών.

Τέλος, η «**Πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών**» (Μ.Ο.=3.69) ακολουθεί στενά τις στάσεις, επιβεβαιώνοντας ότι η θετική προδιάθεση δεν παραμένει μόνο σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά μεταφράζεται και σε πρόθεση για ενεργό δράση. Η μικρή απόσταση ανάμεσα στη γενική στάση (3.90) και την προσωπική πρόθεση (3.69) είναι ενθαρρυντική, καθώς υποδηλώνει ότι το λεγόμενο «χάσμα στάσης-συμπεριφοράς» (attitude-behavior gap) στο συγκεκριμένο δείγμα είναι περιορισμένο.

Τα περιγραφικά αποτελέσματα σκιαγραφούν ένα δείγμα με ώριμη περιβαλλοντική και κοινωνική σκέψη, το οποίο τάσσεται υπέρ των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ζητά θεσμικές παρεμβάσεις. Η ομοιογένεια που παρατηρείται στις περισσότερες μεταβλητές διευκολύνει την περαιτέρω διερεύνηση των συσχετίσεων, η οποία θα ακολουθήσει στις επόμενες ενότητες για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων.

6.3 Έλεγχος αξιοπιστίας των κλιμάκων μέτρησης (Cronbach's α)

Για τον έλεγχο της εσωτερικής συνέπειας (internal consistency) των σύνθετων μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα, εφαρμόστηκε ο συντελεστής Cronbach's alpha. Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτελεί το πλέον διαδεδομένο μέτρο αξιοπιστίας στις κοινωνικές επιστήμες, με τιμές άνω του 0,70 να θεωρούνται γενικώς αποδεκτές για την εγκυρότητα των κλιμάκων. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε για όλες τις βασικές εννοιολογικές κατασκευές του ερευνητικού μοντέλου, χωρίς να αφαιρεθούν ερωτήσεις (items), προκειμένου να διατηρηθεί η εννοιολογική πληρότητα των μεταβλητών.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αξιοπιστίας παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον Πίνακα 7.

Πίνακας 7: Έλεγχος Αξιοπιστίας (Cronbach's alpha)

Κλίμακα	Αριθμός Items	Cronbach's α
Αντίληψη περιβαλλοντικών/κοινωνικών επιπτώσεων	3	0,7
Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό	5	0,81
Αρνητική αξιολόγηση μαζικού τουρισμού	3	0,77
Προτίμηση εναλλακτικών μορφών	2	0,69
Υποστήριξη πολιτικών & κωδίκων αρχών	4	0,73
Πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών	4	0,73

Όπως προκύπτει από τον πίνακα, η πλειονότητα των κλιμάκων εμφανίζει ικανοποιητικά επίπεδα αξιοπιστίας, υπερβαίνοντας το κατώφλι του 0,70. Συγκεκριμένα, η κλίμακα «Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό» σημειώνει την υψηλότερη τιμή ($\alpha=0,81$), γεγονός που υποδεικνύει ισχυρή συνοχή μεταξύ των ερωτήσεων που τη συγκροτούν. Οι κλίμακες που αφορούν την «Αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού» ($\alpha=0,77$), την «Υποστήριξη πολιτικών» ($\alpha=0,73$) και την «Πρόθεση συμπεριφοράς» ($\alpha=0,73$) κυμαίνονται επίσης σε ικανοποιητικά επίπεδα, επιβεβαιώνοντας την αξιοπιστία των μετρήσεων.

Οι κλίμακες «Αντίληψη επιπτώσεων» ($\alpha=0,70$) και «Προτίμηση εναλλακτικών μορφών» ($\alpha=0,69$) εμφανίζουν τιμές οριακά αποδεκτές. Ειδικότερα για την κλίμακα προτίμησης εναλλακτικών μορφών, η τιμή 0,69 κρίνεται αποδεκτή λαμβάνοντας υπόψη τον περιορισμένο αριθμό των ερωτήσεων (2 items) που τη συνθέτουν, καθώς ο συντελεστής alpha είναι ευαίσθητος στο πλήθος των μεταβλητών. Συνεπώς, όλες οι κλίμακες διατηρούνται για την περαιτέρω στατιστική επεξεργασία, καθώς κρίνονται επαρκείς για τη διεξαγωγή των ελέγχων συσχέτισης και διαφορών που ακολουθούν.

6.4 Έλεγχος κανονικότητας και προϋποθέσεων στατιστικών ελέγχων

6.4 Έλεγχος κανονικότητας και προϋποθέσεων στατιστικών ελέγχων

Στο πλαίσιο της διερεύνησης των κατάλληλων στατιστικών μεθόδων για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων, κρίθηκε απαραίτητος ο έλεγχος της κανονικότητας της κατανομής των βασικών μεταβλητών. Λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του δείγματος ($N=220$), το οποίο υπερβαίνει τους 50 συμμετέχοντες, επελέγη το στατιστικό κριτήριο Kolmogorov-Smirnov ως

το πλέον ενδεδειγμένο για την εξέταση της κανονικότητας. Στόχος της διαδικασίας είναι να διαπιστωθεί εάν τα δεδομένα ακολουθούν την κανονική κατανομή, προκειμένου να δικαιολογηθεί η χρήση παραμετρικών ελέγχων (όπως t-test και ANOVA) ή να επιλεγούν μη παραμετρικές μέθοδοι.

Τα αποτελέσματα του ελέγχου κανονικότητας παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 8.

Πίνακας 8: Έλεγχος Κανονικότητας (Kolmogorov-Smirnov)

Μεταβλητή	Kolmogorov-Smirnov (Statistic)	p- value	Συμπέρασμα
Αντίληψη περιβαλλοντικών & κοινωνικών επιπτώσεων	0,11	0,009	Μη κανονική κατανομή
Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό	0,104	0,016	Μη κανονική κατανομή
Αρνητική αξιολόγηση μαζικού τουρισμού	0,099	0,025	Μη κανονική κατανομή
Προτίμηση εναλλακτικών μορφών	0,174	<0,001	Μη κανονική κατανομή
Υποστήριξη πολιτικών & κωδίκων αρχών	0,099	0,025	Μη κανονική κατανομή
Πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών	0,102	0,019	Μη κανονική κατανομή

Όπως προκύπτει από τον πίνακα, σε όλες τις εξεταζόμενες μεταβλητές η τιμή σημαντικότητας (p-value) είναι μικρότερη από το συμβατικό όριο του 0,05 ($p < 0,05$). Το εύρημα αυτό υποδεικνύει ότι, από αυστηρά στατιστική άποψη, οι κατανομές των μεταβλητών αποκλίνουν από την τυπική κανονική κατανομή. Η απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης περί κανονικότητας είναι σύνηθες φαινόμενο σε έρευνες κοινωνικών επιστημών με σχετικά μεγάλα δείγματα, καθώς το κριτήριο Kolmogorov-Smirnov τείνει να γίνεται εξαιρετικά ευαίσθητο ακόμη και σε μικρές αποκλίσεις.

Για τον λόγο αυτό, η απόφαση για την επιλογή των στατιστικών ελέγχων δεν βασίστηκε αποκλειστικά στο κριτήριο σημαντικότητας, αλλά συνεξετάστηκαν οι δείκτες λοξότητας

(skewness) και κύρτωσης (kurtosis). Από την περιγραφική ανάλυση διαπιστώθηκε ότι οι τιμές της λοξότητας και της κύρτωσης για το σύνολο των μεταβλητών κυμαίνονται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα (μεταξύ -1 και +1), υποδηλώνοντας ότι η μορφή των κατανομών προσεγγίζει ικανοποιητικά την κανονική. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το Κεντρικό Οριακό Θεώρημα (Central Limit Theorem), για δείγματα μεγάλου μεγέθους ($N > 30$), η δειγματική κατανομή των μέσων τείνει προς την κανονικότητα ανεξαρτήτως της αρχικής κατανομής του πληθυσμού. Κατά συνέπεια, λαμβάνοντας υπόψη το ικανό μέγεθος του δείγματος ($N=220$) και την απουσία ακραίων τιμών ασυμμετρίας, κρίνεται ασφαλής και επιστημονικά τεκμηριωμένη η χρήση **παραμετρικών στατιστικών ελέγχων** για τη διερεύνηση των ερευνητικών υποθέσεων που ακολουθούν. Συγκεκριμένα, θα χρησιμοποιηθούν ο συντελεστής συσχέτισης Pearson για τη διερεύνηση σχέσεων, καθώς και οι έλεγχοι t-test και Analysis of Variance (ANOVA) για τη σύγκριση μέσων όρων, καθώς οι μέθοδοι αυτές είναι στιβαρές (robust) σε μικρές παραβιάσεις της κανονικότητας σε μεγάλα δείγματα.

6.5 Έλεγχος της Υπόθεσης H1: Γενική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό

Στο πλαίσιο της παρούσας ενότητας, εξετάζεται η πρώτη ερευνητική υπόθεση (H1), σύμφωνα με την οποία οι συμμετέχοντες διατηρούν, κατά μέσο όρο, θετική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Για τον έλεγχο της υπόθεσης, χρησιμοποιήθηκε η παραμετρική δοκιμασία **One-Sample t-test**, καθώς το μέγεθος του δείγματος ($N=220$) επιτρέπει την ασφαλή εφαρμογή της, σύμφωνα με το Κεντρικό Οριακό Θεώρημα.

Ως τιμή ελέγχου (Test Value) ορίστηκε το μέσο σημείο της πενταβάθμιας κλίμακας Likert (τιμή 3), το οποίο αντιπροσωπεύει την ουδετερότητα. Στόχος του ελέγχου ήταν να διαπιστωθεί εάν ο μέσος όρος της μεταβλητής «Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό» διαφοροποιείται στατιστικά σημαντικά από την ουδέτερη τιμή προς θετική κατεύθυνση (>3). Τα αποτελέσματα του στατιστικού ελέγχου παρουσιάζονται στον Πίνακα 9.

Πίνακας 9: Έλεγχος *One-Sample t-test* για τη Στάση στον Ηθικό Τουρισμό

Μεταβλητή	Μέσος Όρος	Test Value	t	df	p-value (sig.)
Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό	3.91	3.00	23.42	220	<0.001

Όπως προκύπτει από την ανάλυση, ο μέσος όρος της στάσης των συμμετεχόντων ($M=3.91$, $SD=0.57$) είναι σημαντικά υψηλότερος από την τιμή ελέγχου ($t(220) = 23.42$, $p < 0.001$). Η εξαιρετικά χαμηλή τιμή σημαντικότητας ($p < 0.001$) επιβεβαιώνει ότι η διαφορά αυτή δεν οφείλεται στην τύχη.

Συνεπώς, η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται και η ερευνητική υπόθεση **H1 επιβεβαιώνεται**. Το δείγμα της έρευνας δεν τοποθετείται ουδέτερα, αλλά εκφράζει σαφή και στατιστικά ισχυρή θετική προδιάθεση προς τις αρχές και τις πρακτικές του ηθικού τουρισμού. Το αποτέλεσμα αυτό υποδεικνύει ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν την αξία της ηθικής διάστασης στην τουριστική ανάπτυξη και τάσσονται υπέρ ενός μοντέλου που σέβεται τις τοπικές κοινωνίες και το περιβάλλον.

6.6 Ανάλυση συσχέτισης μεταξύ αντιλήψεων βιωσιμότητας και στάσης προς τον ηθικό τουρισμό (H2)

Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση (H2) αφορά τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της αντίληψης των περιβαλλοντικών/κοινωνικών επιπτώσεων του τουρισμού και της γενικής στάσης απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Λαμβάνοντας υπόψη τη στατιστική τεκμηρίωση που παρουσιάστηκε στην ενότητα 6.4, εφαρμόστηκε ο παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης Pearson (r) για τον έλεγχο της υπόθεσης.

Στον Πίνακα 10 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχέτισης για το σύνολο του δείγματος ($N=220$).

Πίνακας 10: Συσχέτιση Pearson μεταξύ Αντίληψης Επιπτώσεων και Στάσης

Ζεύγος Μεταβλητών	Συντελεστής Συσχέτισης (r)	p-value (sig.)	N
Αντίληψη Επιπτώσεων (SUS_ATT) – Στάση στον Ηθικό Τουρισμό (ETH_ATT)	0,45	<0,001	220

Τα ευρήματα καταδεικνύουν την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής θετικής συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών ($r = 0,45$, $p < 0,001$). Η τιμή του συντελεστή ($r=0,45$) υποδηλώνει μια σχέση μέτριας προς ισχυρή έντασης.

Ειδικότερα, παρατηρείται ότι όσο εντονότερη είναι η αντίληψη των συμμετεχόντων για τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη στο περιβάλλον και την κοινωνία, τόσο πιο θετική τείνει να είναι η στάση τους απέναντι στις αρχές του ηθικού τουρισμού. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει την ερευνητική υπόθεση **H2**, αναδεικνύοντας τη σύνδεση μεταξύ της περιβαλλοντικής/κοινωνικής ευαισθητοποίησης και της υποστήριξης εναλλακτικών μοντέλων τουριστικής ανάπτυξης.

6.7 Ανάλυση σχέσης μαζικού τουρισμού και προτίμησης εναλλακτικών μορφών (H3)

Η τρίτη ερευνητική υπόθεση (H3) εξετάζει κατά πόσο η αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού συνδέεται με την προτίμηση εναλλακτικών και ηθικών μορφών τουρισμού. Για τη διερεύνηση της σχέσης αυτής, πραγματοποιήθηκε αρχικά ανάλυση συσχέτισης (Pearson correlation) και εν συνεχεία απλή γραμμική παλινδρόμηση, με την «Αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού» ως ανεξάρτητη μεταβλητή και την «Προτίμηση εναλλακτικών μορφών» ως εξαρτημένη.

Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης συνοψίζονται στον Πίνακα 11.

Πίνακας 11: Απλή Γραμμική Παλινδρόμηση (Μαζικός Τουρισμός → Εναλλακτικές Μορφές)

Μοντέλο Παλινδρόμησης	Συντελεστής Προσδιορισμού (R ²)	Τυποποιημένος Συντελεστής (β)	p-value (sig.)
Εξαρτημένη: Προτίμηση Εναλλακτικών	0,15	0,39	<0,001

Η ανάλυση ανέδειξε μια στατιστικά σημαντική θετική σχέση ($\beta = 0,39$, $p < 0,001$) μεταξύ των δύο μεταβλητών. Ο συντελεστής προσδιορισμού ($R^2 = 0,15$) υποδηλώνει ότι η αρνητική στάση απέναντι στον μαζικό τουρισμό ερμηνεύει το 15% της διακύμανσης στην προτίμηση για εναλλακτικές μορφές.

Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την ερευνητική υπόθεση **H3**, υποδεικνύοντας ότι οι ταξιδιώτες που αντιλαμβάνονται τις αρνητικές συνέπειες του μαζικού μοντέλου (όπως η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η αλλοίωση της τοπικής κουλτούρας) είναι πιθανότερο να αναζητήσουν και να προτιμήσουν πιο βιώσιμες και υπεύθυνες τουριστικές εμπειρίες. Η θετική κατεύθυνση της σχέσης σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η κριτική διάθεση απέναντι στη μαζικότητα, τόσο ενισχύεται η στροφή προς εναλλακτικές πρακτικές.

6.8 Επίδραση της στάσης απέναντι στον ηθικό τουρισμό στην υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών (H4)

Η τέταρτη ερευνητική υπόθεση (H4) διερευνά εάν η θετική στάση των ατόμων απέναντι στον ηθικό τουρισμό οδηγεί σε αυξημένη υποστήριξη πολιτικών παρεμβάσεων και θέσπισης κωδίκων δεοντολογίας για τον κλάδο. Για τον έλεγχο της υπόθεσης, εφαρμόστηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης, όπου η «Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό» (ETH_ATT) ορίστηκε ως η ανεξάρτητη μεταβλητή και η «Υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών» (POL_SUP) ως η εξαρτημένη μεταβλητή.

Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 12.

Πίνακας 12: Αποτελέσματα Παλινδρόμησης (Στάση → Υποστήριξη Πολιτικών)

Μεταβλητές	Συντελεστής Β (Unstandardized)	Τυπικό Σφάλμα (SE)	Συντελεστής β (Standardized)	t	p- value
Σταθερά (Constant)	1,95	0,22	-	8,86	<0,001
Στάση στον Ηθικό Τουρισμό	0,45	0,06	0,48	8,17	<0,001
Στατιστικά Μοντέλου	R ² = 0,23	F(1, 219) = 66,74	p < 0,001		

Το μοντέλο παλινδρόμησης κρίνεται στατιστικά σημαντικό ($F(1, 219) = 66,74, p < 0,001$), ερμηνεύοντας το 23% της συνολικής διακύμανσης ($R^2 = 0,23$) της εξαρτημένης μεταβλητής. Το ποσοστό αυτό θεωρείται ικανοποιητικό για έρευνες συμπεριφοράς, υποδεικνύοντας ότι η γενική ηθική στάση αποτελεί έναν ισχυρό προγνωστικό παράγοντα για την αποδοχή ρυθμιστικών μέτρων.

Ειδικότερα, ο τυποποιημένος συντελεστής βήτα ($\beta = 0,48, p < 0,001$) φανερώνει μια ισχυρή θετική επίδραση. Για κάθε μία μονάδα αύξησης στη θετική στάση προς τον ηθικό τουρισμό, η υποστήριξη προς τις σχετικές πολιτικές αυξάνεται κατά 0,48 τυπικές αποκλίσεις. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει πλήρως την ερευνητική υπόθεση **H4**, καταδεικνύοντας ότι τα άτομα που υιοθετούν τις αξίες του ηθικού τουρισμού δεν περιορίζονται σε μια θεωρητική αποδοχή, αλλά αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα θεσμικής θωράκισης του κλάδου μέσα από κανόνες και αρχές.

6.9 Σχέση υποστήριξης πολιτικών και πρόθεσης υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών (H5)

Η πέμπτη ερευνητική υπόθεση (H5) εστιάζει στη σχέση μεταξύ της υποστήριξης θεσμικών παρεμβάσεων και της ατομικής πρόθεσης συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, εξετάζεται εάν οι συμμετέχοντες που τάσσονται υπέρ της θέσπισης Κώδικα Αρχών Ηθικού Τουρισμού και αυστηρότερων πολιτικών, εμφανίζουν ταυτόχρονα υψηλότερη προθυμία να υιοθετήσουν υπεύθυνες πρακτικές στην προσωπική ή επαγγελματική τους ζωή.

Για τη διερεύνηση της υπόθεσης, πραγματοποιήθηκε ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με ανεξάρτητη μεταβλητή την «Υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων αρχών» (POL_SUP) και εξαρτημένη την «Πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών» (INTENT).

Τα στατιστικά αποτελέσματα της ανάλυσης παρουσιάζονται στον Πίνακα 13.

Πίνακας 13: Αποτελέσματα Παλινδρόμησης (Υποστήριξη Πολιτικών → Πρόθεση Υιοθέτησης)

Παράμετροι Μοντέλου	Τιμή
Ανεξάρτητη Μεταβλητή	Υποστήριξη Πολιτικών (POL_SUP)
Εξαρτημένη Μεταβλητή	Πρόθεση Υιοθέτησης Πρακτικών (INTENT)
R2 (Συντελεστής Προσδιορισμού)	0,15
F-statistic	37,39
Sig. (p-value)	<0,001
Συντελεστές	B
Σταθερά	2,19
Υποστήριξη Πολιτικών	0,4

Η ανάλυση επιβεβαιώνει τη στατιστική σημαντικότητα του μοντέλου ($F(1, 219) = 37,39$, $p < 0,001$), με την ανεξάρτητη μεταβλητή να ερμηνεύει το 15% ($R^2 = 0,15$) της διακύμανσης στην πρόθεση συμπεριφοράς. Ο θετικός συντελεστής βήτα ($\beta = 0,38$, $p < 0,001$) υποδεικνύει ότι η θεσμική υποστήριξη και η ατομική δράση δεν αποτελούν ασύνδετες έννοιες, αλλά αλληλοενισχύονται.

Από πρακτικής απόψεως, το αποτέλεσμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς φανερώνει ότι η συμφωνία με κανονιστικά πλαίσια δεν είναι απλώς μια παθητική στάση. Αντιθέτως, τα άτομα που ζητούν κανόνες και ηθικούς κώδικες είναι τα ίδια που δηλώνουν έτοιμα να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους, επιλέγοντας πιστοποιημένες επιχειρήσεις ή συμμετέχοντας ενεργά σε πρωτοβουλίες βιώσιμου τουρισμού. Συνεπώς, η προώθηση πολιτικών ηθικού τουρισμού δεν αναμένεται να συναντήσει αντιστάσεις από το ευαισθητοποιημένο κοινό, αλλά να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ευρύτερη υιοθέτηση υπεύθυνων καταναλωτικών και επαγγελματικών προτύπων.

6.10 Συγκριτική ανάλυση στάσεων και προθέσεων μεταξύ κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων (H6)

Η τελευταία ερευνητική υπόθεση (H6) αφορά τη διερεύνηση πιθανών διαφοροποιήσεων στις αντιλήψεις και τις προθέσεις μεταξύ των τεσσάρων διακριτών ομάδων του δείγματος: Μόνιμοι Κάτοικοι, Εργαζόμενοι στον Τουρισμό, Ιδιοκτήτες/Διαχειριστές και Επισκέπτες. Για τον σκοπό αυτό, εφαρμόστηκε η παραμετρική ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης (One-Way ANOVA), καθώς πληρούνταν οι προϋποθέσεις κανονικότητας (βάσει CLT) και ομοιογένειας των διακυμάνσεων (έλεγχος Levene, $p > 0,05$ για όλες τις μεταβλητές).

Οι συγκρίσεις πραγματοποιήθηκαν για τρεις κεντρικές μεταβλητές: τη «Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό» (ETH_ATT), την «Υποστήριξη πολιτικών» (POL_SUP) και την «Πρόθεση υιοθέτησης πρακτικών» (INTENT). Στον Πίνακα 14 παρουσιάζονται τα περιγραφικά στατιστικά (Μέσοι Όροι, Τυπικές Αποκλίσεις) ανά ομάδα, καθώς και τα αποτελέσματα του ελέγχου ANOVA.

Πίνακας 14: Συγκριτική Ανάλυση (ANOVA) βάσει Ιδιότητας

Μεταβλητή	Κάτοικος (N=74)	Εργαζόμενος (N=52)	Ιδιοκτήτης (N=30)	Επισκέπτης (N=64)	F- test	Sig.
Στάση (ETH_ATT)	3,89 (0,50)	4,09 (0,61)	3,89 (0,56)	3,76 (0,59)	3,47	0,017
Υποστήριξη (POL_SUP)	3,60 (0,48)	4,00 (0,51)	4,08 (0,49)	3,48 (0,47)	18	<0,001
Πρόθεση (INTENT)	3,51 (0,55)	3,72 (0,57)	3,61 (0,54)	3,90 (0,53)	6,08	<0,001

Σημείωση: Οι τιμές στις παρενθέσεις αφορούν την Τυπική Απόκλιση (SD).

Η ανάλυση αποκάλυψε στατιστικά σημαντικές διαφορές και στις τρεις εξεταζόμενες μεταβλητές, οδηγώντας στην επιβεβαίωση της υπόθεσης **H6**. Για τον ακριβή εντοπισμό των ομάδων που διαφέρουν, διενεργήθηκαν post hoc έλεγχοι (μέθοδος Tukey HSD).

Αναλυτικότερα:

1. **Στάση στον Ηθικό Τουρισμό:** Παρατηρήθηκε οριακή διαφοροποίηση ($F=3,47$, $p=0,017$). Ο έλεγχος Tukey έδειξε ότι οι **Εργαζόμενοι στον τουρισμό** (Μ.Ο.=4,09)

διατηρούν σημαντικά θετικότερη στάση σε σύγκριση με τους **Επισκέπτες** (Μ.Ο.=3,76, $\chi^2=0,008$). Οι κάτοικοι και οι ιδιοκτήτες κινούνται σε ενδιάμεσα επίπεδα χωρίς στατιστικά σημαντικές αποκλίσεις.

2. **Υποστήριξη Πολιτικών:** Εδώ εντοπίζονται οι εντονότερες διαφορές ($F=18,00$, $p<0,001$). Οι επαγγελματίες του κλάδου (**Ιδιοκτήτες**: 4,08 και **Εργαζόμενοι**: 4,00) εμφανίζουν πολύ υψηλότερη υποστήριξη στη θέσπιση κανόνων σε σχέση τόσο με τους **Κατοίκους** (3,60) όσο και με τους **Επισκέπτες** (3,48). Το εύρημα αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, καθώς δείχνει ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι της αγοράς επιζητούν τη θεσμική ρύθμιση περισσότερο από τους καταναλωτές ή την τοπική κοινωνία.
3. **Πρόθεση Υιοθέτησης Πρακτικών:** Στη μεταβλητή αυτή, την πρωτοκαθεδρία έχουν οι **Επισκέπτες** (Μ.Ο.=3,90), οι οποίοι διαφέρουν στατιστικά σημαντικά από τους **Κατοίκους** (Μ.Ο.=3,51, $p<0,001$). Αυτό υποδηλώνει ότι οι τουρίστες εκφράζουν υψηλότερη προθυμία να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους (π.χ. επιλέγοντας πιστοποιημένα καταλύματα), ενδεχομένως επειδή για αυτούς αποτελεί μια περιστασιακή επιλογή διακοπών, σε αντίθεση με τους κατοίκους για τους οποίους οι πρακτικές αυτές αφορούν την καθημερινότητα.

Η ιδιότητα των συμμετεχόντων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων. Οι επαγγελματίες του τουρισμού τάσσονται υπέρ των ρυθμίσεων, ενώ οι επισκέπτες εμφανίζονται πιο πρόθυμοι να ακολουθήσουν υπεύθυνες πρακτικές, παρόλο που ως προς τη γενική στάση και την υποστήριξη πολιτικών εμφανίζονται λιγότερο ένθερμοι συγκριτικά με τους επαγγελματίες.

6.11 Σύνοψη και ερμηνεία στατιστικών ευρημάτων

Το παρόν κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη στατιστική επεξεργασία των πρωτογενών δεδομένων. Η ανάλυση κινήθηκε σε τρεις άξονες: την περιγραφή του δείγματος, τον έλεγχο των κλιμάκων μέτρησης και τη διερεύνηση των ερευνητικών υποθέσεων.

Στον Πίνακα 16 που ακολουθεί, αποτυπώνεται συγκεντρωτικά η έκβαση των ελέγχων για το σύνολο των ερευνητικών υποθέσεων που διατυπώθηκαν στον μεθοδολογικό σχεδιασμό της εργασίας.

Πίνακας 15: Σύνοψη Αποτελεσμάτων Ελέγχου Υποθέσεων

Κωδικός	Ερευνητική Υπόθεση	Αποτέλεσμα
H1	Οι συμμετέχοντες διατηρούν θετική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό.	Αποδοχή
H2	Η αντίληψη των επιπτώσεων συσχετίζεται θετικά με τη στάση στον ηθικό τουρισμό.	Αποδοχή
H3	Η αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού οδηγεί σε προτίμηση εναλλακτικών μορφών.	Αποδοχή
H4	Η θετική στάση στον ηθικό τουρισμό προβλέπει την υποστήριξη πολιτικών/κωδίκων.	Αποδοχή
H5	Η υποστήριξη πολιτικών συνδέεται θετικά με την πρόθεση υιοθέτησης πρακτικών.	Αποδοχή
H6	Υπάρχουν διαφορές στις στάσεις και προθέσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων.	Αποδοχή

Η συνολική εικόνα που αναδύεται από τα ευρήματα είναι αυτή ενός πληθυσμού με υψηλή ωριμότητα και συνειδητοποίηση. Η επιβεβαίωση της υπόθεσης H1 καταδεικνύει ότι ο ηθικός τουρισμός δεν αποτελεί πλέον μια περιθωριακή έννοια, αλλά τυγχάνει ευρείας αποδοχής. Οι ισχυρές συσχετίσεις που εντοπίστηκαν (H2, H3) φανερώνουν ότι η στροφή αυτή δεν είναι τυχαία, αλλά τροφοδοτείται από την κριτική στάση απέναντι στα αδιέξοδα του μαζικού μοντέλου και την ανησυχία για το περιβάλλον.

Ιδιαίτερη βαρύτητα φέρει η επιβεβαίωση των υποθέσεων H4 και H5, οι οποίες συνθέτουν τον μηχανισμό μετάβασης από τη θεωρία στην πράξη. Αποδείχθηκε ότι η ηθική στάση μεταφράζεται σε αίτημα για θεσμική ρύθμιση, και η αποδοχή των ρυθμίσεων αυτών συνδέεται άμεσα με την ατομική προθυμία για αλλαγή συμπεριφοράς.

Τέλος, η διαφοροποίηση που κατέγραψε η H6 μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών προσδίδει ρεαλισμό στην ανάλυση. Το γεγονός ότι οι επαγγελματίες εστιάζουν στην ανάγκη κανόνων, ενώ οι επισκέπτες στην καταναλωτική συμπεριφορά, υποδεικνύει ότι η μετάβαση στον ηθικό τουρισμό είναι μια πολυπαραγοντική διαδικασία που απαιτεί διαφορετικές προσεγγίσεις ανά ομάδα στόχου.

Τα ευρήματα αυτά θέτουν τη βάση για την εκτενή συζήτηση που ακολουθεί στο Κεφάλαιο 7, όπου τα στατιστικά δεδομένα θα ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της διεθνούς βιβλιογραφίας, προκειμένου να διατυπωθούν συγκεκριμένα συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

7.1 Ερμηνεία βασικών ευρημάτων

Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια, εστιάζοντας στην περιοχή της Δυτικής Αχαΐας, επιχείρησε να χαρτογραφήσει τις στάσεις, τις αντιλήψεις και τις προθέσεις διαφορετικών εμπλεκόμενων μερών (κατοίκων, εργαζομένων, επιχειρηματιών και επισκεπτών) αναφορικά με τον ηθικό τουρισμό. Η συνθετική θεώρηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την ποσοτική ανάλυση οδηγεί σε σημαντικά συμπεράσματα για τη δυναμική του φαινομένου στην υπό εξέταση περιοχή.

Το πρωταρχικό εύρημα της έρευνας αφορά την καθολική σχεδόν αποδοχή των αρχών του ηθικού τουρισμού από το δείγμα. Η επιβεβαίωση της πρώτης ερευνητικής υπόθεσης καταδεικνύει ότι ο ηθικός τουρισμός δεν αποτελεί πλέον μια εξειδικευμένη ή περιθωριακή επιλογή, αλλά μια κεντρική απαίτηση της σύγχρονης τουριστικής συνείδησης. Οι συμμετέχοντες, ανεξαρτήτως δημογραφικών χαρακτηριστικών, αναγνωρίζουν την ηθική διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που υποδηλώνει μια μεταστροφή από το παραδοσιακό μοντέλο του «ανέμελου» καταναλωτισμού προς μια πιο ενσυνείδητη προσέγγιση.

Ιδιαίτερη βαρύτητα φέρει η διαπιστωμένη θετική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων και της στάσης απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση λειτουργεί ως προγνωστικός δείκτης: όσο περισσότερο ένα άτομο αντιλαμβάνεται τις πιέσεις που ασκεί η τουριστική δραστηριότητα στους φυσικούς πόρους και την κοινωνική συνοχή, τόσο εντονότερη είναι η στροφή του προς ηθικά μοντέλα. Παράλληλα, η αρνητική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού φαίνεται να λειτουργεί ως μοχλός πίεσης για την αναζήτηση εναλλακτικών μορφών. Η κριτική στάση απέναντι στον υπερτουρισμό και την εμπορευματοποίηση δεν οδηγεί σε απόρριψη του ταξιδιού, αλλά σε επαναπροσδιορισμό των προτιμήσεων προς εμπειρίες που σέβονται την αυθεντικότητα και τη βιωσιμότητα.

Ένα από τα πλέον κρίσιμα ευρήματα της παρούσας μελέτης είναι η ισχυρή σύνδεση μεταξύ της ηθικής στάσης και της υποστήριξης θεσμικών παρεμβάσεων. Η ανάλυση κατέδειξε ότι η ατομική ηθική δεν περιορίζεται στην προσωπική σφαίρα, αλλά μεταφράζεται σε αίτημα για πολιτική ρύθμιση. Οι συμμετέχοντες που υιοθετούν τις αξίες του ηθικού τουρισμού είναι οι

ίδιοι που ζητούν επιτακτικά τη θέσπιση Κωδίκων Δεοντολογίας και αυστηρών ρυθμιστικών πλαισίων. Ακόμη σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι η υποστήριξη αυτών των πολιτικών προβλέπει θετικά την πρόθεση υιοθέτησης υπεύθυνων πρακτικών. Αυτό το «ενάρετο κύκλωμα» (virtuous circle) υποδηλώνει ότι η θεσμική θωράκιση του τουρισμού δεν εκλαμβάνεται ως περιορισμός, αλλά ως προϋπόθεση για την ενεργό συμμετοχή και την αλλαγή συμπεριφοράς.

Τέλος, η συγκριτική ανάλυση των κοινωνικών ομάδων ανέδειξε ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις. Οι επαγγελματίες του τουρισμού (εργαζόμενοι και ιδιοκτήτες) εμφανίζονται ως οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές των ρυθμιστικών πλαισίων, πιθανότατα διότι αντιλαμβάνονται ότι η βιωσιμότητα του επαγγέλματός τους εξαρτάται από την προστασία του προορισμού. Από την άλλη πλευρά, οι επισκέπτες εμφανίζουν υψηλότερη προθυμία προσαρμογής της καταναλωτικής τους συμπεριφοράς. Η διάσταση αυτή φανερώνει ότι ενώ η τοπική κοινωνία και οι επαγγελματίες εστιάζουν στη δομική/θεσμική πλευρά του ζητήματος, οι τουρίστες εστιάζουν στην βιωματική/πρακτική εφαρμογή του.

7.2 Σύγκριση με διεθνή βιβλιογραφία

Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης παρουσιάζουν σημαντικές συγκλίσεις με τη διεθνή βιβλιογραφία, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν πτυχές που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης στο ελληνικό πλαίσιο.

Αρχικά, η υψηλή θετική στάση του δείγματος επιβεβαιώνει τις παρατηρήσεις των Dolnicar (2020) και Weaver (2013), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η αγορά του ηθικού τουρισμού έχει πάψει να αποτελεί μια εξειδικευμένη «niche» αγορά και τείνει να γίνει mainstream (κυρίαρχη τάση), ιδιαίτερα μεταξύ ατόμων υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, χαρακτηριστικό που κυριαρχούσε και στο δείγμα της παρούσας έρευνας. Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την περιβαλλοντική ευαισθησία είναι ένα σταθερό εύρημα σε μελέτες καταναλωτικής συμπεριφοράς στον τουρισμό (Miller et al., 2010).

Η ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης των επιπτώσεων και της υποστήριξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού ευθυγραμμίζεται με τη θεωρία της Κοινωνικής Ανταλλαγής (Social Exchange Theory), όπως εφαρμόζεται στον τουρισμό από τους Ap (1992) και αργότερα τους Nunoko και Ramkissoon (2011). Σύμφωνα με αυτήν, η υποστήριξη προς την τουριστική ανάπτυξη εξαρτάται από το ισοζύγιο κόστους-οφέλους. Στην περίπτωση μας,

η αντίληψη του υψηλού περιβαλλοντικού κόστους του μαζικού τουρισμού στρέφει τους ενδιαφερόμενους προς ηθικότερες μορφές, ως μέσο αποκατάστασης της ισορροπίας.

Ωστόσο, η παρούσα έρευνα παρουσιάζει μια αισιόδοξη εικόνα σχετικά με το χάσμα στάσης-συμπεριφοράς (attitude-behavior gap), ένα φαινόμενο που έχει απασχολήσει εκτενώς ερευνητές όπως οι Juvan και Dolnicar (2014). Ενώ η διεθνής βιβλιογραφία συχνά επισημαίνει ότι οι τουρίστες δηλώνουν περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι αλλά σπάνια δρουν ανάλογα, τα αποτελέσματά μας (H5) έδειξαν σημαντική στατιστική συσχέτιση μεταξύ της υποστήριξης πολιτικών και της πρόθεσης δράσης. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στην αυξανόμενη ωριμότητα του ταξιδιωτικού κοινού ή στην ειδική φυσιογνωμία της Δυτικής Αχαΐας που προσελκύει πιο συνειδητοποιημένους επισκέπτες συγκριτικά με μαζικούς προορισμούς.

Αναφορικά με τη στάση των επαγγελματιών, τα ευρήματα συνάδουν με τις μελέτες των Bramwell και Lane (2011) για τη διακυβέρνηση του βιώσιμου τουρισμού. Η απαίτηση των τοπικών επιχειρηματιών για αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο αντικατοπτρίζει τη συνειδητοποίηση ότι η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη υπονομεύει το ίδιο το τουριστικό προϊόν. Αντίθετα, η διαφοροποίηση των απόψεων μεταξύ κατοίκων και τουριστών, όπως καταγράφηκε στην ανάλυση ANOVA, επιβεβαιώνει τα ευρήματα των Byrd et al. (2009), οι οποίοι τονίζουν ότι οι διαφορετικές ομάδες συμφερόντων (stakeholders) αντιλαμβάνονται διαφορετικά την έννοια της τουριστικής ηθικής βάσει των προτεραιοτήτων τους (ποιότητα ζωής για τους κατοίκους vs εμπειρία αναψυχής για τους τουρίστες).

7.3 Επιπτώσεις για τη Δυτική Αχαΐα

Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων, σε συνδυασμό με τα ποιοτικά ευρήματα της ανοικτής ερώτησης, προσφέρει κρίσιμες κατευθύνσεις για τον τουριστικό σχεδιασμό στη Δυτική Αχαΐα. Η περιοχή, διαθέτοντας σημαντικούς φυσικούς πόρους (π.χ. Υδροβιότοπος Κοτυχίου-Στροφυλιάς) και πολιτιστικό απόθεμα, βρίσκεται σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι τουριστικής ανάπτυξης.

Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν σαφώς ότι το μοντέλο του μαζικού τουρισμού δεν είναι επιθυμητό ούτε από την τοπική κοινωνία ούτε από τους επισκέπτες που επιλέγουν την περιοχή. Η στατιστικά σημαντική αρνητική αξιολόγηση των πρακτικών μαζικότητας και η υψηλή προτίμηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπαγορεύουν την ανάγκη για στροφή σε ένα μοντέλο ήπιας ανάπτυξης. Η στρατηγική της περιοχής οφείλει να επικεντρωθεί στην

προβολή της αυθεντικότητας, της τοπικής γαστρονομίας και του οικοτουρισμού, στοιχεία που συνάδουν με το προφίλ των επισκεπτών της έρευνας.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το εύρημα ότι η έλλειψη υποδομών και η διαχειριστική ανεπάρκεια αναγνωρίζονται ως τα κυριότερα εμπόδια για τον ηθικό τουρισμό. Η τοπική αυτοδιοίκηση και οι φορείς διαχείρισης οφείλουν να ιεραρχήσουν τη βελτίωση των βασικών υποδομών (διαχείριση απορριμμάτων, προσβασιμότητα, σήμανση) όχι απλώς ως τεχνικά έργα, αλλά ως προαπαιτούμενα για την προσέλκυση ηθικών τουριστών.

Επιπλέον, η ισχυρή βούληση των επαγγελματιών για θεσμικό έλεγχο δημιουργεί γόνιμο έδαφος για την εφαρμογή τοπικών Συμφώνων Ποιότητας και Βιωσιμότητας. Η Δυτική Αχαΐα έχει την ευκαιρία να πρωτοπορήσει θεσπίζοντας ένα τοπικό σήμα «Ηθικού και Βιώσιμου Προορισμού», το οποίο θα πιστοποιεί τις επιχειρήσεις που τηρούν συγκεκριμένα περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια. Μια τέτοια κίνηση θα ικανοποιούσε τόσο την ανάγκη των επαγγελματιών για ρύθμιση της αγοράς όσο και την επιθυμία των επισκεπτών για υπεύθυνες επιλογές.

7.4 Ρόλος του ηθικού τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη

Η παρούσα μελέτη τεκμηριώνει εμπειρικά ότι ο ηθικός τουρισμός δεν αποτελεί απλώς μια μορφή ειδικού τουρισμού, αλλά ένα στρατηγικό εργαλείο για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Μέσα από τη συζήτηση των αποτελεσμάτων, αναδεικνύεται ο καταλυτικός ρόλος του ηθικού τουρισμού και στους τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας: τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό.

Σε κοινωνικό επίπεδο, ο ηθικός τουρισμός προάγει τη συμμετοχικότητα και την κοινωνική συνοχή. Τα ευρήματα έδειξαν ότι η στήριξη της τοπικής οικονομίας και ο σεβασμός στην κουλτούρα αποτελούν δομικά στοιχεία της στάσης των συμμετεχόντων. Όταν οι κάτοικοι αισθάνονται ότι οι επισκέπτες σέβονται τον τόπο τους, μειώνονται οι συγκρούσεις και ενισχύεται η φιλοξενία, αποτρέποντας φαινόμενα «τουρισμοφοβίας» που παρατηρούνται σε κορεσμένους προορισμούς.

Σε περιβαλλοντικό επίπεδο, η έρευνα ανέδειξε ότι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση οδηγεί σε συγκεκριμένες προθέσεις συμπεριφοράς. Ο ηθικός τουρισμός μετατρέπει τον επισκέπτη από παθητικό καταναλωτή τοπίου σε ενεργό θεματοφύλακα του φυσικού περιβάλλοντος, δημιουργώντας κίνητρα για την προστασία των οικοσυστημάτων, τα οποία αποτελούν και την πρώτη ύλη του τουριστικού προϊόντος.

Τέλος, σε οικονομικό επίπεδο, η μελέτη υπογραμμίζει τη σημασία της υπεύθυνης επιχειρηματικότητας. Η προτίμηση των καταναλωτών για επιχειρήσεις με ηθικό πρόσημο δημιουργεί ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις που υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές. Συνεπώς, ο ηθικός τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός δίκαιης αναδιανομής του πλούτου, διασφαλίζοντας ότι τα οικονομικά οφέλη παραμένουν στην τοπική κοινωνία και δεν διαρρέουν σε μεγάλους τουριστικούς ομίλους.

7.5 Περιορισμοί της έρευνας

Παρά τη σημαντική συνεισφορά της παρούσας εργασίας στην κατανόηση του ηθικού τουρισμού, είναι απαραίτητο να αναγνωριστούν ορισμένοι περιορισμοί που διέπουν την ερευνητική διαδικασία και επηρεάζουν τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων.

Ένας βασικός περιορισμός αφορά τη μεθοδολογία της αυτοαναφοράς (self-reporting). Όπως συχνά συμβαίνει σε έρευνες που αφορούν ηθικά ζητήματα, ελλοχεύει ο κίνδυνος της μεροληψίας κοινωνικής επιθυμητότητας (Social Desirability Bias). Οι συμμετέχοντες ενδέχεται να απάντησαν με τρόπο που θεωρούν κοινωνικά αποδεκτό ή «σωστό», υπερεκτιμώντας την ηθική τους στάση και τις προθέσεις τους, σε σχέση με την πραγματική τους συμπεριφορά.

Γεωγραφικά, η έρευνα περιορίστηκε στην περιοχή της Δυτικής Αχαΐας. Αν και αυτό προσδίδει βάθος στην τοπική ανάλυση, τα ευρήματα δεν μπορούν να γενικευθούν άκριτα για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας, καθώς άλλες περιοχές με διαφορετικό βαθμό τουριστικής ανάπτυξης (π.χ. νησιωτικοί προορισμοί μαζικού τουρισμού) ενδέχεται να παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Επιπρόσθετα, ο συγχρονικός (cross-sectional) σχεδιασμός της έρευνας αποτυπώνει τις απόψεις σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Δεν επιτρέπει την παρακολούθηση του πώς οι στάσεις αυτές εξελίσσονται στον χρόνο ή πώς μεταβάλλονται υπό την επίδραση εξωτερικών παραγόντων (π.χ. οικονομική κρίση, κλιματική αλλαγή). Τέλος, το δείγμα χαρακτηρίζεται από υψηλό μορφωτικό επίπεδο, γεγονός που, ενώ είναι σύνηθες σε έρευνες ηθικού τουρισμού, ενδέχεται να μην αντιπροσωπεύει πλήρως τον μέσο επισκέπτη ή κάτοικο της περιοχής.

7.6 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Με βάση τα ευρήματα και τους περιορισμούς της παρούσας μελέτης, προτείνονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα, οι οποίες θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν περαιτέρω την επιστημονική γνώση γύρω από τον ηθικό τουρισμό.

Πρώτον, κρίνεται σκόπιμη η διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας (μέσω συνεντεύξεων βάθους ή ομάδων εστίασης) για την περαιτέρω διερεύνηση των κινήτρων και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες του τουρισμού στην υιοθέτηση ηθικών πρακτικών. Η κατανόηση του «γιατί» πίσω από την υποστήριξη των πολιτικών θα βοηθούσε στον σχεδιασμό αποτελεσματικότερων κινήτρων.

Δεύτερον, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια συγκριτική μελέτη μεταξύ της Δυτικής Αχαΐας και ενός κατεχοχίν προορισμού μαζικού τουρισμού (π.χ. Ζάκυνθος ή Ρόδος). Μια τέτοια σύγκριση θα αποκάλυπτε εάν οι στάσεις απέναντι στον ηθικό τουρισμό διαφοροποιούνται ανάλογα με το στάδιο του κύκλου ζωής του προορισμού (Butler's Destination Life Cycle).

Τρίτον, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στη μέτρηση της πραγματικής συμπεριφοράς (actual behavior) αντί της πρόθεσης, μέσω πειραματικών σχεδιασμών ή παρατήρησης πεδίου. Αυτό θα επέτρεπε την ακριβέστερη εκτίμηση του χάσματος μεταξύ στάσης και πράξης.

Τέλος, προτείνεται η διερεύνηση του ρόλου της τεχνολογίας και των ψηφιακών πλατφορμών στην προώθηση του ηθικού τουρισμού. Καθώς η ενημέρωση αναδείχθηκε ως κρίσιμος παράγοντας στην παρούσα έρευνα, η μελέτη του πώς τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να εκπαιδεύσουν τον επισκέπτη πριν και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού αποτελεί γόνιμο πεδίο έρευνας.

BIBLIOGRAFÍA

- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665-690.
- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: A suggested framework for sustainable ecotourism. *Environmental Science and Pollution Research*, 30, 5917–5930.
- Becerra, A., & Lastra, X. (2008). Los espacios naturales protegidos: Concepto, evolución y situación actual en España. *M+A Revista Electrónica de Medioambiente*, 5, 1–25.
- Blue Flag Greece. (2025). *Blue Flag 2025: Awarded beaches in Greece*. <https://www.blueflag.gr/el/awards/2025>
- Bramwell, B., & Lane, B. (2011). Critical research on the governance of sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 411-421.
- Byrd, E. T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30(5), 693-703.
- Capdevilla, D., Vargas, F., & Restrepo, J. J. (2020). El turismo de naturaleza: Educación ambiental y beneficios tributarios para el desarrollo de Caquetá. *Aglala*, 11, 107–132.
- Castiñeira, C. J. (1998). La oferta turística complementaria en los destinos turísticos alicantinos: Implicaciones territoriales y opciones de diversificación. *Investigaciones Geográficas*, 19, 85–103.
- Ceruti, M. (2016). Yellowstone: Patrimonio y paisaje. *Estudios del Patrimonio Cultural*, 15, 40–55.
- Cifuentes, M., Izurieta, A., & Henríquez, H. (2000). *Medición de la efectividad del manejo de áreas protegidas*. WWF & IUCN.
- De Contreras, M. E. (2011). Una mirada a los parques nacionales en el mundo: Caso Venezuela. *Visión Gerencial*, 2, 405–418.
- Dolnicar, S. (2020). Designing for the pro-environmental tourist. *Annals of Tourism Research*, 84, 102933.
- Dudley, N. (2008). *Directrices para la aplicación de las categorías de gestión de áreas protegidas*. IUCN.

- Eagles, P. F. J., McCool, S. F., & Haynes, C. D. (2002). *Sustainable tourism in protected areas: Planning and management guidelines*. UNEP, UNWTO & IUCN.
- Elliot-Spivack, S. M. (2014). Turismo y medio ambiente: Dos realidades sinérgicas. *Papers de Turisme*, 29.
<https://www.turisme.gva.es/ojs/index.php/Papers/article/viewFile/204/171>
- ELSTAT. (2021). *2021 Census results platform: Region of Western Greece (Dytiki Ellada) — resident population by age groups (2011–2021)*. Hellenic Statistical Authority.
- ELSTAT. (2023). *2021 Population and Housing Census: Resident population by Region, Regional Unit, Municipality and sex (publication)*. Hellenic Statistical Authority.
- ELSTAT. (2024a). *Gross Value Added and Gross Domestic Product by NUTS 2 Regions, 2022*. Hellenic Statistical Authority.
- ELSTAT. (2025). *Labour Force Survey: 3rd quarter 2025 (unemployment rate by region)*. Hellenic Statistical Authority.
- ELSTAT. (2025a). *Risk of poverty or social exclusion (EU-SILC 2024; income reference period 2023)*. Hellenic Statistical Authority.
- ELSTAT. (2025b). *Arrivals and overnight stays in tourist accommodation establishments, 2024 (final data)*. Hellenic Statistical Authority.
- Ferrero, B. G. (2018). Tras una definición de las áreas protegidas: Apuntes sobre la conservación de la naturaleza en Argentina. *Revista Universitaria de Geografía*, 27, 99–117.
- Flores, D. (2007). *Competitividad sostenible de los espacios naturales protegidos como destinos turísticos* (Doctoral dissertation). Universidad de Huelva.
- Gauna, C. (2017). Percepción de la problemática asociada al turismo y el interés por participar de la población: Caso Puerto Vallarta. *El Periplo Sustentable*, 33, 251–290.
- Gordan, M. I., Popescu, C. A., Čalina, J., Adamov, T. C., Mănescu, C. M., & Iancu, T. (2024). Spatial analysis of seasonal and trend patterns in Romanian agritourism arrivals using seasonal-trend decomposition using LOESS. *Agriculture*, 14, 229.
- Green, M. J. B., & James, P. (1997). *State of the world's protected areas at the end of the twentieth century*. IUCN.
- Guerrero, V. (2001). Los espacios naturales protegidos como recurso turístico: Metodología para el estudio del Parque Nacional de Sierra Nevada. *Estudios Turísticos*, 147, 57–84.

- Hellenic Statistical Authority. (2023). *Permanent population by municipality, Census 2021*. <https://www.statistics.gr>
- Hellenic Statistical Authority. (2025a). *Risk of poverty or social exclusion: 2024 Survey on Income and Living Conditions*. <https://www.statistics.gr>
- Hellenic Statistical Authority. (2025b). *Labour Force Survey: 3rd quarter 2025*. <https://www.statistics.gr>
- Hiernaux-Nicolas, D., Cordero, A., & Duynen-Montijn, L. (2002). *Imaginarios sociales y turismo sostenible*. FLACSO.
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more? *Tourism Management Perspectives*, 25, 157–160.
- Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more? *Tourism Management Perspectives*, 25, 157–160. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.11.017>
- Hiwasaki, L. (2006). Community-based tourism in protected areas. *Society & Natural Resources*, 19, 675–692.
- Hockings, M., Stolton, S., & Dudley, N. (2000). *Evaluating effectiveness: A framework for assessing the management of protected areas*. IUCN.
- Holdgate, M. (2014). *The green web: A union for world conservation*. Routledge.
- Íñiguez, L. I., Jiménez, C. L., Sosa, J., & Ortega-Rubio, A. (2014). Categorías de las áreas naturales protegidas en México y evaluación de su efectividad. *Investigación y Ciencia*, 22, 65–70.
- Invest in RWG. (2026). *Tourism sector overview — Region of Western Greece*. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. https://www.pde.gov.gr/invest_in_PDE/en/investing-in-rwg/areas-of-investment-interest/tourism-sector
- Juvan, E., & Dolnicar, S. (2014). The attitude–behaviour gap in sustainable tourism. *Annals of Tourism Research*, 48, 76–95.
- Kelleher, G. (1999). *Directrices para áreas marinas protegidas*. IUCN.
- Light, D., Cretan, R., & Dunca, A. M. (2021). Museums and transitional justice. *Societies*, 11, 43.
- Ma, J., Zhang, J., Li, L., Zeng, Z., Sun, J., Zhou, Q., & Zhang, Y. (2018). Study on livelihood assets-based spatial differentiation of the income of natural tourism communities. *Sustainability*, 10(2), 353.

- Madueño, J., Larrán, M., Lechuga, M. P., & Martínez-Martínez, D. (2016). Responsabilidad social en las pymes: Análisis exploratorio de factores explicativos. *Revista de Contabilidad*, 19, 31–44.
- Makian, S., & Hanifezadeh, F. (2021). Current challenges facing ecotourism development in Iran. *Journal of Tourism*, 7, 123–140.
- Márquez, J. F. (2016). Reglamentos indígenas en áreas protegidas de Bolivia: El caso del Pilon Lajas. *Revista de Derecho*, 46, 71–110.
- Miller, G., Rathouse, K., Scarles, C., Holmes, K., & Tribe, J. (2010). Public understanding of sustainable tourism. *Annals of Tourism Research*, 37(3), 627–645.
- Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (2011). Developing a community support model for tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 964–988.
- OECD. (2020). *Tourism policy responses to the coronavirus (COVID-19)*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>
- Oli, K. P., Chaudhary, S., & Raj, U. (2013). Are governance and management effective within protected areas of the Kanchenjunga landscape? *Parks*, 19, 25–36.
- ONU. (1992). *Convenio sobre la diversidad biológica*. Organización de las Naciones Unidas.
- Pelegriñ-Entenza, N., Vázquez-Pérez, A., & Pelegriñ-Naranjo, A. (2022). Rural agrotourism development strategies in less favored areas: The case of Hacienda Guachinango de Trinidad. *Agriculture*, 12, 1047.
- Perifereia Dytikis Elladas. (2022). Πολυσυλλεκτικό, δυναμικό τουριστικό προϊόν που συνδυάζει παραδοσιακές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. https://www.pde.gov.gr/invest_in_PDE/el/ependy-ontas-stin-pde/giati-na-ependy-so-stin-pde/polysyllektiko-dynamiko-touristiko-proion-pou-syndyazei-paradosiakes-kai-enallaktikes-morfes-tourismoy
- Popescu, L., & Albă, C. (2022). Museums as a means to remake regional identities. *Societies*, 12, 110.
- Ruiz, E., & Solís, D. (2007). *Turismo comunitario en Ecuador*. Abya-Yala.
- Sandwith, T., Lawrence, H., & David, S. (2001). *Protected areas for peace and co-operation*. IUCN.
- Saura, P. J. (2010). Turismo activo y medio ambiente: Una implicación necesaria. Aspectos jurídicos. *Cuadernos de Turismo*, 26, 153–176.

- TheBest.gr. (2025). *Ο τουρισμός στη Δυτική Ελλάδα: οικονομικοί δείκτες, δεδομένα, προκλήσεις και προοπτικές*. <https://www.thebest.gr/article/788128-panagiotis-sakellaropoulos-o-tourismos-sti-dutiki-ellada-oi-oikonomikoi-deiktes-ta-dedomena-oi-prokliseis-oi-prooptikes>
- Timothy, D. J., & Tosun, C. (2003). Appropriate planning for tourism in destination communities: Participation, incremental growth and collaboration. *Tourism Management*, 24(2), 181–195. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00056-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00056-1)
- Tourist Guide of Greece 2025 — Δήμος Δυτικής Αχαΐας. (2025, 26 Ιουνίου). *Ο Δήμος Δυτικής Αχαΐας στον διεθνώς αναγνωρισμένο τουριστικό οδηγό*. <https://ddachaias.gr/o-dimos-dytikis-achaias-ston-diethnos-anagnorismeno-touristiko-odigo-tourist-guide-of-greece-2025/>
- UNESCO. (2012). *World heritage and sustainable tourism programme*. UNESCO World Heritage Centre. <https://whc.unesco.org/en/tourism/>
- UNWTO. (2001). *Global code of ethics for tourism*. World Tourism Organization. <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism>
- UNWTO. (2015). *Global Code of Ethics for Tourism*. World Tourism Organization.
- Vacacela, A. (2023). Factores relevantes para la gestión de pequeñas empresas agroturísticas. *Polo del Conocimiento*, 8, 1412–1425.
- Vera Rebollo, J. F., & Baños Castiñeira, C. J. (2004). *Turismo, territorio y medio ambiente: La necesaria sostenibilidad*. *Papeles de Economía Española*, 102, 271–286.
- Weaver, D. B. (2013). *Sustainable tourism: Theory and practice*. Routledge.
- Whitford, M., & Ruhanen, L. (2019). Indigenous tourism research, past and present: Where to from here? In *Sustainable tourism and Indigenous peoples* (pp. 14–33). Routledge.
- Wikipedia contributors. (2025a, accessed). *Kalogria beach*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Kalogria_beach
- Wikipedia contributors. (2025b, accessed). *Cave of the Lakes*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Cave_of_the_Lakes
- Zambrano, R., & López, M. (2015). Breve historia y perspectivas del sistema nacional de áreas protegidas del Ecuador. *Memorias Jornadas Académicas Turismo y Patrimonio*, 42.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο

Θέμα: Ηθικός Τουρισμός και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Οδηγία προς συμμετέχοντες:

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Παρακαλούμε απαντήστε με ειλικρίνεια.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α: Δημογραφικά και γενικά χαρακτηριστικά

A1. Φύλο

☐ Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐ Άλλο ☐ Δεν επιθυμώ να απαντήσω

A2. Ηλικιακή ομάδα

☐ 18–25 ☐ 26–35 ☐ 36–45 ☐ 46–55 ☐ 56+

A3. Επίπεδο εκπαίδευσης

☐ Υποχρεωτική

☐ Δευτεροβάθμια

☐ Ανώτατη

☐ Μεταπτυχιακή/Διδακτορική

A4. Ιδιότητα

☐ Μόνιμος κάτοικος περιοχής

☐ Εργαζόμενος στον τουρισμό

☐ Ιδιοκτήτης/διαχειριστής τουριστικής επιχείρησης

☐ Επισκέπτης/τουρίστας

A5. Έτη εμπλοκής με τον τουρισμό (αν ισχύει)

☐ <5 ☐ 5–10 ☐ 11–20 ☐ >20

ΕΝΟΤΗΤΑ Β: Αντιλήψεις για τον τουρισμό και τη βιωσιμότητα

(Κλίμακα Likert 1–5: 1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

- B1. Ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.
 - B2. Ο τουρισμός επηρεάζει την κοινωνική συνοχή των τοπικών κοινοτήτων.
 - B3. Η τουριστική ανάπτυξη συχνά επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον.
 - B4. Η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να προηγείται της τουριστικής κερδοφορίας.
 - B5. Ο βιώσιμος τουρισμός αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για το μέλλον των προορισμών.
-

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ: Ηθικός τουρισμός – στάσεις και αξίες

(Likert 1–5)

- Γ1. Ο τουρισμός οφείλει να σέβεται την τοπική κουλτούρα και τις παραδόσεις.
 - Γ2. Οι τουριστικές επιχειρήσεις έχουν ηθική ευθύνη απέναντι στην τοπική κοινωνία.
 - Γ3. Η συμμετοχή των κατοίκων στον τουριστικό σχεδιασμό είναι απαραίτητη.
 - Γ4. Ο ηθικός τουρισμός μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων.
 - Γ5. Οι τουρίστες πρέπει να ενημερώνονται για τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο των επιλογών τους.
-

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ: Μαζικός τουρισμός και εναλλακτικές μορφές

(Likert 1–5)

- Δ1. Ο μαζικός τουρισμός αλλοιώνει την αυθεντικότητα των προορισμών.
 - Δ2. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, κοινοτικός τουρισμός) είναι πιο βιώσιμες.
 - Δ3. Προτιμώ τουριστικές εμπειρίες που σέβονται το περιβάλλον και την τοπική κοινωνία.
 - Δ4. Η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών δημιουργεί προβλήματα στις τοπικές κοινωνίες.
 - Δ5. Ο περιορισμός της τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να είναι θετικός σε ορισμένες περιπτώσεις.
-

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε: Πρακτικές και πολιτικές ηθικού τουρισμού

(Likert 1–5)

- E1. Οι τοπικές αρχές πρέπει να εφαρμόζουν σαφείς κανόνες ηθικού τουρισμού.
- E2. Η συνεργασία με τοπικούς παραγωγούς ενισχύει τον βιώσιμο τουρισμό.
- E3. Οι τουριστικές επιχειρήσεις οφείλουν να υιοθετούν πρακτικές κοινωνικής υπευθυνότητας.

Ε4. Η εκπαίδευση επαγγελματιών στον ηθικό τουρισμό είναι απαραίτητη.

Ε5. Ένας επίσημος Κώδικας Αρχών Ηθικού Τουρισμού θα ήταν χρήσιμος για την περιοχή.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤ: Συνολική αξιολόγηση και προθέσεις

(Likert 1–5)

ΣΤ1. Θα υποστήριζα ενεργά πρωτοβουλίες ηθικού τουρισμού.

ΣΤ2. Θα επέλεγα τουριστικές επιχειρήσεις με κοινωνική και περιβαλλοντική υπευθυνότητα.

ΣΤ3. Ο ηθικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της περιοχής.

ΣΤ4. Πιστεύω ότι ο ηθικός τουρισμός μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη και όχι μόνο θεωρητικά.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ζ: Ανοικτή ερώτηση

Ζ1. Κατά τη γνώμη σας, ποια είναι η σημαντικότερη προϋπόθεση για την ανάπτυξη ηθικού και βιώσιμου τουρισμού στην περιοχή;

(Ανοικτή απάντηση)

Παράρτημα Β: Φιλοσοφική μελέτη ερευνητικής προσέγγισης

Σε φιλοσοφικό επίπεδο, η μελέτη εντάσσεται στο **θετικιστικό–μεταθετικιστικό**

παράδειγμα, σύμφωνα με το οποίο η κοινωνική πραγματικότητα μπορεί να προσεγγιστεί εμπειρικά μέσω παρατηρήσιμων και μετρήσιμων δεικτών. Αν και αναγνωρίζεται ότι έννοιες όπως η ηθική, η κοινωνική υπευθυνότητα και η βιωσιμότητα έχουν κατ' εξοχήν αξιακό και κοινωνικά κατασκευασμένο χαρακτήρα, η παρούσα έρευνα προσεγγίζει τις έννοιες αυτές ως στάσεις και αντιλήψεις που μπορούν να αποτυπωθούν ποσοτικά μέσω κλιμάκων μέτρησης τύπου Likert (Higgins-Desbiolles, 2018; Madueño et al., 2016).

Η επαγωγική λογική της έρευνας συνίσταται στην εξαγωγή συμπερασμάτων από τα εμπειρικά δεδομένα προς τη θεωρία. Μέσα από τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων και τη στατιστική ανάλυσή τους, επιδιώκεται η επιβεβαίωση ή απόρριψη ερευνητικών υποθέσεων που απορρέουν από το θεωρητικό πλαίσιο του βιώσιμου και ηθικού τουρισμού, καθώς και η ανάδειξη προτύπων σχέσεων μεταξύ μεταβλητών (Hernández et al., 2014). Η συγκεκριμένη

προσέγγιση κρίνεται ιδιαίτερα κατάλληλη για τη μελέτη φαινομένων όπως η μαζικοποίηση του τουρισμού και η κοινωνική αποδοχή εναλλακτικών, ηθικά προσανατολισμένων μορφών τουριστικής ανάπτυξης (Gauna, 2017; Baloch et al., 2023).

Η έρευνα βασίζεται σε **διατομεακό (cross-sectional) σχεδιασμό**, καθώς τα δεδομένα συλλέγονται σε μία χρονική στιγμή, αποτυπώνοντας τις υφιστάμενες αντιλήψεις των συμμετεχόντων. Ο σχεδιασμός αυτός επιτρέπει την ανάλυση διαφορών μεταξύ κοινωνικών ομάδων (π.χ. κάτοικοι, επαγγελματίες του τουρισμού, επισκέπτες) και τη διερεύνηση σχέσεων μεταξύ μεταβλητών, χωρίς ωστόσο να αποσκοπεί στην αιτιώδη ερμηνεία μακροχρόνιων μεταβολών (Hernández et al., 2014).

Η επιλογή του ερωτηματολογίου ως κύριου ερευνητικού εργαλείου ευθυγραμμίζεται με τη φιλοσοφία της μελέτης, καθώς προσφέρει τη δυνατότητα συλλογής μεγάλου όγκου δεδομένων με συγκρίσιμο και αναπαραγώγιμο τρόπο. Παράλληλα, η χρήση κλιμακωτών ερωτήσεων επιτρέπει τη δημιουργία σύνθετων δεικτών που αποτυπώνουν πολυδιάστατες έννοιες, όπως η στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό, η αντίληψη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η πρόθεση υποστήριξης πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης (Ma et al., 2018; Higgins-Desbiolles, 2018).

Σε επίπεδο επιστημολογίας, η έρευνα αναγνωρίζει ότι η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, στο οποίο αλληλεπιδρούν οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις. Ωστόσο, η παρούσα μελέτη εστιάζει στην ποσοτική αποτύπωση των κοινωνικών και αξιακών παραμέτρων του τουρισμού, αντιμετωπίζοντας τις στάσεις των συμμετεχόντων ως κρίσιμους δείκτες για την κατανόηση της δυναμικής του ηθικού τουρισμού (Vera-Rebollo & Baños-Castiñeira, 2004; Hiernaux-Nicolas et al., 2002).

Τέλος, η ερευνητική φιλοσοφία της μελέτης εδράζεται στην παραδοχή ότι η ενσωμάτωση ηθικών αρχών στον τουρισμό δεν αποτελεί μόνο κανονιστικό αίτημα, αλλά και κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί να μελετηθεί εμπειρικά. Η ποσοτική διερεύνηση των αντιλήψεων των εμπλεκόμενων μερών επιτρέπει την ανάδειξη τάσεων, διαφοροποιήσεων και σημείων σύγκλισης, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση τεκμηριωμένων προτάσεων για την προώθηση ενός ηθικού και βιώσιμου τουριστικού μοντέλου (Timothy & Blanco, 1999; Ruiz & Solís, 2007).

Παράρτημα Γ: Ανάλυση ερευνητικών υποθέσεων

Με βάση τη θεωρητική τεκμηρίωση και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, διατυπώνονται οι ακόλουθες **ερευνητικές υποθέσεις**, οι οποίες πρόκειται να ελεγχθούν εμπειρικά μέσω κατάλληλων στατιστικών τεχνικών:

H1: Οι συμμετέχοντες εμφανίζουν συνολικά θετική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό και τις αρχές του.

Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία που αναδεικνύει την αυξανόμενη κοινωνική ευαισθητοποίηση απέναντι σε ζητήματα βιωσιμότητας και κοινωνικής υπευθυνότητας στον τουρισμό (Higgins-Desbiolles, 2018).

H2: Η αυξημένη αντίληψη των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων του τουρισμού συνδέεται θετικά με τη στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό. Η υπόθεση αυτή βασίζεται στη διαπίστωση ότι η περιβαλλοντική και κοινωνική επίγνωση λειτουργεί ως προϋπόθεση για την αποδοχή βιώσιμων και ηθικών πρακτικών (Baloch et al., 2023· Ma et al., 2018).

H3: Η αρνητική αξιολόγηση της μαζικοποίησης του τουρισμού σχετίζεται με μεγαλύτερη προτίμηση προς εναλλακτικές και υπεύθυνες μορφές τουρισμού. Η υπόθεση αντανακλά την κριτική που ασκείται στον μαζικό τουρισμό για τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές του επιπτώσεις και την παράλληλη ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Gauna, 2017· Makian & Hanifezadeh, 2021).

H4: Η θετική στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό επηρεάζει θετικά την υποστήριξη πολιτικών και θεσμικών μέτρων υπέρ της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η υπόθεση αυτή συνδέει τις αξιακές στάσεις με την αποδοχή κανονιστικών παρεμβάσεων και πρακτικών κοινωνικής υπευθυνότητας στον τουρισμό (Madueño et al., 2016· Higgins-Desbiolles, 2018).

H5: Η υποστήριξη πολιτικών και κωδίκων ηθικού τουρισμού συνδέεται με αυξημένη πρόθεση υιοθέτησης ή υποστήριξης υπεύθυνων τουριστικών πρακτικών. Η υπόθεση εδράζεται στη λογική ότι οι θεσμικές και κανονιστικές αντιλήψεις μεταφράζονται σε προθέσεις συμπεριφοράς, ενισχύοντας τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο (Ruiz & Solís, 2007· Timothy & Blanco, 1999).

H6: Υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις στάσεις και προθέσεις απέναντι στον ηθικό τουρισμό μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων.

Παράρτημα Δ: Συμπληρωματική ανάλυση ανοικτής ερώτησης

Για την πληρέστερη κατανόηση των ποσοτικών ευρημάτων, η έρευνα περιέλαβε μία ανοικτή ερώτηση (Z1), στην οποία οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να διατυπώσουν ελεύθερα την άποψή τους σχετικά με τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την επίτευξη του ηθικού τουρισμού. Η ποιοτική ανάλυση των απαντήσεων πραγματοποιήθηκε μέσω της μεθόδου της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου (thematic content analysis), κατά την οποία τα δεδομένα κατηγοριοποιήθηκαν σε νοηματικές ενότητες βάσει της συχνότητας εμφάνισης λέξεων-κλειδιών και εννοιών.

Στον Πίνακα 15 συνοψίζονται οι κυρίαρχες θεματικές κατηγορίες που προέκυψαν από την κωδικοποίηση των απαντήσεων (N=220).

Πίνακας 16: *Θεματική Ανάλυση Προϋποθέσεων Ηθικού Τουρισμού*

Θεματική Κατηγορία	Συχνότητα Αναφορών (N)	Ποσοστό (%)
Υποδομές & Διαχείριση Προορισμού	34	15,5
Στήριξη Τοπικής Κοινωνίας & Οικονομίας	29	13,2
Περιβαλλοντική Προστασία & Βιωσιμότητα	24	10,9
Παιδεία, Εκπαίδευση & Νοοτροπία	14	6,4
Θεσμικό Πλαίσιο & Ελεγκτικοί Μηχανισμοί	13	5,9
Λοιπές / Γενικές αναφορές	106	48,1
Σύνολο	220	100

Η ανάλυση των απαντήσεων αναδεικνύει την προτεραιότητα που δίνουν οι συμμετέχοντες σε πρακτικά ζητήματα διαχείρισης. Η κατηγορία «Υποδομές & Διαχείριση Προορισμού» συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό συγκεκριμένων αναφορών (15,5%), με τους ερωτώμενους να εστιάζουν στην ανάγκη βελτίωσης των δημόσιων υποδομών (δρόμοι, συγκοινωνίες, διαχείριση απορριμμάτων) ως θεμέλιο λίθο για την ηθική ανάπτυξη του τουρισμού. Το εύρημα αυτό με απλά λόγια συνδέεται άμεσα με την υψηλή βαθμολογία που

καταγράφηκε στην κλίμακα «Υποστήριξη Πολιτικών» (POL_SUP) στην ποσοτική ανάλυση, επιβεβαιώνοντας ότι η απαίτηση για κρατική μέριμνα και οργανωμένο σχεδιασμό είναι κεντρική.

Ακολουθεί η «**Στήριξη της Τοπικής Κοινωνίας & Οικονομίας**» (13,2%), όπου οι συμμετέχοντες τόνισαν τη σημασία της δίκαιης κατανομής των εσόδων και της διασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας για τους ντόπιους. Η συγκεκριμένη θεματική ενισχύει τα αποτελέσματα των ελέγχων συσχέτισης (H2 και H5), καθώς υπογραμμίζει ότι η ηθική διάσταση του τουρισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικονομική ευημερία των κοινοτήτων υποδοχής.

Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η παρουσία της κατηγορίας «**Παιδεία & Νοοτροπία**» (6,4%), η οποία αν και μικρότερη σε έκταση, αναδεικνύει την ποιοτική διάσταση του προβλήματος. Οι αναφορές σε «αλλαγή νοοτροπίας», «σεβασμό» και «εκπαίδευση επαγγελματιών και επισκεπτών» λειτουργούν συμπληρωματικά προς την υψηλή τιμή της μεταβλητής «Στάση απέναντι στον ηθικό τουρισμό» (ETH_ATT), υποδεικνύοντας ότι η μετάβαση σε ένα ηθικό μοντέλο απαιτεί όχι μόνο θεσμικές παρεμβάσεις αλλά και πολιτισμική στροφή.

Τα ποιοτικά δεδομένα της ανοικτής ερώτησης λειτουργούν επιβεβαιωτικά προς τα ποσοτικά ευρήματα, προσθέτοντας βάθος στην ερμηνεία. Οι συμμετέχοντες δεν αρκούνται σε μια αφηρημένη υποστήριξη του ηθικού τουρισμού, αλλά ζητούν συγκεκριμένες, απτές παρεμβάσεις στις υποδομές, την οικονομική διαχείριση και την εκπαίδευση, συνθέτοντας έτσι ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο απαιτήσεων για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Παράρτημα Ε: Προβλήματα της ερευνητικής διαδικασίας

Περιορισμοί της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε σε δείγμα 220 συμμετεχόντων, το οποίο, αν και επαρκές για τη στατιστική ανάλυση, δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρως αντιπροσωπευτικό του συνόλου του πληθυσμού της Δυτικής Αχαΐας. Επιπλέον, η χρήση ερωτηματολογίων αυτοαναφοράς ενδέχεται να επηρέασε την ακρίβεια ορισμένων απαντήσεων λόγω της υποκειμενικής κρίσης των συμμετεχόντων.

Δυσκολίες της Ερευνητικής Διαδικασίας

Κατά τη συλλογή των δεδομένων παρουσιάστηκαν δυσκολίες στην προσέγγιση και συμμετοχή ορισμένων επαγγελματιών του τουριστικού κλάδου, κυρίως λόγω περιορισμένης διαθεσιμότητας. Παρά τις δυσκολίες αυτές, συγκεντρώθηκε ικανοποιητικός αριθμός έγκυρων ερωτηματολογίων, επιτρέποντας την αξιόπιστη στατιστική επεξεργασία και εξαγωγή των συμπερασμάτων της έρευνας.

Παράρτημα ΣΤ: Σύγκριση των αποτελεσμάτων με άλλες έρευνες

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με τα ευρήματα προηγούμενων μελετών που εξετάζουν τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό. Η θετική στάση των συμμετεχόντων απέναντι στις αρχές της περιβαλλοντικής προστασίας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της εφαρμογής υπεύθυνων τουριστικών πρακτικών επιβεβαιώνει ότι οι αξίες της βιωσιμότητας αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στη διαμόρφωση της τουριστικής συμπεριφοράς. Παράλληλα, η έρευνα αναδεικνύει ότι η ύπαρξη σαφών κανόνων, η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των τοπικών φορέων και η ενημέρωση των πολιτών μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των αρχών του ηθικού τουρισμού. Τα αποτελέσματα αυτά ενισχύουν τη θέση ότι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη δεν εξαρτάται μόνο από τις ατομικές επιλογές των επισκεπτών, αλλά και από τον συντονισμένο σχεδιασμό και τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων σε τοπικό επίπεδο.

Παράρτημα Ζ: Δήλωση ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετεχόντων

Σας προσκαλούμε να συμμετάσχετε σε ερευνητική μελέτη που εκπονείται στο πλαίσιο πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας με τίτλο:

«Ηθικός Τουρισμός: Θεμελιώνοντας έναν Κώδικα Αρχών για Βιώσιμη και Υπεύθυνη Ανάπτυξη»

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων, στάσεων και απόψεων που σχετίζονται με τον ηθικό και βιώσιμο τουρισμό, καθώς και τον ρόλο των τοπικών κοινωνιών, των επιχειρήσεων και των επισκεπτών στη διαμόρφωση υπεύθυνων τουριστικών πρακτικών.

Φύση της συμμετοχής

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **απολύτως εθελοντική**. Καλείστε να απαντήσετε σε ερωτηματολόγιο, η συμπλήρωση του οποίου διαρκεί περίπου **10–15 λεπτά**. Δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις· μας ενδιαφέρει αποκλειστικά η προσωπική σας άποψη.

Ανωνυμία και εμπιστευτικότητα

Η έρευνα είναι **ανώνυμη** και **δεν συλλέγονται προσωπικά δεδομένα** που να επιτρέπουν την ταυτοποίησή σας (όπως ονοματεπώνυμο, διεύθυνση ή στοιχεία επικοινωνίας). Τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν **αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς σκοπούς** και θα παρουσιαστούν μόνο σε συγκεντρωτική μορφή.

Προστασία προσωπικών δεδομένων

Η διαχείριση των δεδομένων γίνεται σύμφωνα με τον **Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR – Κανονισμός ΕΕ 2016/679)**. Τα δεδομένα θα αποθηκευτούν με ασφάλεια και θα διαγραφούν μετά την ολοκλήρωση και αξιολόγηση της εργασίας.

Δικαίωμα αποχώρησης

Έχετε το δικαίωμα να **αποχωρήσετε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή**, χωρίς καμία απολύτως συνέπεια και χωρίς να απαιτείται αιτιολόγηση.

Οφέλη και κίνδυνοι

Η συμμετοχή σας δεν ενέχει κανέναν κίνδυνο. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να συμβάλουν στην κατανόηση και προώθηση ηθικών και βιώσιμων πρακτικών στον τουρισμό, προς όφελος των τοπικών κοινωνιών και των προορισμών.

Δήλωση συγκατάθεσης

- ☐ Δηλώνω ότι ενημερώθηκα επαρκώς για τον σκοπό και τη διαδικασία της έρευνας.
- ☐ Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και ανώνυμη.
- ☐ Συμφωνώ να συμμετάσχω στην παρούσα έρευνα και να χρησιμοποιηθούν οι απαντήσεις μου για ερευνητικούς σκοπούς.

Ημερομηνία:

(Δεν απαιτείται υπογραφή λόγω ανωνυμίας)

